

HERBERK

útulná poezie

NO 10

OBSAH

EDITORIAL HERBERKU NO 10	3
VÝTVARNÝ DOPROVOD HERBERKU NO 10	4
Tomáš Čada	10
Rudolf Hubr	12
Jaroslav Kovanda	22
Andrija Radulovič	32
Jaroslav Kovanda DEKALKY	34
divizní generál v. v. Jindřich Bejl	34
Bedřich Opletal	42
Petr Pustoryj	53
Jakub Urbanec	54
Magda Farnesi Stárková	56
Tomáš Lotocki	60
Tomáš Lotocki BÁSNÍCI PETROVA TICHÁ RYBÁŘ JIŘÍ MAHEN	67
Jiří Mahen	68
Petr Čermáček	72
Milan Libiger EINSTEINOVO ŘEŠENÍ SVĚTA BEZ VÁLEK (PODLE KNIHY HISTORIKA JIŘÍHO VANČURY)	76
Radek Hasalík PÁR Z ÍRÁNU	
Mohammad Hosseini Moghaddam	79
Fateme Ekhtesari	82
Milan Libiger	85
František Horka KAŽDÁ DNES VYDANÁ KNIHA JE POSTINKUNÁBULE	93
Tereza Janků ZA VLADIMÍREM BINAREM	95

EDITORIAL HERBERKU NO 10

HERBERK „SKORO PACIFISTICKÝ“

Konstantin Paustovskij na straně 553 svého Románu o životě cituje z přednášky básníka Maximiliana Vološina: Hovořil o válce (I. světové – pozn. JK)... a tragickým hlasem se ptal: ale prosím vás, copak tato hrozná doba potřebuje básníky a malíře?

V Anglii pověsili nejlepší irské básníky. Ve Francii zahynulo hned v prvních dnech války tři sta básníků. Jeden francouzský generál, který se považoval za znalce a milovníka poezie, řekl: „Posílejte ty nadšené mladíky do útoku v prvních řadách. Ať zapálí vojáky a vedou je za sebou.“

Verhaeren byl proti smyslu celého svého života přinucen nenávidět. Jules Lemaître, otřesen nesmyslností války, onemocněl a zapomněl číst. Přestal rozeznávat písmena a musel se znovu učit slabikovat.

Stráhlivý seznam zločinů, které válka spáchala na umění, stále rostl. Vološinův hlas byl stále zastřenější. Je tomu tak. Ale kde je východisko? O tom Vološin neřekl ani slovo.

Myslím si, že ani pacifismus, který jsme si poněkud naivně dali do vínku tohoto Herberku, nemá na otázky války a míru podstatnou odpověď. Pacifismus vysmíváný, neustále vymývaný z našich ozbrojených mozků... Koneckonců na internetu pořád ještě koluje článek, který napsal Tomáš Pojar, kdysi náměstek na českém ministerstvu zahraničí a velvyslanec v Izraeli, otištěný v Lidových novinách v roce 2003 s příznačným názvem Pacifismus se šíří jako mor. Ani já nemám o nějakém všeobecně prospěšném pacifismu vysoké mínění. Ale i ti, kteří jím v teple svých kanceláří, bytů, u svých knih a počítačů nejvíc pohrdají, musí uznat, že na tom pace alias míru něco je, že, zaplatpámbu, aspoň u nás v Evropě existuje už víc jak sedmdesát let, a až na tu hnusnou zkušenost nedávného konfliktu na Ukrajině a ruském pomezí, dle geografického úzu patřícího rovněž k Evropě, a nedávného zaplatpámbu že lokálního střetu běsů na území bývalé Jugoslávie, dá se tu jakž takž žít; že všichni ti Zemanové, Kalousci, Babišové a v Praze kapající kohoutky jsou v podstatě prkotiny. Dovoluju si tedy v tomto lehce podivném čísle Herberku upozornit na Einsteinovy názory, dle mého soukromého vhledu tu a tam rovněž velmi naivní, na výpisy z legionářských deníků, na námět k filmu „Vrabcům po kolena“ napsaný z větších částí podle knihy Když se valila revoluce od neznámého Bertý Ženatého, kdysi plenníka v ruském lágru za I. světové, a na zprávu o Osvětimi a pochodu smrti žarošického občana, Žida Rudolfa Hubra, o jeho návratu domů v květnu 1945.

Není ovšem nic napadnutelnějšího, jak všichni víme, než myšlenka. Ano, myšlenky se musí velice ředit. A nejlépe metaforou. Bez ní by byl život asi nesnesitelný. Coby jistou náplast si tedy můžete přečíst básně z iránského „importu“ od Fateme Ekhtesari (narozené 16. 6. 1986 v Kašmáru v iránské provincii Chorásán), která studovala gynekologii na univerzitě v Mašhadu, později pracovala v gynekologické poradně ve městě Karadž nedaleko Teheránu, kde bydlí. Věnuje se poezii, mnoho jejích textů bylo zhudebněno. V prosinci 2013 byla zatčena a obžalována za činnost namířenou proti iránskému státu a za delikty související s porušením muslimského náboženského práva šaría, striktně uplatňovaného v iránském civilním životě. Po pěti týdnech vyšetřování byla propuštěna na kauci. Po téměř dvou letech byl v říjnu 2015 vynesen rozsudek dlouholetého vězení a bičování (11 a půl roku a 99 ran). Odvolací soud dosud neproběhl.)*

JAROSLAV KOVANDA

*) Dosud – znamenalo v listopadu 2015. A co my „skoro pacifisté“ anebo „skoro normální“ jsme s tím schopni udělat teď, na konci ledna 2016? Skoro nic, anebo skoro něco? Má někdo nějaké smysluplné řešení, jak básnířce pomoci, protože řeč má být účinná? K němuž by se připojil i Jaroslav Kovanda, autor tohoto editorialu, kterého se jinak zmocňuje v tomto „pragmasvětě“ stále větší bezmoc, až si někdy s Iljou Ilfem říká, že žít na této planetě je jenom ztráta času.

VÝTVARNÝ DOPROVOD HERBERKU NO 10

TEREZA DAMCOVÁ

Jmenuji se Bubačka. Na zátylku mám masitě vyraženo „Made in China“. Je mi zhruba devět let (už tři roky), za tu dobu jsem značně votrlá. Bydlím v Komíně, odtud vyrážím na své průzkumnické cesty po okolí. Nejraději se oblékám v syntetickou leopardí kožešinu. Občas se převlékám do kostýmku Bílého vodníka, někdy zase supluju Frídu Kakao, dnes Lídu Malkao. Mé oblíbené barvy jsou všechny. Ráda poslouchám zvuky rytmické i nerytmické, lahodné sluchu i méně libé. Nejraději mám náhodně objevené skřeky lidí převtělených do krajiny snů v přírodní scenerii u dálnice za městem. Umělce mám taky ráda, když mě baví. Inspirují mě pohádkové představy a hravé ulétávání. Jsem autorem několika

obrazově a zvukově ztvárněných, názorně symbolických proměn – hravých úletů, které zlehka nabrnkávají pradávné, archetypální obrazy dítěte, princezny, matky, dcery, lovkyně upírů – dnes zombí, rostliny, zvířete, lásky, města, zahrady, panenky.

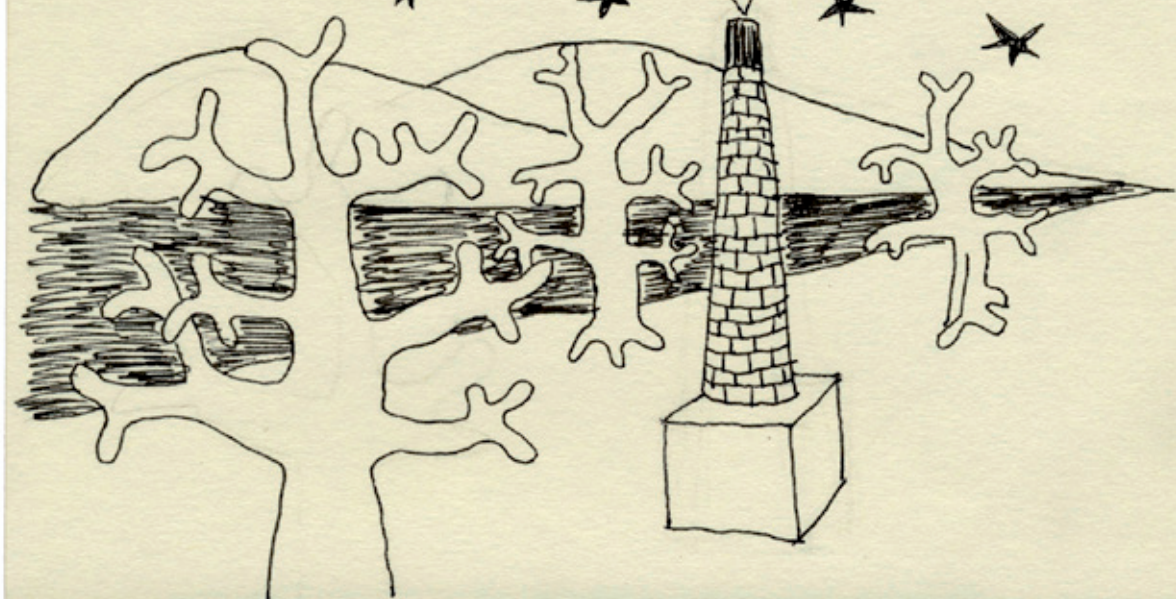
<http://www.bubacka.cz/cv.php>

MILAN KOZELKA – pohádky

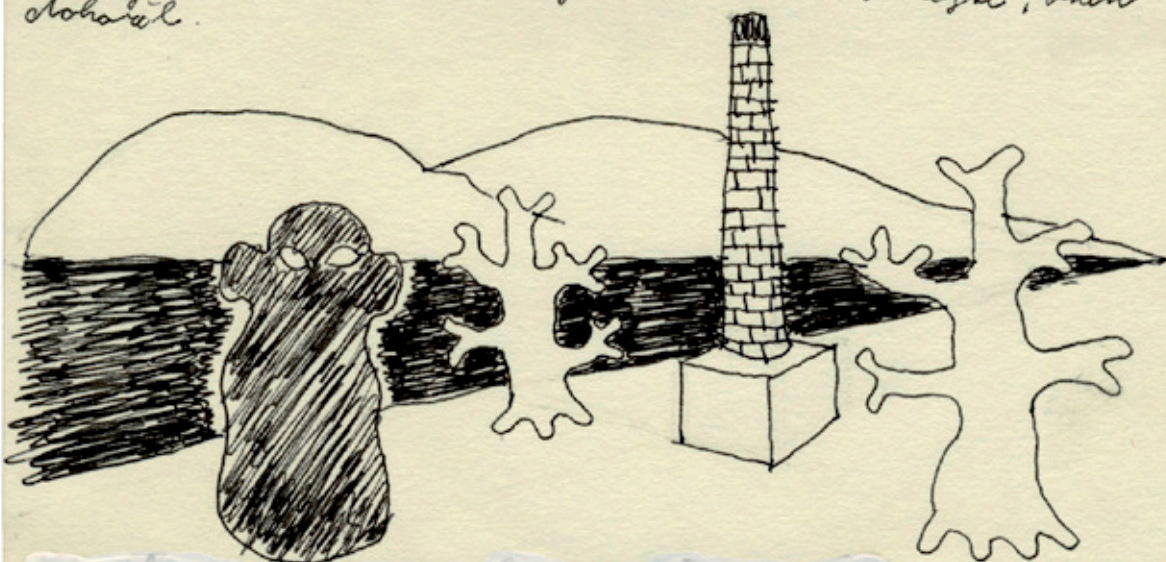
S Milanem Kozelkou jsem se poprvé potkala na soukromém smíchovském večírku. Milan se zaujetím četl svoje politicko-satirické texty a pil lahvičky. Okolo kroužily dvě děti: Kuba a Aurora Mercedes. Ve vedlejším pokoji seděly na gauči první panenky – Dábel hodný, Frída Kakao, pan Kočka, Filoména Rap a další. Panenky Milana zaujaly, a tak jsem se ho zeptala, jestli by o nich napsal pohádky. Kozelka souhlasil. Začátkem roku 2010 mi začal posílat pohádky v e-mailech. Byl velice činný, protože poslal každý den jednu. Poté je ještě upravoval a cenzuroval. Na oplátku jsem Kozelkovi posílala fotky a kresby ze života panen. Když měl Milan čtení u Erika Friče v brněnském Boru, vzala jsem ho na výlet na hrad Veveří, a tak vznikli Veverníci a Svratníci. Pohádky nikdo nikdy nevydal, i když se o to za svého života Milan pokoušel. Animované verze pohádek vznikají od roku 2013 ve spolupráci s Pavlem Pasekou a Petrem Marešem.

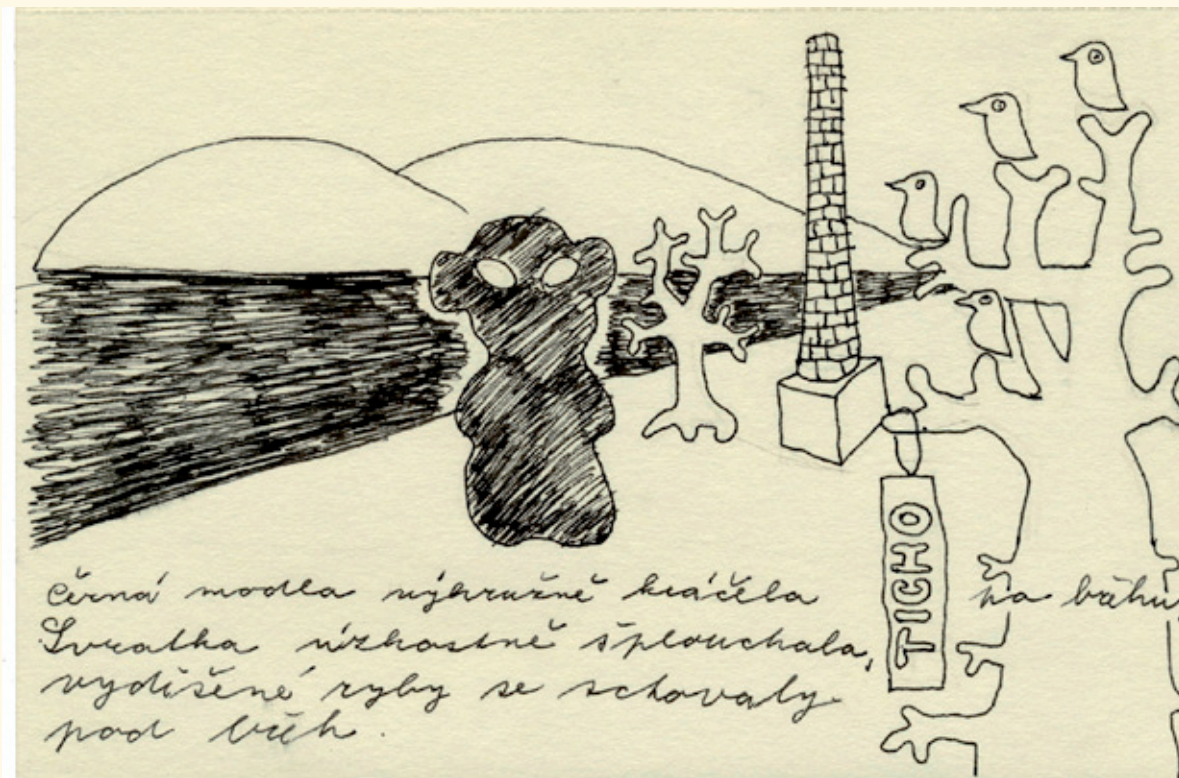
Z komína vyšel černý ohně a kapánil plyšící
 černý mrak. Černí si
 ryby na všechny
 kachla sedly
 rýby vracely.
 a kapánil plyšící
 skry vedle
 strachy, sedna
 kámen na lůhu

Černý řek vytracoval kámen do podoby Černé
 modly. Modla rostla a byla čím dál černější, ohně
 dokazal.

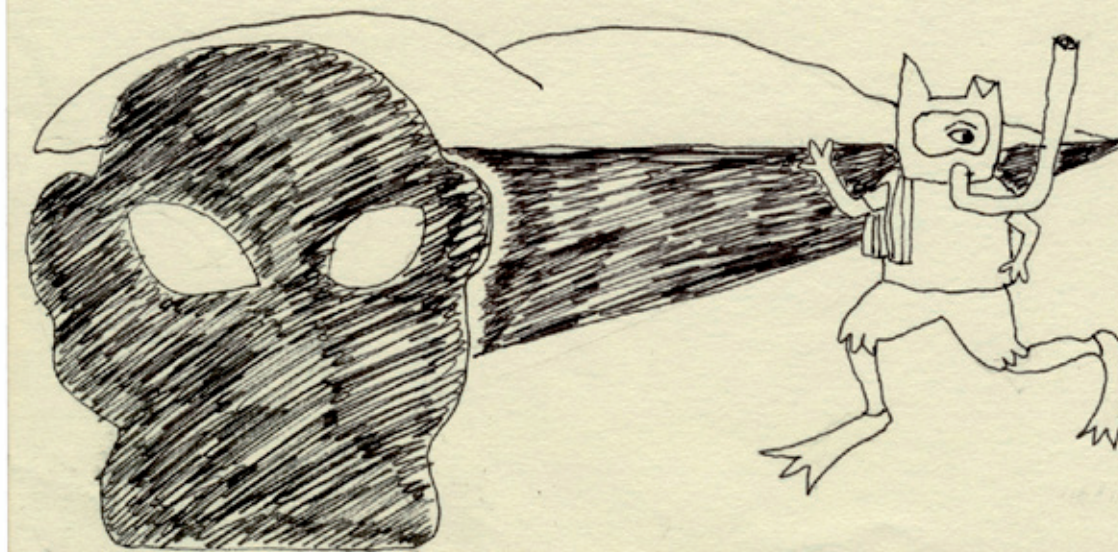

Všude kachla dýchá, pláci ani nedutali,
 meč se mračil.

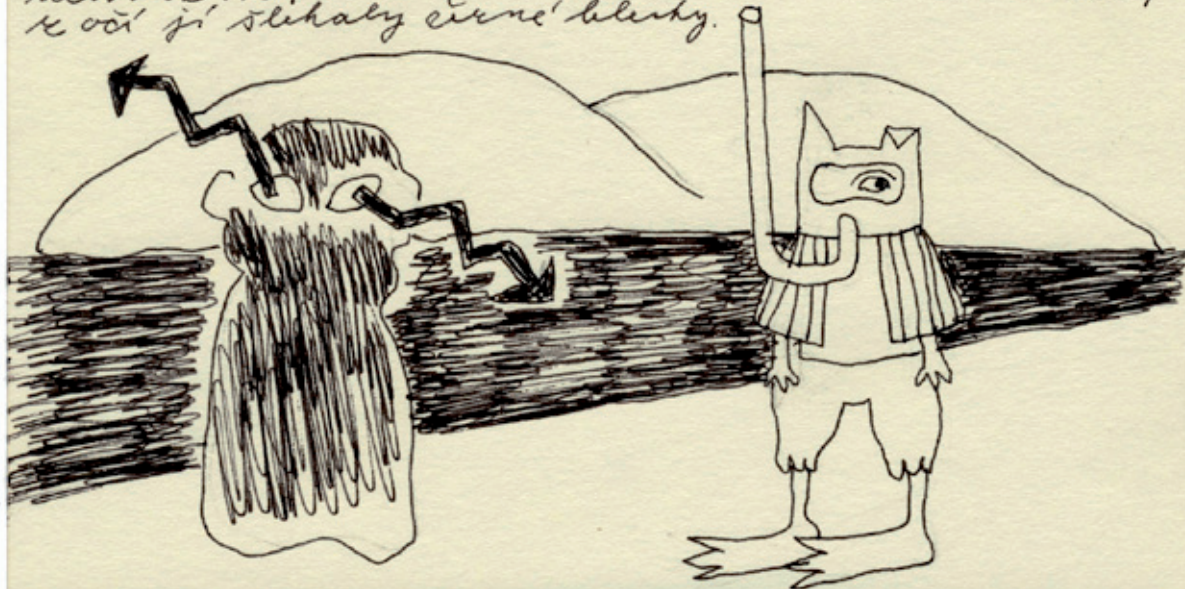

Černá modla nýbrže kachla
 Lvačka nýbrže splouchala,
 vydišně ryby se schovály
 pod břeh.
 Ticho na břehu,

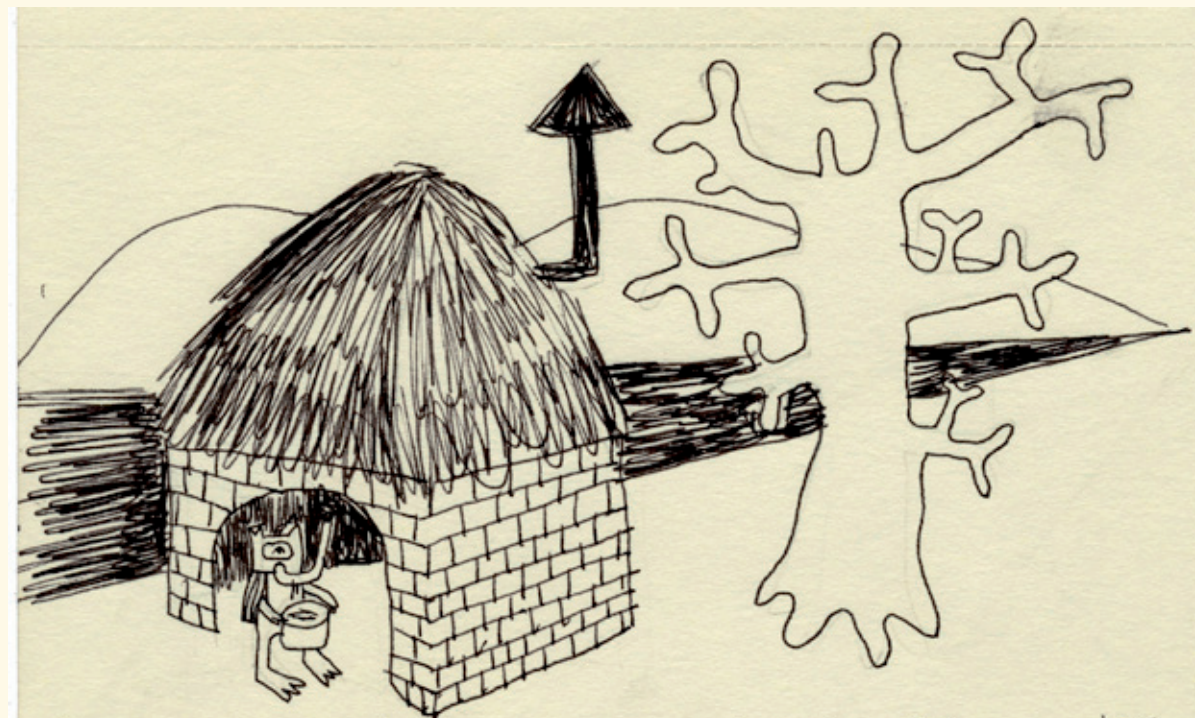
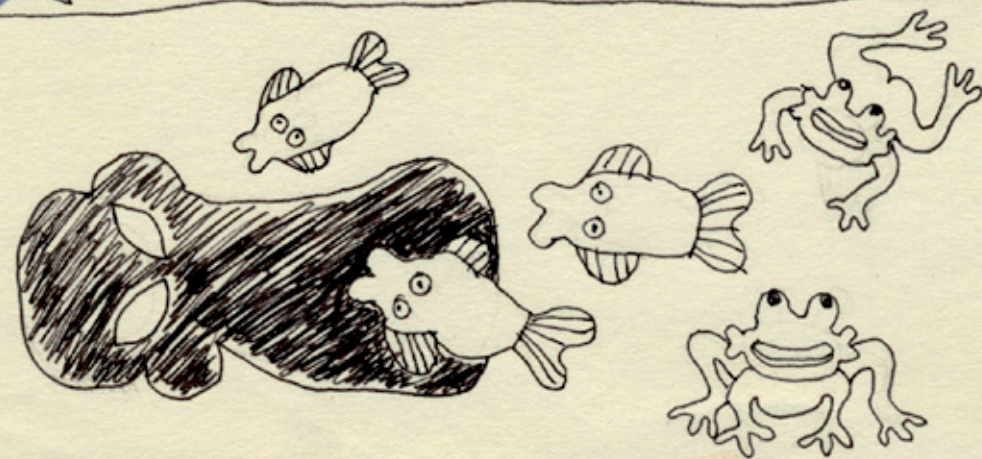
"Šuj!" klaně kachla bílý vodník. "Kda jsi a co
 chceš? reptal se Černé modly.
 "Jsem Černá modla. Jsem kachla proka abych mě
 uchváti," pyšně odpravedla Černá modla.

"Proč bychom si měli uctívat? My uctíváme
vodu a vzduch. Je všeho nejvíc, uctíváme
říval, "bílé vodník". To nestačí. Jiště musíme
uctívat, má, černou modlu!" křičela černá modla,
k oči jí slézaly černé hlizdy.

"Ty nejsi říval, ty jsi smet!" zalulcel
bílý vodník a shodil ji do hluboké
lůně, kde jí ryby a řáby utopily.

Potom se vrátil do rodné chýše a vařil
špagety.

NA POČÁTKU

Prvého dne přišli ke kovárně
A byli kámen a byli břit
A byli oheň
i vražda
I zabušili na vrata
a kovář rozespalý uvítal je
Brali ostré a tupili
Brali cenné a znectili
Brali užitečné a neužili
podupali, rozsápali, zničili
A kovář žehnal jim slovy:
„Když se rozhlédnu, vidím jen výrobky.
I toto byly jen výrobky.“

Druhého dne přišli k pekárně
A byli kámen a byli břit
A byli oheň
i vražda
I v tato vrata uhodili
A pekař plakal
Ale pak i on žehnal:
„Když se rozhlédnu po světě, vidím jen jídlo.
I toto zmařené bylo jen jídlo. I to.“

Třetí den je přivítal vinař
Stál před sklepením a zval dál
Vojáci sesedli z koní
V očích radost
A kámen a břit
A oheň
a vraždu
Když sudy rozkopali
Když se rozlité vsáklo
vojsko se smálo:
„Vždyť byla to jen radost. Podívej se kolem.“
Vinař se rozhlédl
A viděl

Čtvrtého dne přišli ku vědci
I zde byli kámen a břit
A oheň
Oheň
Když knihy vzplály
vědec zdvihl oči
od nedokončené práce
Mávl rukou, se slovy: „Byl to jen nápad,“
kynul hrdému vojsku na rozloučenou

Pátého dne navštívili Umělce
A byli kámen a byli břit
A byli oheň
i vražda
A umělec ničeho neměl
A vojsko ničeho neničilo
Jen lomožilo Jen lomožilo
A umělec? Uměl

Šestého dne navštívili matku
Čekala je s předstihem
a vstříc radostně volala:
„Vždyť je to jen láska.“
A postrkovala přes práh své tři syny.
„Jen láska, jen láska,“ prozpěvovala po chvíli
ozvěna skotačící po čepelích zbraní
A byli vražda a byli vražda
A bili Vražda
A vražda

Vojsko odpočinulo v den sedmý
ode všeho díla svého, kteréž bylo dělalo,
i sdílelo své zážitky na sítích sociálních

TOMÁŠ ČADA (1985, Jihlava) je redaktor Literárně-kulturního časopisu *H_aluze*, spoluvydavatel knižní edice *H_aluze*, občasný recenzent, moderátor a (spolu)pořadatel kulturních akcí (*Antropotyátr*, *Zarafest*, *Večery H_aluze* atd.). Podílí se na organizování literárního festivalu *Den poezie* a s Josefem Strakou na dramaturgii *Domu čtení* v Praze. Své texty publikoval časopisecky, mj. i v *Psím víně*. V nakladatelství *Perplex* vydal v roce 2014 básnickou sbírku *Spodní patra*. Od roku 2012 vystupuje především s hudebním projektem *SEW!* (bývalí členové polensko-jihlavské undergroundové skupiny *Proletáři všech zemí + šicí stroj*).

... SNĚDL JSEM I SKOŘÁPKU Z VEJCE, KTERÁ LEŽELA NA CESTĚ

Když se blížila doba odjezdu našeho transportu, museli jsme všichni do Prahy-Střešovic na gestapo „vyplnit mapy“. Tam se jednalo hlavně o podchycení majetku, aby chamtivým Němcům nic neuteklo. Každý tam musel též podepsat, že se vystěhuje do Šanghaje; ovšem, nikoho nepustili za hranice.

Za těchto podmínek, kdy lidé byli psanci, se těžko žilo, hlavně ve městech. Mezi žarošickými občany byl však život přece jen snesitelný.

Já jsem byl v Žarošicích od října r. 1939 do konce ledna r. 1943. Chodíval jsem denně i vícekrát k Tesařům poslouchat české i cizojazyčné zahraniční zprávy, za což byl tehdy trest smrti. Nejkrásnější v té chmurné době pak bývaly večerní schůzky s vlastenci nejryzejšího zrna u Petra Vlacha. Chodíval tam též František Vacek, člověk vynikajících vlastností, a tak se za asistence četnického strážmistra, jehož jméno jsem již bohužel zapomněl, probírala situace na východní frontě podle nejposlednějších zahraničních zpráv.

Na válu na nudle jsme měli mapu a smutně, velmi smutně jsme vytahovali špendlíky a píchali je dál a dál na východ. Vlach i Vacek prodělali první světovou válku na italské a ruské frontě a znali dobře prusáckou mentalitu. Utěšovali jsme se však, že konec Hitlerovy agrese bude stejný jako konec Napoleona v Rusku. Přesvědčovali jsme jeden druhého a též své dobré známé a dodávali jsme odvalu sobě i jiným. Za tehdejší situace bylo mnohem snadnější ztratit veškerou naději nežli být optimistou.

Tak ubíhaly měsíce a roky, až se naplnil náš osud rozkazem k odjezdu do sběrného střediska do Uherského Brodu. Každý si směl vzít s sebou až 50 kg zavazadel, pokud by je sám unesl. Přišly další zákazy, co se nesmí brát s sebou. Předávaly se zkušenosti předešlých transportů z jiných okresů, co a jak balit. Byla to celá věda, v podstatě však převážně zbytečná, neboť v Osvětimi se muselo vystoupit z vagónů a ponechat všechna zavazadla na místě.

Náš „generální štáb“ zasedal v plné sestavě naposled 22. ledna 1943 večer. Odešel jsem tehdy od Vlachů jen s obvyklým přáním dobré noci. „Strýc Petr“ vyšel za mnou do tmy před dům a pravil: „Já vím, že nemáš rád loučení, ale aspoň my dva si ještě naposled podáme ruku.“ Měl pravdu, bylo to naposled v životě. Nepadl jsem však já, ale odešel on, dobrý vlastenec a spravedlivý člověk. Ani náš dobrý přítel, politický vězeň Gustav Valášek, už není mezi námi. Přemlouval mě, abych se vyhnul transportu, že mě doma schová do konce války, který podle jeho mínění není již daleko. Nesdílel jsem však jeho názor a nesměl jsem ohrozit jeho a jeho rodinu, a proto jsem s vřelými díky tuto opakovaně nabízenou – neochotu, ale obět – odmítl.

Poslední noc v Žarošicích, doma, v teple, v rodinném kruhu, byla krátká. Asi ve 4 hodiny dne 23. ledna 1943 jsme šli na nádraží Uhřetěpele-Násedlovice. Byla jasná lednová noc se silným mrazem. Zavazadla nám vzal na saních Osvald Galla.

Ze Žarošic odjížděla Terezie Maierová s dětmi Aloisií, Gertou a Rudolfem, Max Hubr s manželkou Terezií, dcerou Trudou a synem Rudolfem, Ignác Hubr s manželkou Karlou a synem Leopoldem. Z nich přežili válku pouze Aloisie Maierová a Rudolf Hubr.

Už při „kasernování“, jak to nazvali nacisté, v Uherském Brodě se začaly projevovat jejich gestapácké způsoby. Tak se kupř. vedoucímu esesáku Fiedlerovi zdálo, že rodina Maierova jako majitelé obchodu musí mít větší jmění, nežli uvedla v „mapě“, a tak je všechny nechal stát čelem ke zdi.

Odjezd z Uherského Brodu byl dne 26. ledna 1943. Šli jsme ve formaci na nádraží, ale to už pod puškami „Schupo“. Tam tedy končila svoboda; pro hrstečku na velmi dlouhou dobu, pro všechny ostatní navždy.

V transportu scházela dcera dr. Adolfa Hubra s manželem a dvěma dětmi; dr. Hubr získal na Slovensku gardisty, kteří je v předcházející noci „zatklí“ a odvezli na Slovensko, kde šli vstříc dalším dobrodružstvím.

Zavezli nás do Terezína. To nebylo tehdy město, ale přízrak hrozných snů. Po ulici se ploužili vyhladovělí lidé. Od transportů z Bohušovic do Terezína, kde tehdy ještě nebyla železnice, se vozili staří a nemocní lidé na pohřebních vozech, tažených a tlačných lidmi místo koňmi. Po městě jezdily dvoukolé káry, naložené mrtvolami. Vpředu jeden zapřažený muž táhl a vzadu druhý tlačil. Byli bíle oblečení

a měli i bílé rukavice. To proto, aby byli lépe chráněni před tyfem. Když řádila epidemie, umíralo tam až na dvě stě lidí denně. Též průjmová choroba, zvaná „terezínka“, kosila denně spousty lidí, hlavně starých, hladem zesláblých. Mrtvoly se skládaly ve sklepeních pod pevností a tvořily dlouhou hromadu, vysokou asi jeden a půl metru. Tam se mrtvoly prohlédly na vší, položily na desku, na nohu se jim provázkem přivázala visačka a přikryly se víkem. Tento celek z nehoblovaných desek tvořil rakev. Rakve vozila vlečka traktoru do krematoria do Bohušovic.

Mrtvoly se spalovaly. Aby se spálení urychlilo, roztrhl topič dlouhou železnou tyčí, na jejímž konci byl ostrý hák, mrtvole břicho a rozhrnul vnitřnosti po peci. Víka rakví se z úsporných důvodů vracela k dalšímu použití. Výjimka se dělala pouze u zavšivených mrtvol; ty se spalovaly i s víkem, aby se tak nešířil tyfus, který přenášejí vši, o něž u starých lidí nebývala nouze, neboť bydleli namačkání v malých místnostech na tříposchodových palandách, se kterých pro slabost a nemoc ani nemohli slézt. Nikdo se o ně nestaral, pouze některý ze stejně zbědovaných spoluvězňů. Slamníky byly zaneřáděny od průjmů a vzduch úplně nedýchatelný. Ti, co byli namačkání na půdách, měli sice vzduch lepší, ale zato v zimě mrzli docela nelidsky.

Strava byla úplně nedostačující. Když někdo ukořistil někde kousíček dřeva, o které byla též velká nouze, udělal si v plechovce od konzervy malý ohniček, ohřál vodu, do ní nadrobil „vyfasovaný“ kousek chleba, a „polévka“ byla hotová. Jídlo, dá-li se to tak vůbec nazvat, bývalo po měsíce úplně bez soli a přirozeně i bez veškerého tuku. Brambor byl poklad. Peníze nebo kousek cigarety v kapse nalezený esesákem při šacování měly za následek vězení a nejbližším transportem odjezd do Osvětimi.

Naše rodina měla štěstí, že zůstala po určité době v Terezíně.

Já jsem pracoval jako zedník, vozil těžké kameny při stavbě silnice v Litoměřicích, což byla úmorná dřina, pod německým dozorem. Bylo to velmi daleko a chodilo se tam i zpět pěšky. Dále jsem lisoval seno pro „neporazitelnou armádu“ u Malé pevnosti pod dozorem surového místního fašisty Josefa Brichty, který bez příčiny políčkoval vězně a bil je vidlemi. Pak jsem byl přidělen oddělení tepelné techniky a instalace a dělal jsem výkopy pro kladení vodovodních trubek. Později jsem instaloval vodovody a záchody. Bourání a předělávání záchodů na tyfovém bloku byla práce velmi nebezpečná. Odnášení a pálení slamníků, promáčených tyfovými průjmy, bylo přinejmenším nechutné.

Po určité době jsem byl přeložen do pivovaru jako topič ke kotlům. Nevařilo se tam ovšem pivo, ale vyráběla topná pára a ta se rozváděla do jednotlivých kuchyní. Parní kotle byly staré, s velkou spotřebou uhlí, které bylo nehodnotné. Vozili jsme ho na dvoukolovém vozíku a muselo se ručně nahazovat na staré, nemoderní rošty. Jako topiči jsme však byli považováni za těžce pracující. To vynášelo o kousek chleba a nějaký brambor navíc, což tehdy znamenalo záchranu před úplným vyčerpaním těžkou prací a hladem.

Tak plynul život v Terezíně za věčného hladu, umírání a nervových horeček při sestavování dalších a dalších transportů na východ.

Transportům z Holandska Němci navykládali, že jedou do lázní Terezína, aby si vzali s sebou své šperky a nejlepší vybavení. Jaké však bylo jejich rozčarování, když hned na nádraží zažili na vlastním těle surové zacházení esesáků, když jim vše ukradli a pak když v těch „lázních“ spali na půdě nebo namačkání v malé místnosti za nemožných a nepředstavitelných hygienických podmínek na svých kufrech místo na postelích.

V červnu 1943 přijel transport 1200 dětí z Ukrajiny. Byly umístěny ve zvláštních barácích, oddělených ostnatým drátem. Nikdo s nimi pod trestem smrti nesměl promluvit. Dostaly slušné šaty, lepší, v Terezíně nevidané jídlo, měly zvláštní ošetřovatelky a lékaře. Za několik týdnů se jejich tělesná kondice zlepšila. Esesáci řekli, že pojedou do Švýcarska, a hledali pro ně další ošetřovatelky. Přirozeně se hlásily, neboť Švýcarsko bylo lákavější než Terezín. Transport odjel. Vzal s sebou ošetřovatelky i lékaře. Odjel, ale do Osvětimi, rovnou do plynových komor, i s celým personálem. To jsme se však dověděli až po válce. Člověk nemohl nikdy Němcům věřit. Selhávala veškerá logika.

Transporty stále přicházely – vědělo se odkud, a též odcházely – ale nevědělo se kam. Lagerkomandant vždy oznámil, že se zakládá nový pracovní tábor, že potřebuje různé odborníky, a vymýšlel si různé jiné lži, aby vše proběhlo podle možnosti v klidu. Přísně se tajilo, co se děje v „pracovním“ táboře Březinky. To byl vyhlazovací tábor Osvětim-Birkenau a tam chodily transporty z Terezína. Vlaková souprava jezdila mezi Terezínem a Osvětimí. Jednou jsme při čištění těchto dobytčáků objevili tužkou na jeho stěně vězněm napsanou poznámku, ze které jsme vyvozovali, že se v Osvětimi páchá něco s plynem.

Zařazování do transportu se doručovalo na úzkém proužku papíru se jménem a číslem transportu, a to – po vzoru gestapa –, pro lepší efekt, od půlnoci do časných ranních hodin. Bylo to vždy provázeno srdceryvnými scénami. Loučili se navždy přátelé, loučili se členové rodiny. A tak jsem jedné noci obdržel tento rozsudek smrti i já. Sbalil jsem si batoh a kufr, zavěsil si na krk štítek se svým transportním číslem a přestal jsem být člověkem. Byl jsem jen číslem. Odebral jsem se na seřadiště na kasárenský dvůr. Tam jsme seděli na kufrech nebo leželi na zemi v nepohodě celý den a celou noc, až konečně přijela vlaková souprava. Tehdy jsme už nemuseli pěšky až na nádraží do Bohušovic. Už byla v provozu kolej, kterou jsme postavili. Bylo to 1. října 1944. Odjíždělo nás celkem 1 500. Náš transport dostal označení Em. Já jsem měl číslo 368. V noci jsme jeli přes Drážďany. Když se rozednívalo, četli jsme jména stanic, z nichž bylo patrné, že jedeme na východ. To nevěstilo nic dobrého a nálada byla zoufalá.

Bylo přísně zakázáno vyhazovat něco z vlaku. Na cestu jsme dostali chléb a kousíček margarínu. Jeden účastník transportu snědl margarín, papírek zmačkal a vyhodil ven. Vlak zastavil, přišel esesák a dotazoval se, kdo vyhodil papírek. Vězeň se přihlásil, esesák vyndal pistoli z pouzdra, zastřelil ho, stručně nařídil „nechat ležet“ a pokračovalo se v jízdě. Ted' svitlo i nenapravitelným optimistům, že režim přituhl.

V Osvětimi jsme projeli „bránou smrti“. Ta byla jednosměrná: jen tam, a ne ven. Kápoové nás poučovali, že jediná cesta ven vede komínem krematoria. Do vagonů vtrhli vězni z „Kanady“. To byla totiž loupežná instituce nacistů a její příslušníci drancovali a třídili pro Němce vše, co si transporty přivážely s sebou. Byli to Poláci. Nesměli se s nikým bavit. Mně jeden z nich řekl jen dvě slova: „Jsi zdrav.“ Jejich smysl jsem pochopil až později. Na rampě bohorovně stál proslulý válečný zločinec, dnes již polapený pověstný esesák dr. Mengele.

Vystoupit z vagonů, zavazadla ponechat na místě, muži zvlášť, ženy zvlášť a husím pochodem kolem dr. Mengeleho. On držel v ruce tužku a každému naznačil směr na tu nebo na onu stranu, to bylo do „lágru“, nebo do krematoria, což jsme ovšem nevěděli.

Tehdy měla už Říše velký nedostatek pracovních sil. Náš transport byl asi první, ze kterého nacisté vybírali lidi na práci. Proto se Mengele snížil k tomu, promluvit s někým slovo. Někteří vězni chtěli dostat lehčí práci, a proto mu ohlásili nějakou chorobu. On jim vyšel bez námitek vstříc: poslal je do plynu. Já jsem mu hlásil, že jsem automechanik, a tak jsem putoval na stranu života. Pak jsem teprve pochopil význam slova Poláka z „Kanady“, že jsem zdrav. Tak, život na chvíli zachráněn. Na jak dlouho?

Přijetí v táboře nebylo nikterak vlídné. Šlapali jsme v pětistupech a v blátě nekonečnými řadami dřevěných „bloků“. Já jsem byl v pětici úplně vlevo a vedle mě kráčel esesák. Mezi dveřmi baráku vpravo stála žena a hledala asi známé v našem transportu. Tu esesák vedle mě zavolal: „Zmizet, zavřít dveře!“ a v tom okamžiku mně třeskl vedle ucha výstřel a žena padla s chroptěním na zem. Z této epizody mně bylo jasné, že v Březinkách jsou vězni na úrovni lovné zvěře.

Nás, kteří jsme byli posláni do tábora, a ne do krematorií, zavedli do „sauny“. Rozkázali nám svléci se do naha, vzít do ruky jen boty a případně řemen a vše ostatní, tedy i průkaz, nechat ležet. Své teplé kalhoty, pořízené pro tyto těžké časy, jsem roztrhl po celé délce, aby nesloužily nepříteli. Ještě před nástupem do sauny žádali, abychom odevzdali všechny cenné předměty; otevřel jsem strojek svých skvělých švýcarských hodinek a zašlápl jsem je do bláta. Nahnali nás do veliké místnosti s kamennou dlažkou. Okna tam byla po levé i po pravé straně úplně otevřená. Venku poletoval sníh s deštěm a my jsme stáli v průvanu, nazí, promrzlí, bez jídla a pití, celý den. Pak jsme šli pod sprchy, tekla voda, a hodně horká, takže jsme se rozpařili. Pak nás vězni ostříhali a tupou žiletkou sedřeli každý chlup z těla, takže jsme na mnoha místech krváceli. Na tuto proceduru dožíral „saunakápo“, Polák. Na kabátě měl přišitý zelený „vinkl“, označení pro zločince. Na jednu nohu byl chromý, a nosil proto, a též k povzbuzování jiných vězňů, silnou hůl. Prošli jsme korytem, v němž byl nějaký silný desinfekční roztok. Tímto nás též umyli houbou. Na rozedřených místech pátil jak oheň. Tak se zamezilo přenášení vši a jiného hmyzu. Pak jsme utíkali dlouhou místností za řvaní a bití kápa kolem vězňů, kteří nám v klusu postupně házeli krátké tenké spodky, pruhovanou blůzu, kalhoty a čepici a též košili. Na míru se nedbalo, takže někdo měl téměř šortky a jiný zase tahal nohavice po zemi.

Rozehřátí horkou vodou a „povzbuzováním“ saunakápem jsme nastoupili v „pjontkách“ (= pětistupech) za saunou, čepici do ruky, a tak jsme stáli celou noc. Sněhové vločky se rozpouštěly na holých hlavách, voda tekla za krk a stékala po zádech. Mnozí z toho onemocněli. Ráno nás nahnali do bloku,

jenž byl dříve konírnou. Středem probíhala asi půl metru vysoká zídka a po ní chodil náš nabubřelý saunakápo. Velel „sednout, vztyk, sednout“, a kdo nestačil tempu, ucítil na hlavě jeho hůl. Jeho uvítací proslav – ovšem v němčině – byl zvlášť procítěný: „Zde jste v nejproslulejším koncentračním táboře světa. Zde má každý z vás menší cenu nežli ta s....a na cestě. Za nejmenší provinění vás touto holí zabiju jako psa.“ Aby nás přesvědčil, že mu můžeme skutečně věřit, začal opět bít do vězňů hlava nehlava.

V tomto bloku jsme museli strávit několik dní. Ležet na zemi se nedalo pro nedostatek místa. Museli jsme sedět na holém betonu, kolena přitažená k bradě, a na špičkách botů nám už seděl další kamarád. Později jsme se dostali do bloku, kde byly tříposchodové palandy. Na každé palandě nás leželo 6, ale jen na boku, střídavě hlava, nohy, neboť byly příliš úzké pro tolik lidí. Pod hlavou jsem měl boty, aby mně je nikdo neukradl.

Jednou přišel do „štůby“ blokový a žádal, aby všichni akademici, inženýři, lékaři vystoupili. Já jsem váhal. Kamarádi mě přemlouvali, abych vystoupil, že dostanu jistě lepší práci. Rozhodl jsem se, proti vši logice, že nevystoupím, že jsem se dosud protloukal jako dělník a že jím zůstanu i nadále. Mezi akademiky vystoupil, nevím proč, i náš přítel, topič z pivovaru, bývalý vězeňský policista Józsi Weiss. Tato skupina se nikdy nedostala z tábora ven na práci. Musela čistit latriny a vykonávat podobné práce v táboře. Nikdo z nich nevyvázl životem. Tímto nepodloženým správným rozhodnutím jsem si opět zachránil život. Po kolikáté? A kolikrát ještě se to podaří?

O stravě lépe ani nehovořit. K obědu se nastupovalo v pětistupech. Každá „pjontka“ dostala jeden plechový talířek něčeho, co se při trošce fantazie dalo snad nazvat polévkou. Říkalo se tomu podle Poláků, jichž tam bylo mnoho, „zupa“, čaji „herbata“. Každý z pětky udělal jeden hlt a podal talířek dále. Přirozeně udělal každý ten hlt co největší, neboť jídlo znamenalo život. Toto „stolování“ nebylo ani hygienické, ani chutné, neboť mnozí vězni měli z nedostatku určitých výživných látek úplně bolavé rty.

Tak jsem v Osvětimi vzpomínal na Terezín jako na ztracený ráj. A později, na pochodu smrti, opět na Osvětim, neboť i když se tam i tam hromadně vraždilo a umíralo, byla v Osvětimi v noci aspoň střecha nad hlavou, kdežto na pochodu smrti jen mraky a někdy měsíček.

Život ve vyhlazovacím táboře nelze slovy vystihnout. Komíny krematorií chrlily hustý dým a nad táborem se táhl zápach ze škvařicího se lidského masa. Zápach byl stejný, jako když si o žhavá dvířka kamen spálíte prsty. Velký kontrast mezi životem tamním a životem, kteří někteří lidé vedli ještě před několika dny doma, například blahobytní Holanďané, je tak zlomil, že často šli do drátů nabitých elektrinou. Naopak Cikáni tuto změnu snášeli lehčeji. Jednu dobu tam měli mnoho funkcí a vykonávali vládu kápů a blokových. Bylo jich tam na tisíce. Zplýnovali je však za jedinou noc a ráno nebylo v celém táboře jediného Cikána.

Pro hygieně nebylo ani potuchy. Každý měl jen to, co „vyfasoval“ v sauně, a nic víc. Žádný kapesník, ani kousíček papíru, a k tomu rýmu, průjmy a jiné choroby. Dlouhý barák, opatřený betonovou deskou a s mnoha otvory, byl hromadnou latrínou. Na bloku byl přes noc pro ten účel velký sud, který se ráno nosil do latríny. V noci se totiž nesměl opustit blok.

Jednou jsem našel na smetišti kus papírového pytle od cementu. Vytrhal jsem v něm dvě díry pro ruce a oblékl jsem ho pod kabát jako vestu. Hřál mě, ale jen krátce; promokl a rozpadl se. Našel jsem tam též kus papírové tkaniny. Utrhl jsem z ní pás a omotal dole kalhoty, aby do nich nefoukal při apelech studený polský vítr.

Jednoho dne jsem stál se svým dávným známým z Brna u ostatních drátů a dívali jsme se, jak asi padesát kroků od nás putuje nový transport do plynu. Poznal v něm svoji manželku, která vedla jeho malého syna za ruku. Nedovedu popsat jeho pocity, zvlášť když se po určité době opět vyvalil hustý dým z komína krematoria a on se domníval, že to hoří jeho rodina, na níž tak lpěl.

Jindy zase běžel mezi bloky esesák, křičel „Blocksperré“ (= uzavření bloků), to znamenalo, že kdo byl venku, byl zastřelen, a střelil kolem sebe samopalem po skupinkách vězňů. Tehdy totiž ženy, které chodily na práci mimo tábor do DAF, nanosily ve vlasech rozbušky a daly je komandu v krematoriích. Toto šlo totiž vždy po určité době do plynu, asi proto, aby se náhodou nemohlo podle jeho případné zprávy zjistit, kolik lidí se povraždilo. Blížil se jejich den smrti, a proto vyhodili rozbuškami jedno krematorium a uprchli. Pochytali je však do posledního a popravili na dvoře krematoria.

O životě a více o smrti tam by se dalo velmi mnoho vyprávět. Vzpomínám si, jak jsme jednou nastoupili k selekci; pětistupy a košili do ruky. Esesáci vybírali vyhublé vězně do plynu. Připravená černá nákladní auta je odvážela do krematorií. Byl vybrán i jeden asi dvanáctiletý hoch. On se však od auta rozběhl pryč a snažil se ztratit mezi řadami nastoupených vězňů. Běžel závod o svůj život. Nepodařilo se mu to.

Při nástupech bývalo věčné sčítání, a to musel vždy součet nastoupených živých a vedle útvaru naskládaných mrtvých souhlasit. Taktéž při návratu z práce musel počet pochodujících a nesených mrtvých odpovídat. Počítalo se při průchodu branou. Když součet nesouhlasil, strhlo se peklo.

Jednou přišel do našeho bloku „oberkápo kontrol“ a volal moje jméno. Nehlásil jsem se a kamarádi přirozeně mlčeli. Když volal již po několikáté, rozhodl jsem se riskovat a ohlásil se. Odvedl mě ke „štůbovému“ a tam mně tajně předal moták od Aloisie Maierové. Později po něm poslala ještě věku chleba, což byl poklad, a cigarety. Podělil jsem se s kamarády. Na můj dotaz, co je s rodinou, mně odpověděla, že nikdo nežije.

A pak jednou přišla zpráva, že má být sestaven tzv. „Lipský transport“. Dotázal jsem se jí opět motákem, mám-li se do něho přihlásit. Byla v táboře již delší dobu, a proto s tím měla více zkušeností nežli já. Odpověď byla stručná a jasná: „Kamkoliv, jen pryč z tohoto pekla.“

O tom transportu jsme nic bližšího nevěděli. Já jsem se domníval, že se asi nějaký důl s vražednými podmínkami bude jmenovat Důl Lipsko. Nebylo co ztratit, jen život, a ten byl už v Březinkách předem prohraný, tedy jsem se přihlásil. Za několik dní přišel v doprovodu esesáka starý, malý Němec s šedivým plnovousem. Zájemci o „Leipzigtransport“ nastoupili. Abych udělal lepší dojem, dal jsem svůj oběd jednomu vězni, aby mě oholil. Vybíral si soustružníky. Říše už měla takový nedostatek pracovních sil, že po nich sáhla dokonce tehdy i do vyhlazovacího tábora. Mě se dotazoval, na jakém soustruhu jsem pracoval. Jmenoval jsem naši značku Waverka a několik značek německých. Tím jsem obstál u zkoušky a byl jsem přijat. Vybraní dostali na čelo razítko „TRP“, což byla značka pro „transport“.

Starý maďarský vězeň-funkcionář mně nabízel celou věku chleba za to, když své místo v transportu postoupím jeho synovi. To mě utvrdilo v tom, že jsem asi volil správně. Odmítl jsem.

Transport nastoupil několikrát k odchodu a zase se rozešel. Přestávali jsme věřit, že se vůbec někdy odtud dostaneme pryč. Až jednou byl opět nástup. Stáli jsme pozdě do noci v pětistupech. Každý dostal kus chleba a kousek margarínu. Obstoupily nás ozbrojené stráže a začalo jako vždy nekonečné počítání. Počet stále nesouhlasil, protože se mezi nás zařadili i vězni, kteří nebyli vybráni. Kontrola podle razítka na čele už nebyla spolehlivá, neboť se při spánku snadno setřelo, když si je nechránil šťastný vlastník rukou. Konečně se zjednal pořádek a dali jsme se na pochod. Kam? Odbočí se ke krematoriím, nebo k rampě? Že jsme dostali na cestu jídlo, a dokonce i zimníky, to ještě zdaleka neznamenal, že jsme vyhráli. Šťěstí nám opět přálo; šlo se ke kolejím. Naplnili námi dobytčáky tak, že jsme opět měli místo jen na sezení s koleny u brady. Do každého vagónu byl přidělen esesák, který s námi jel až na místo určení. Rozkázal nám sednout, kdo se postaví, bude zastřelen, že munice je dostatek.

Vlak se stále nedával do pohybu. Tu náhle pohasly nad ostatními dráty kolem celých Březinek reflektory a začaly naříkat sirény. Letecký poplach. Jaly mě obavy, aby bomby nezasáhly koleje. Situace se však zase po delším čekání uklidnila a vlak se konečně rozjel. Jeli jsme asi dva dny. Jídlo ani vodu jsme nedostali. Chléb a margarin, který jsme měli na cestu, vydržel pochopitelně jen krátkou chvíli. Jediný „komfort“ ve vagónu byl plechový kbelík.

Jeli jsme skutečně na Lipsko. Založili jsme tam K. T. Taucha, který patřil pod K. T. Buchenwald. Od našeho tábora asi 3/4 hodiny pěšky byla továrna na barvení králíčních kůže. Tu jsme museli přeměnit na továrnu na pancerausty. Nejtěžší práce tam byla nosit železniční kolejnice. Esesáci utvořili na příkaz svého velitele, kterým byl Freiherr von Benz, špalír, každý si vzal do ruky bukový hranol asi 4 × 4 cm, které se vkládaly do beden mezi trubky pancéřových pěstí. Za jejich řvaní „los, los“ a bití těmi hranoly jsme museli nosit v klusu dlouhé, těžké železniční kolejnice. Pohroma byla, když někdo v blátě upadl a zbývajících pak už kolejnici nemohli unést. Při takové práci docházelo velmi často ke zranění. Měli jsme tam ošetřovnu. V ní pracovala belgická lékařka, též vězeňkyně. Její lékárna byla vybavena – novinovým papírem. To bylo vše. Tím ovinula například rozmačkanou ruku nebo zraněnou nohu, bez veškeré desinfekce.

Některým vězňům se následkem naší výživy dělaly po celém těle vředy. Ty léčil náš spoluvězeň – lékař též novinovým papírem. Jak vypadala přikrývka takto postiženého vězně, si lze snadno představit.

Když odešel například na denní směnu, přikryl se za chvíli na jeho posteli jeho přikrývkou jiný vězeň, který se vrátil ze směny noční. Prostěradla, povlaky, noční prádlo, to prostě neexistovalo.

Vozit v hlubokém blátě na kolečku uhlí do kotelny nebo nosit z vagónů trubky na pancerausty nebyla též lehká práce.

V tomto koncentračním táboře byla velmi pestrá směs zástupců porobených zemí. Byli tam Češi, Poláci, Francouzi, Belgičané, jeden čas byla s námi uvězněna i policie z Kodaně, dále Holanďané, Maďaři, a když se chopil moci Badoglio a sesadili Mussoliniho, přišlo tam i několik italských vojáků. Dále tam byly vězněny a pracovaly ženy ze SSSR – hlavně na skládce uhlí – a německé Cikánky, Maďarky a též několik sovětských vojáků, kterým dopadl špatně útek ze zajateckého tábora a kteří přitom měli to štěstí, že nebyli po polapení ihned popraveni.

Na kabát, na záda, nám namalovali olejovou barvou široký červený pruh, na kalhoty lampasy téže barvy a na prsa se přišlo číslo. Já jsem měl 92825. Barva trojúhelníku, tzv. „vinkl“ na kabátě na prsou na levé straně, označovala zločin, za který je dotyčný „zločinec“ za ostatními dráty. (Politický, sprostý zločinec, sabatista, homosexuál aj.). Je to jen malá ukázka důkladné německé organizace.

Když nám dorostly vlasy, vystříhli nám strojkem středem hlavy pruh od čela až na krk. Když zarostl pruh, nechal se a nyní se ostříhalo vše vlevo a vpravo od něho. Tak se znesnadňoval heftlinkům útek.

V Osvětimi se tehdy zdařil útek jednomu sovětskému letci. Probil se k partyzánům, kteří tehdy už nebyli daleko, a dostal se i zpět ke své jednotce. Kamarádům v táboře oznámil, že se mu útek podařil, tak, že nad táborem shodil ze svého letadla drobné papírky. Z Tauchy utekl náš asi osmnáctiletý kamarád Petr. Utekl z noční směny v továrně potrubním kanálem. Byl to velmi romanticky založený hoch. Esesace, která hlídala v továrně ženské vězně, vzal pistoli a topiči u našeho kotle, jenž byl německým námořníkem, ne vězněm, vzal námořnickou čepici. Tento námořník Schramm ji snadno oželel, ale velmi Petrovi zazlival dvě cigarety, které měl v čepici za dýnkem. Petr se dostal z potrubního tunelu na skládku uhlí, vlezl pod vagón a ráno odvezla lokomotiva prázdné železniční vozy i s ním. Držel se pod podvozkem v té zimě, pokud mu síly stačily. Až byl vyčerpán, tak se pustil. Neměl štěstí. Bylo to totiž právě v pevnostním pásmu u Torgau, kde byl též ostrý trestný tábor, a to pro esesáky, uvězněné za různé prohřešky. Tak jak Březinky, byl i tento tábor obstoupen několika řetězy stráží. Petr neutekl daleko. Když mu sundali čepici, třeba byla námořnická, poznali ihned, o koho jde. Přivezli nám ho zpět. Neoběsili ho, jelikož nebyl ještě 24 hodin pryč, ale následky nestály opravdu za tuto projížďku.

Jednou utekly dvě ženy; jedna Francouzka a ta druhá byla – nevím to už jistě – asi Polka. Moc dlouho se též netěšily svobodě. Dali je do „bunkru“ do našeho baráku. Krutě tehdy mrzlo a ony ležely na palandách a měly za trest pod sebou jen několik málo desek, žádnou přikrývku, žádné topení. Nedostaly ani jídlo, ani pití a čekaly na smrt hladem. S jejich bunkrem sousedil náš záchod. Prkenná mezistěna byla seschlá, takže mezi některými deskami vznikla mezera. Tam jsme vždy ráno prostrčili kornout a do něho jsme lili náš čaj a ony jej chytaly ústy na druhé straně. Asi po třech dnech už byly tak vysíleny, že nemohly ani mluvit. Nás přeložili do jiného baráku a o ženách jsme už neslyšeli.

Jeden kamarád objevil kdesi v továrně klec s králíkem a „zorganizoval“ ho. V koncentračních táborech se totiž nekradlo, nýbrž organizovalo. Je to totéž, ale znělo to lépe. Neměl štěstí. Králíka nesnědl on, nýbrž jeho právoplatný majitel. Jemu zůstaly jen následky. Když jsme se vrátili večer po práci z továrny do tábora, odebral mu esesák hned u brány zimník a bez večeře musel stát v zimě, ruce nad hlavou, až do rána. Ráno musel nastoupit bez snídaně opět do komanda, dostal svůj zimník a šel do práce. To se opakovalo. Ráno býval úplně zkrhlý a mokrý.

Na blocích jsme mrzli. Byly to dřevěné baráky s jednoduchými, špatně těsnícími okny. Každý měl jen jednu přikrývku. Proto jsme organizovali každou třísku dřeva, které jsme v továrně mohli vzít. Naši strážníci na to brzy přišli, a proto pak bývala často prohlídka po návratu do tábora. Pokaždé to vyneslo esesákům hezkou hromádku dřeva, které nám vytahali z kalhot a z rukávů. Jednou odebral unteršárfýrer sovětskému zajatci stojícímu vedle mě kousek dřeva a přihodil ho na hromádku. Když prohlížel o dva pětistupy dále vpředu, vzal si zajatec nenápadně svou uloupenou kořist zpět. Uša (= unteršárfýrer) to však postřehl. Do levé ruky si vzal pistoli a pravou ho tak dlouho tloukl, až padl na zem.

Surově bil a kopal i maličký uša Rudi Kugler. V Tauše se však nezabýjelo ani nestřílelo.

Pracoval jsem tam na dvoře při dopravě, pak v zámečnické dílně jako nástrojař a jako frézař a nakonec opět jako topič v kotelně.

Jednou se přetrhl pod kotlem redler, řetězový dopravník, který vyvážel z podkotlí horkou škváru. Němci našli ihned nouzově řešení: dali nastoupit sovětské ženy z „kohlenkomanda“. Ty si musely po schodech podávat v kbelících horkou, sirou a nezdravými plyny čpící škváru. Nebyl nikdo, kdo by ten dopravník dovedl spravit. Vytáhli jsme ho s kamarády na nádvoří a já jsem ho svařil plamenem. Nikoliv však pro dobrý chod válečné mašinerie, ale pro ulehčení těžké a nezdravé práce žen.

Cestu z tábora do továrny blátem, deštěm a sněhem si naše skupinka krátila tím, že nám kamarád Vilík pokaždé vyprávěl o některé osobnosti české literatury. Literatura byla jeho koníčkem. Bylo mu asi 19 roků. Vždy, i když se již vše chýlilo k neodvratnému konci, mně říkával, že on válku nepřežije. Na pochodu smrti si volil pro útěk špatně místo a dobu; skočil do řídkého lesa. Zaštěkal samopal a dlouhá Vilíka jsem viděl naposled.

Byli jsme právě v táboře, když za zlověstného dunění táhly obrovské svazy bombardérů na Drážďany. To nás velmi povzbudilo, neboť bylo již jasné, že Göringovým slovům, že jeho letectvo nepustí jediné nepřátelské letadlo nad rajch, už dávno nemohou věřit ani jeho soukmenovci. Ani před námi se neutajilo, že nálet si vyžádal mnoho lidských obětí. Vyšetřovalo se, odkud máme informace. Asi naši spoluvězni, němečtí zločinci, donášeli esesákům. Přiběhl pro mě do kotelny náš kápo Karl, německý zločinec se zeleným trojúhelníkem. Mám prý běžet k lagerkomandantovi, jemuž jsme říkali kostlivec, a říci mu, odkud vím, že v Drážďanech bylo 5000 mrtvých. Postavil jsem podle předpisu do pozoru, čepici v ruce. Ptal se mě: „Odkud víš, že v Drážďanech bylo 60 tisíc mrtvých?“ Řekl jsem mu překvapeně, že mně právě řekl kápo Karl, že je tam 5000 mrtvých. Spokojil se s tím a nařídil mně, abych mu poslal dlouhého Vilíka. Běžel jsem pro něho a po cestě jsem ho informoval. On asi řekl něco, co se esesákům nelíbilo, protože mu komandant vyťal bičkem jednu přes obličej. To však byl signál pro oba unteršarfýrery, co s ním stáli, aby ho začali též bít. Když padl na zem, tak ho zpracovávali botami. To býval obvyklý postup. Jednou, když padaly bomby, německý topič Vogel začal nadávat na Spojence. Vilík se neuměl ovládat a řekl mu, že válku chtěli němečtí muži. To se Vogelovi nelíbilo, neboť byl přesvědčen, že Němci válku nechťeli. Chtěli pouze celou Evropu a snad i ještě něco navíc, ale válku nikoliv. Po náletu ho žaloval ušovi a Vilík dostal stejnou odměnu jako za Drážďany.

Topič Vogel vždy v pondělí postavil otevřený kufřík s jablky a chlebem, co si přivezl z domu, tak, aby to hladoví vězni viděli. Každému z nás lezly oči z důlků, ale nikdy jsme se nenechali vyprovokovat. Byli jsme si dobře vědomi, co by následovalo.

Když jsme pochodovali z tábora do závodu a naopak, vždy kráčeli v první pětici němečtí vězni – zločinci a zpívali pochodové písně. Jednou jsme se domluvili, a jak dozpívali Němci, zanotovali jsme „Kolíne, Kolíne“. Esesáci, jimiž jsme byli vždy obstoupeni, do nás začali ihned bušit pažbami a řvali: „Prasata, držte hubu, nikdo nerozumí, co zpíváte!“

Při pochodu ze závodu do tábora jsme jednou potkali starou Němku, která nesla v síťovce brambory. Podala nenápadně nějaký jednomu vězni. Bylo ihned po kázni; ti nejbližší ji obstoupili a začali se též domáhat brambor, které se po chvíli válely po zemi a s nimi i stará paní a klubko vězňů. Esesáci začali bít do klubka, paní vysvobodili a řekli jí, co že ji to napadlo, někomu z nás dávat brambory, že jsme nenažraná zvířata a zločinci.

Jednou v noci jsme přišli z denní směny a v našem bloku seděl mladý Němec ve stejnokroji pracovní služby. S nikým z nás nepromluvil ani slovo a byl na smrt nešťastný. Za pár dní zmizel. Dověděli jsme se, že řídil nákladní automobil a havaroval. Považovalo se to za sabotáž.

Práce v závodě byla při úplné nepostačující stravě vyčerpávající a dlouhé směny se vlekly nekonečně pomalu, zvláště když si nás na nějakou práci vypůjčili esesáci a krutě s námi nakládali. Náš vedoucí mechanických dílen, mistr Petzold, nás později po zkušenostech odmítal půjčovat s odůvodněním, že on pak se zmrzačenými lidmi nemůže plnit plán.

Ke konci první dekády dubna začaly chodit trubky na pancéřové pěsti nepravidelně. Přes město je snad vozili tramvají. Byl to následek nedostatku pohonných hmot. Také už tak často nevzlétaly stíhačky proti spojeneckým letadlům. Americká armáda už byla blízko.

Ale pro nás protiletecké kryty neexistovaly. Při náletu nás stráž SS prostě vyhnaly z továrny na volné prostranství a tam hlídaly. Při té příležitosti jsme se přižívovali kůrou ze stromů, kořínky a kopřivami.

Na všem bylo již vidět, že se sláva tisícileté říše chýlí pod údery spojeneckých armád ke konci. Obyvatelé Lipska dostali strach před hněvem tisíců vězňů v jejich blízkosti. Žádali proto, aby Volkssturm vyhodil baráky i s vězni do vzduchu. Nakonec se však našlo jiné řešení: upochodovat vězně k smrti. A tak nás vyhnali, jednu polovinu 13. dubna a 14. dubna druhou, na pochod smrti. Opět jsem měl štěstí; šel jsem s druhou polovinou. Tu první američtí hloubkoví letci zčásti zničili, neboť neznámé kolony vězňů považovali za pochodující armádní útvary.

Prvé dva až tři dny jsme šli dnem i nocí, pouze s krátkými odpočinky. Pak jsme spali jeden na druhém na močálové louce, pak zase v lese, za deště. V noci ozařovaly oblohu záře požárů a dunění děl se ozývalo stále blíže. Hnali nás pryč od fronty. Po několika nocích, přečkaných v dešti nebo sněhu v promočených šatech, bez zimníku, který nám už odebrali pro blížící se jaro, jsem měl dojem, že musím onemocnět. Kupodivu, nestalo se tak. Pochodovali jsme ve dne, někdy i v noci a esesáci při průchodu vesnicemi žebrali chléb, ovšem ne pro nás. O nás jen říkali civilnímu obyvatelstvu, že jsme zločinci, že nám nikdo nesmí nic dát.

Situace se stala beznadějnou a mně bylo jasné, že to nemůže vést k dobrému konci. Rozhodl jsem se proto, že budu riskovat útěk, ač je při něm malá pravděpodobnost záchrany. Využil jsem příhodné chvíle při pochodu po silnici březovým lesem a ztratil jsem se. Na dno plechovky od konzervy jsem si načrtl ciferník hodin, odhadl, že může být asi 16 hodin a orientoval jsem čtverku ciferníku do směru, v němž jsem na zatažené obloze předpokládal slunce. Pak jsem si známým způsobem vytyčil sever. Rozhodl jsem se lesem postupovat takovým směrem, abych se nedostal těsně za frontu, kde polní četníci chytají zběhy. Náhle jsem cítil – nevím proč – že se musím ohlédnout za sebe. Byl jsem trochu překvapen; za břízou stál esesák, pušku opřenou o ni, a měl mě na mušce, jen zkřivit ukazováček. Rychle jsem hodil ruce za hlavu a šel k němu. Kdo to byl? Zde se musím vrátit ke Štědrému večeru 1944. Němci se rozjeli ze závodu k rodinám, ale kotel pod párou nesměl zůstat bez dozoru. Ten jsem měl hlídat já a mě zase esesák. On spal však v teploučku za kotlem a já jsem musel hlídat jeho, aby ho nepřekvapil lágerkomandant na kontrole, jinak bychom to odnesli oba. A tak jsme se spolu opět sešli v tomto březovém háji. Řekl mně pouze, že ode mne neočekával, že uteču. Musel jsem zase šlapat s útvarem dále.

K našim kolonám připojili i kolony z Lipska, takže jsme tvořili průvod ohromné délky. Doprovázeli nás SS a vlasovci, kteří v surovosti nezůstávali za nimi pozadu. Vězni museli tlačit žebřík, naložený zavazadly SS. Za naším útvarem šlo mordkomando se statným vlčákem. Ten rval vězně, kteří padli vysílením. Komu však už nepomohlo ani toto povzbuzení, dostal kulku do hlavy. Obětí bylo každým dnem více, neboť nám šmahem ubývalo sil. Mnozí měli dřeváky, v nichž si odřeli při těch pochodech nohy až na kost. Když už nemohli dále, stihl je stejný osud. Šlo se téměř bez jídla. Jednou jsme dostali dvě polévkové lžíce mouky, jindy zase dvě lžíce syrového hrachu, jednou každý tři až čtyři syrové brambory. Ty se nepekly ani nesmažily; snědly se dychtivě i se slupkou. Šestnáctý den pochodu jsme kdesi u malého nádraží dostali jeden krajíček – ne krajíc – chleba, avšak nic teplého, ani vodu. Tu jsme získali na horách ze sněhu. Jedli jsme kořínky, kopřivy, ba.

Náš počet se stále zmenšoval. Každým dnem přibývalo střílení mordkomanda. Odehrávaly se takové scény, které by za normálních podmínek přivedly každého z míry. Člověk je obdivuhodný tvor. Přizpůsobí se nejtěžším podmínkám a jedině tím, že otupí, dovede se netečně přenést i přes nejodpornější scény. Tam jsme prostě šlapali tupě dále, odevzdaně, nikomu už nezáleželo na tom psím životě. Život se klidně riskoval i za jeden brambor, které tehdy už byly zasazeny, a jenž vykukoval z půdy. Po takovém skoku z cesty do pole za bramborem zarachotil automat. Záleželo na tom, kdo byl rychlejší, vězeň, či esesák. Bylo divné, že dobře vyvinutí, silní lidé padali již po prvních dnech pochodu.

Byly to silné zážitky, a dokonce i jednomu esesákovi selhaly nervy. Začal vykřikovat, že toho už má dost, že se toho už dále nezúčastní. Odzbrojili ho, spoutali provazem a hodili nám ho na žebřík.

Jiný esesák naší kolony si dal nést batoh sovětským zajatcem. Byl v něm též kus chleba. Hlad byl ale silnější než strach, a tak chléb zmizel. Když si esesák přišel pro batoh, vězeň mu ho předal a rychle se ztratil. Esesák za chvíli zjistil, že je chléb pryč, a běhal kolem útvaru a křičel: „Kde je ten prokletý Rus?“ Konečně ho vyslídil, jak tlačí s ostatními žebřík. Přitlačil mu obličej na rozvoru a do týlu mu vpálil kulku ze své parabely.

Jednoho dne jsme měli krásné, slunné počasí. Šli jsme po úzké okresní silnici. Po levé straně stoupalo do vrchu pole a za ním byl ve vzdálenosti asi čtyř set metrů les. V tomto nevhodném terénu a v nepřítomnou dobu se jeden sovětský zajatec rozhodl pro útek. Asi mu selhaly nervy. Běžel směrem k lesu. Naši věrní průvodci, SS a vlasovci, z toho měli zábavu jak při podzimním honu na zajíce. Jeden esesák zvedl kulovnici a jiní ho pozorovali. Třeskl výstřel a zaprášilo se blízko prchajícího vězně. Esesáci se mu smáli, jaký je mizerný střelec. Přišel na řadu jiný. Ten si poklekl, ale netrefil. Vězeň se již blížil k lesu a tu začali pálit vlasovci. Štvaný ubožák padl na zem. Nechat ho ležet a jít dál, to by asi odporovalo německému smyslu pro důkladnost. Proto se k němu pustil jeden esesák. Rozkročil se nad ním, vyndal z pouzdra pistolí a zamířil. Vězeň se vzepřel na rukou a asi mu něco říkal. Náhle se mu podlomily ruce, lehl na zem a za vteřinu k nám dolehl výstřel. Hrdinný pistolník zasunul parabelu do pouzdra a vrátil se.

Jedenadvacátý den jsem měl toho pochodování bez konce a bez cíle dost. Cítil jsem, že další den už to nepůjde. V noci mně vlezla do rukávu myš a už jsem neměl ani dost síly, abych se s ní vypořádal. Trochu jsem ji jen sevřel, a když se už nehýbala, spal jsem dál. Zdálo se mně stále o hromádách nudlí. To už nebyl spánek, ale umírání úplným vyčerpáním. Ráno jsem musel napřed rukama rozhýbat nohy, abych se na ně mohl vůbec postavit. Začaly už i mně pozvolna zdola otékat; dostavoval se hladový edém. Když otok postoupil až nahoru, byl konec. Každé ráno někteří kamarádi zůstali navždy ležet. Umírali přes noc vyčerpáním. Na horách, kde ke vši psotě padal ještě sníh, zůstávaly ráno zasněžené hromádky, které už k životu neprobudily ani zuby vlčáka. V pochybných případech padla ještě rána, aby se předešlo simulování. Naši strážci si na noc postavili ve sněhu stany a založili ohně. Stráže se střídaly velmi často. Bylo tak zima, že někteří vězni vyli celou noc jako zvířata a cvakali zuby. Takový holý vrch se sněhem a ledovým větrem nám asi vybrali naši průvodci záměrně, aby se rychleji zmenšoval náš počet. V blízkosti byl hostinec „Zur grünen Tanne“ (= U Zelené jedle) a pár domků. Ráno při nástupu za námi přišlo z těchto chalup několik německých kluků kšeftovat; chtěli kapesní nože a nabízeli za každý jednu řepu. Jen málokdo však měl nůž a bez nože nedali. Kdo přišel přes Březinky, neproněs doslova ani chlup na těle, ne tak kapesní nůž.

Kdo ještě nepadl, byl již usilovnými pochody, hladem a žízní úplně vyčerpán. Držela nás ještě trochu při životě pevná víra v brzký konec martyria. Ten, kdo ztratil vůli k životu a rezignoval, druhý den už nebyl mezi živými. Vyčerpání už nabylo takové míry, že fyzická námaha strávila všechno z těla, co se dalo přeměnit v mechanickou práci. Kůže byla tenká a skrz horní ret se rýsovaly zuby. Jazyk byl úplně tenký a při vyslovování „r“ plápolal jak papír a artikuloval zvláštní zvuk. Nemyté, zarostlé, potácející se postavy, které se navzájem podpíraly, musely působit příšerným dojmem. Takto na kost vyhublí vězni se v lágrech nazývali muzulmáni nebo muzlouši. Němci je vybírali jako práce neschopné a plné vagóny jich posílali do krematorií.

Za stávající situace mně bylo jasné, že se končí poslední dějství mého života. Neměl jsem co ztratit. To jsem pochodoval 21. den. Využil jsem první příležitosti k útěku, která se naskytla; dne 6. května se přihnaly sovětské stíhačky. Esesáci se ukryli a já jsem se pustil přes pole do kopce, kde asi o 200 kroků dále začínal les.

Sotva jsem zalezl po břichu do houští pod smrčky, aby za mnou nemohl psův od vlčákem, ozvala se divoká střelba. To asi další vězni následovali mého příkladu a stráže je zaháněly zpět. Až se uklidnila situace, vyhrabal jsem si 14 bramborů, snědl je syrové a poprvé po letech jsem necítil hlad. Ještě před několika dny, kdy jsme jednu noc netrávili pod širým nebem, nýbrž v obrovské šopě, v níž bylo trochu slámy, jsem v noci prohmatával klásky a hledal, kde ještě zůstalo nevymlácené zrníčko! Bylo jich poskrovnu. A teď takové hody!

V noci se zde bojovalo. V blízkosti jsem slyšel kulometnou palbu. Později jsem slyšel rachot tanků. Vyplazil jsem se z lesa a pozoroval jsem je z bezprostřední blízkosti. Seděly na nich tmavé postavy. Nevím, zdali to byli ustupující fašisté, nebo postupující rudoarmějci. Když se rozednilo, postupoval jsem dále lesem. Ani jsem se nenadál a stál jsem před nákladním autem, maskovaným sítí. Horší však bylo, že vedle něho stál esesák – rottenführer – též maskovaný stanovým dílcem a mířil na mě pistolí. Tak zase hezky ruce nad hlavu. Teď mě zachránila znalost němčiny. Uchýlil jsem se ke lži. Není to sice hezké, ale oni lhali více a bez potřeby, kdežto já jsem lhal o život. Řekl jsem mu, že jsem sudetský Němec, že jsme tábořili zde u Hermsdorfu a že pán lagerkomandant mně řekl, že smím jít domů. Uvěřil mně a řekl, že

musím jít po silnici a nikoliv lesem. Ukázal mně směr k silnici, poděkoval jsem a šel jsem, ale jen kousek, v dohledu. Pak jsem změnil směr.

Spal jsem zase v lese. Když se rozednívalo, vzbudila mne bolest na čele. Otevřel jsem oči a spatřil jsem málo vítanou návštěvu: čtyři esesáci krvavé standarty „Viking“ stáli nade mnou a jeden mně tlačil pistolí na čelo. Opět jsem použil již jednou osvědčené lži. Přáli si moje vězeňské šaty. Teď mně bylo jasné, že je s nimi konec. Na výměně za jejich uniformu jsem z pochopitelných důvodů neměl velký zájem, a proto jsem jim doporučil, aby šli do blízké vesnice, že tam určitě všichni čtyři seženou civil. Tato rada se jim asi zamlouvala. Vzáli si jen mou košili a pohodili jednu, která byla plná vši. Pak dopili poslední lok z polní láhve, láhev odhodili a řekli, že je škoda, že už nemají kořalku a že Německo kapitulovalo, a odešli. Teď jsem okrál. Mé putování však ještě zdaleka nekončilo a o další dobrodružství válečného rázu nebyla nouze.

Asi po dvou dnech jsem přišel k pile – jmenovala se Wahlsmühle – a tam byly Němky, uprchlé z Drážďan. Dostal jsem hrnec vařených brambor. Představoval jsem si, že přijede první tank se zavřeným poklopem, opatrně a za ním další. Ono to bylo jinak; první rudoarmějce přijel na malém motocyklu. Byl to asi osmnáctiletý chlapec velmi vysoké postavy, automat na zádech, bez přilby. Ptal se jen: „Soldaten nix?“ a odjel. Pak přijely koňské povozy a zaprášené auto s důstojníky. Jak zastavilo, klesla hlava řidiče na volant a už spal. Postupovali tam asi takovým tempem, že ani nespali.

Pro mě tady končila válka. Za vše, co na mně Němci spáchali a co mně uloupili, a jako odměnu za roky otrocké práce jsem si od nich „vypůjčil“ staré jízdní kolo. Jeho bývalého majitele jsem řádně informoval o tom, jak se na nás provinili. Řekl jsem mu, že jsem nikdy žádnému Němci neublížil, že jsem projezdil velkou část Evropy, ale do jejich rajchu že jsem nikdy nevstoupil, až mě tam oni zavekli pod puškami, že odcházím a že jejich zemi nechci v životě vidět.

Cestou domů jsem se stravoval u polních kuchyní Rudé armády. Splnily se mně sny, kdy jsem v nocích na pochodu smrti viděl ve spánku stále hromady nudlí. Jenže teď jsem dostal nudle i se slaninou. Dovedl jsem se však natolik ovládnout, že jsem slaninu nejedl, a to byla má záchrana. Mnoho vyhladovělých vězňů zemřelo, když se najedli těžkého jídla. Jeden starší, vousatý bojovník se obdivoval mým pažím, které byly tenké jako hůlečky a potažené tenounkou kůží. Dal mně švestkovou konzervu a cigáru. Jiný mladý voják mně dával velkou armádní pistolí se slovy: „Vezmi si od Germánů koně a kočár a jeď do Československa a bij fašisty!“

Do osvobozené vlasti jsem se vracel přes Teplice-Šanov. Asi jsem byl jeden z prvních, ne-li úplně první osvobozený politický vězeň, kterého naši občané na hranici viděli. Srdečně mě vítali, objímali mě a hostili; že prý jsem hrdina. Nevím proč. Snad proto, že jsem měl více štěstí nežli ti ostatní skuteční hrdinové a vyvázl jsem životem?

Dne 12. května jsem dorazil do Terezína. Kolem města byl plot a všude nápisy „Tyf“. Byl jsem tak vyčerpán a tak jsem toužil po spánku, že jsem přelezl plot a týden jsem se tam zotavoval. Mé rodné Žarošice mě ale tak přitahovaly, že jsem chtěl už i přes karanténu domů. Město bylo přísně střeženo. Šel jsem tedy 20. května do oddělení „instalace a teplotecnika“, kde jsem kdysi pracoval. Oblékl jsem si modráky, naložil na vozík záchodovou mušli a basičku na nářadí a vydal jsem se směrem ke krematoriu v Bohušovicích. U východu z Terezína jsem četnické hlídce hlásil, že jedu do krematoria instalovat záchod. Propustili mě, a tak jsem se dostal do Bohušovic na nádraží a na vlak ku Praze.

Dne 24. května jsem přišel pěšky ze Slavkova do Žarošic, na které jsem po dobu nejhorších časů tak teskně vzpomínal. Vzpomínky na ně mně dodávaly v nejtěžších chvílích sílu a odhodlání k překonání situací, jež často hraničily s nemožností.

Dne 29. května jsem se již hlásil v Ostravě do práce.

Po napsaném:
Ing. Rudolf Hubr zajisté není žádný Arnošt Lustig a těm, co si potrpí na literaturu, bude se zdát možná toto svědectví kostrbaté, zdlouhavé. P. T. čtenář jistě pochopí, že pro literární kvality text neuvádíme, že autentičnost je tu na prvním místě. K výše zveřejněnému by ještě patřily výčet a fotografie židovských obyvatel Žarošic, kteří byli zavražděni v německých koncentračních táborech za 2. světové války – jenom pro svoje „jiné“ rodné číslo. Ve sborníku Od hradské cesty (1985), z něhož čerpáme, je uvedeno, že tam bylo umučeno 26 Žarošáků z rodu Hubrů, Maierů, Freudů a Plačků, z toho i dvanáctiletí a osmnáctiletí chlapci. (JK)

ПОЗНАМКА: Podstatné v námětu k filmu Anně Vasiljevně s láskou mně vyprávěl Vladimír Niekľajev, běloruský disident, nedávno Lukašenkem stíhaný kandidát na úřad prezidenta, na Běloruském nádraží v Moskvě v roce 2009. Podstatné k filmové povídce Desatero naruby mám z vyprávění jednoho svého dobrého přítele z Malenovic. Námět k filmu s názvem „Vrabcům po kolena“ je sepsán z větší části podle knihy Když se valila revoluce od Bertý Ženatého, kdysi zajatce z východní fronty v Rusku za I. světové, později českého „bloggera“ žijícího v USA i vedoucího propagace firmy Baťa, a. s., ve Zlíně, některé epizody jsem si vypůjčil z legionářského deníku pana Josefa Zrůsta a jednu z deníkové knihy Charašó, pán, da od Karla Vaňka. Teprve při realizaci tohoto částečně pacifistického materiálu, v což nedoufám, by se asi musely dojednat problémy s autorskými právy.

VRABCŮM PO KOLENA

(FILMOVÝ NÁMĚT)

Zapadlá ruská vesnice. Na návsi několik stolů. Plenta. Za ni chodí odvedenci. Vysvlékají se do půl pasu a předstupují před vojenskou komisi. Pod stromy vyhrává krojovaná balalajková kapela. V ní na veliké balalajky drnká pět muzikantů. Když se řada před komisí začne zmenšovat, tři urostlí fousáci položí své hudební nástroje starému kapelníkovi k nohám – zůstává jenom on a mladíček s balalajkou největší – a řadu doplní. Jeden z fousáčů na komisařův dotaz odpovídá, že se jmenuje Petr Ivanovič, a formulář podepíše třemi křížky, stejně jako se podepsali dva předchozí. Jeho plačící žena Aňuta s malou holkou v náručí, Kátou, ho doprovázejí (spolu s ostatními ženami a dětmi doprovázejícími své muže a otce) až k vozům, na nichž pak branci odjíždějí za horizont.

Dokument: Zima. Před bitvou u Baranovičů. Ruští vojáci v zákopech se sklopenými obnaženými hlavami. Kolem nich spěchající pop a ministrant s kýblem svěcené vody. Pop rozstříkuje velikou štetkou svěcenou vodu po obnažených hlavách, i po zákopech. Film se trhá, zatmí. Další smyčka: Po bitvě. V pusté krajině lehce sněží. Fůry plné zmrzlých mrtvol odjíždějí za horizont.

Tělocvična Sokola v malém moravském městě. Na zdi mobilizační vyhláška vydaná rakouským císařem. Před zdí řada branců, mezi nimi blondatý mladík, který se u vojenské komise hlásí jako Ludvík Pazdera.

Tentýž na nádraží coby obsluha u koní: sedí ve vratech vagónu s nohama ven a pozoruje srdceryvné scény loučících se vojáků s rodinami.

Na frontě: V zákopu zavaleném mrtvolami. Aby se mu líp dýchalo, má Ludvík Pazdera, stejně jako jiní vojáci na obličejí šátek. I řeka nedaleko zákopů je plná mrtvol. Ludvík si z ní nabírá vodu. Horko, rozpálená půda pod vysokými stromy, kdesi kuká kukačka – málem idyla. Cestou zpět ke střelně mu ešus s vodou vyrazí tlaková vlna. Silná dělostřelba ničí stromy, zákopy, všechno živé. Rakouské vojsko v panice prchá přes dřevěné přemostění řeky a přilehlých bažin. Utíkající Ludvík se připlete do cesty rozjetému trénu a ten ho odhodí do bažiny. Tam ztrácí nejprve boty, pak i kalhoty. Stejně se v ní perou o život další dva rakouští vojáci. Konečně se jim všem třem podaří zachytit nosných pilířů přemostění a schovat se mezi klády otrásající se pod prchajícím vojskem.

Dusot nad nimi utichá, střelba slábne. Ludvík, David i Mário opatrně vylézají a polonazí, zakrvácení a špinaví uléhají na prosluněnou paseku (tam se můžou jeden druhému i představit), kde vyčerpáním usnou. V podvečer je probudí ruské hlasy. Popadnou klacky a odhozenou pušku, přivážou k nim bílé hadry (roztrhají obvaz, který vlaje v křoví u cesty) a jdou směrem, odkud zaslechli ruštinu. Narazí na kozáckou hlídku.

Kozáci seskočí se sedel, strhnou koně, zalehnou za jejich břicha a přikazují „Austrijákům“, aby všechno, co mají v rukou, odhodili. Což Ludvík, Mário i David s radostí provedou, pušku zabodnou do země a kozáci je odvádějí do svého ležení.

Ludvík je obzvlášť nahý. Posunčinou na to upozorňuje své strážce. Ať si tedy vezme kalhoty z tamté mrtvoly. Ludvík tedy sundá mrtvému u cesty s pomocí Mária a Davida kalhoty, a jak se převlíká a odhazuje roztrhané spodky, jeden z kozáků přiskočí, přehne si ho přes koleno a společně (se zbytkem hlídky) se na jeho nahém zadku řemeny vyřádí.

Kozáci cestou do sběrného tábora objeví chcíplého chundelatého psa, posadí ho u stromu a k tlapám mu položí prázdnou flašku. Veliká legrace.

Jiné ruské komando je spolu s dalšími zajatci odvádí do zajateckého lágru u města Korotojaku, kde v kanceláři mezi rýsovacími prkny v dvoupatrové správní budově malý a přitloustlý zajatec – poručík Bert – debatuje se zaměstnanci projekční kanceláře. Rýsuje a přitom vypráví: *Když jsem v Plzni narukoval, byla válka, jak říká jeden spisovatel, ještě mladá, ještě jsme se styděli používat bajonety, takže jsme si radši rozbíjeli lebky pažbama...*

Ivan Alexejevič, projektant: *Mě odvezli zraněného z Karpat od Rachova přímo ze zákopů. Osm kulometů do nás pralo.*

Bert: *Mých kulometů.*

VJ: *Já vím. To už jsme si řekli víckrát.*

Bert: *Ale teď se máme, Ivane Alexejeviči, rádi, že jo? Akorát že ty jsi doma a já tady v té... tvůj zajatec.*

Do kanceláře vstoupí vojenský náčelník tábora Nikolaj Vasiljevič: *Berte Emiloviči, přivedli kontingent vašich rodných a jsou mezi nimi i nějací Maďaři. Je potřeba, aby jim někdo překládal.*

Bert (víc pro sebe): *Ígen, Nikolaji Vasiljeviči* – a odbíhá na dvůr.

Mezi zajatci je kromě Ludvíka, Davida a Mária i Slovák Jožo. Stráž příchozím zajatcům oznamuje, jaké mají povinnosti. Bert překládá do maďarštiny, i do němčiny.

Před táborem. Ludvík s Davidem a Máriem nosí trámy, opravují most. Bert (s Jožou u teodolitu) práce řídí.

Za zpěvu přicházejí v osmistupech ruští vojáci. Přes opravovaný most musí ve dvojicích a vynucený dvojstup je zdržuje. Roty šlapou tedy před mostem na místě, prach se zvedá, až vojáky není skoro vidět, ale pořád se pochoduje, pořád je slyšet řev kaprálů a zpěv.

Žně na statku. Ludvík s Davidem spolu s jinými zajatci a spoře oblečenými selkami mlátí cepy obilí. Mário sedí na stohu a vyhrává jim k tomu na harmoniku.

Polední pauza. Všichni odpočívají ve stínu mohutného stromu, pijí vodu, přikusují chleba...

Ačkoliv je hlídají stráže, Davidovi se podaří zalézt s jednou ochotnou selkou za mez a Ludvík, který se dívá do krajiny, mu k tomu vypráví:

Tady je obilí akorát vrabcům po kolena. A ne jak u nás na Hané. U nás bývá pšenica tak vysoká, že se v ní dá aji zablódit.

Na nádraží města Korotojaku přivezl vlak veliké množství zbědovaných zajatců. Někteří si lehají do stínu pod vagóny, jiní se umývají u pumpy, přepírají prádlo.

Stráže je pak odvádějí do tábora – tam se potulují po dvoře – kvečeru se shromáždí a tloučou do ešusů a skandují, že mají hlad.

Ráno. V kanceláři u náčelníka lágru si mladá úřednice Nina Petrovna stěžuje: *Má jich prý být osm set třicet, ale když jsem to kontrolovala podle jednotlivých hlášení, napočítala jsem osm set patnáct. Co mám dělat?*

Náčelník tábora Nikolaj Vasiljevič mávne rukou: *Někteří cestou umřeli a někteří asi utekli. Zavolejte mi Berta Emiloviče.* (Bert vstoupí) *Berte Emiloviči, ode dneška budete k dispozici Nině Petrovně... Mužete je spočítat, zjistit jména, národnost a tak dále. Ostatně jsou to vaši lidé.*

Bert se podívá z okna: *Nino, vezměte si ten krásný mohérový šátek – a brýle zahodte.*

Nina Petrovna: *Myslíte?*, vysmrká se, nahlédne do zrcadla, přihladí sukni.

Na dvoře jim přikutálejí dva sudy – Bert a Nina si na ně vyskočí.

Bert: *Vojáci! Zde vidíte slečnu Ninu Petrovnu! Ona je mým šéfem – vy také patříte pod ni!* (výkřik z davu: *Výborně! Já bych rád i nad ni!*)

Bert: *Všichni sednout! (výkřik: Jasně, ať všichni vidíme!) Musíte brzo jíst..., musíte brzo pít...* (souhlasné hučení), *ale k tomu nejprve potřebujeme vědět, kolik vás vůbec je. Takže všichni na tuto stranu dvora a jeden po druhém procházet mezi těmito sudy a my si vás spočítáme.*

Spočteno.

Bert hlásí: *Sedm set osmdesát dva. Já a Nina Petrovna teď pojedeme pro čaj a chleba.*

Nasednou na tělegu, Nina kočíruje.

Přijedou na bazar, kde u stánku vyfasují krabice s čajem,

navštíví cukrárnu, jejíž majitel nadává: *Ne, nedám. Pět dortů jsem už poslal náčelníkovi, a myslíš, že zaplatil?*

Bert: *Dáš. Tady je příkaz.* (ukazuje mu lejstro)

Cukrář: *Kolik?*

Bert: *Na tisíc zajatců dvě lžíce cukru na čaj večer, dvě lžíce na čaj ráno. Celkem čtyři tisíce lžic...* (říkal si víc pro sebe)

Cukrář: *Vždyť to je celý pytel.*

Bert: *Jo. Nachystej. My spěcháme.*

Tělega má jako úložní prostor jen úzkou dlouhou fošnu, Bert se opírá svými zády o záda Niny Petrovny a má co dělat, aby se na voze udržel, protože hřebec je bujný a vášní. Přijedou před klášter, zatlučou na vrata.

Otevrou jim, přichází bratr Lazar s velikou holí a dvěma stříbrnými koulemi na jejím vrcholu: *Co vás k nám vede, poutníci?*

Bert: *Jeho veličenstvo archimandrito...*

Nikolív archimandrita, ale bratr Lazar, který je před Bohem zodpovědný za ostatní zdejší bratry...

Bert: *Bratře Lazare, do tábora dorazilo na osm stovek nových zajatců, a my pro ně nemáme chleba. Takže vás náčelník Nikolaj Vasiljevič prosí...* a podává mu dopis.

Počkej, řekne bratr Lazar a jde k novicovi, který postává nedaleko: opřený o hrábě žďourá se v nose, a bouchne ho palicí do zad: Co stojíš, lenochu? Konej práci, kterou sis uložil. A modli se!

Vrátí se k Bertovi a Nině: *Ten bratr píše básně; často se zamýšlí. Ale nikdy ne při jídle, vždycky jen při práci.*

Zvonek na věži. Bratr Lazar: *Čas večeře... Jste našimi hosty.*

Bert namítá, že nemají čas, ale neuspěje. V šeru pod klenbami jídelny usedají mezi jiné poutníky ke stolům, v jejichž čele sedí mniši; novic jim čte k tomu mlaskání a srkání z bible.

Večeře končí, bratr Lazar si volá Berta a Ninu.

Bratr Lazar: *Ano, dáme vám chleba. Už jsem poslal do stájí, ať sedlají koně. Ale nesluší se, aby dívka jela za noci na voze s mláďencem. Bratře Borisi, (zavolá jednoho z mnichů) pojeděs s nimi. Ráno se pak vrátíš s ostatními.*

Nina: *Nebojte se, Berte Emiloviči, ten si užije.*

Mnich se posadí na tělegu za ni, čelem k jejím záďům.

Nina: *Bratře Borisi, ty mě svým fousem lechtáš na krku.*

Bratr Boris: *Tak zastrčím, slečinko, vousy za rubášku a zapnu knoflík, aby nevylézaly.*

Mnich se za následující divoké jízdy snaží Niny ani nedotknout, ale po jednom skoku povozu přes výmol mu nic jiného nezbude – a drží se Niny v pase jako klíště až do tábora.

Dojeli. Nina seskočí z kozlíku a ptá se mnicha: *Tak co, jak se ti jelo?*

Krásně, báryšňo, krásně.

Ale víš, co teď uděláš?

Co?

Lehneš si někde na tvrdou lavici a budeš se až do rána modlit. Máš to zapotřebí. Dobrou noc.

Rozesmátý Bert: *Zajdu ještě do města zjistit, jak to dopadlo s cukrem.*

Vejde do obchodu, tam čekají dva zajatci a ze skladu se ozývá: *tři tisíce šest set devadesát osm. Tři tisíce šest set devadesát devět. Tři tisíce sedm set.*

Bert: *Co to, proboha, děláš?*

Kupec se lžičkou v ruce: *Nerušit. Zapsat. Počítám. Už mě ruka bolí. Tři tisíce sedm set jedna...*

Bert vychází za dveře: *Ježíšmarjá, za co mě jenom trestáte.*

Větrný podzimní den. Náčelník Nikolaj Vasiljevič v kanceláři popíjí čaj. Na nádvoří lágru přichází skupina zajatců – mezi nimi Ludvík Pazdera a David – doprovázená strážemi, rozčilenými mužiky a jejich ženskými.

Náčelník vyběhne ze své kanceláře, s ním i Bert, Nina Petrovna a další. Náčelník k ozbrojenému doprovodu: *Co se stalo? Okamžitě hlášení!*

Stráž: *Poslušně hlásím, Vaše Vysokoblahorodí, že odmítli pracovat, nechtějí orat.*

Náčelník: *Tak vy darebáci nechcete orat? Ani když vám pomáhá kůň? A co takhle kdybychom vás zapřáhli do pluhů místo nich, tak jak to děláte u vás v Germánii se zajatci našimi?* (obrátil se na Ludvíka) *Co se stalo? Jak to, že nechceš orat? Víš, že za to je Sibiř? Trestný lágr?*

Ludvík: *Budu orat. Ale ne s tím vaším ruchadlem, s normálním pluhem. Tak jak doma. S těma dřevěnými je to práce pro vola.* (ostatní zatčení přitakávají) *Soused statkář má pluh železný.*

David: *A prý ho má odněkud odsud.* (Bert překládal)

Přiběhne sluha: *Vaše Vysokoblahorodí, máte telefon.*

Náčelník odbíhá do správní budovy. Vzápětí přibíhá: *Je to smluvené. Ze všech újezdů volají, že zajatec odmítá orat. Odvést, zavřít tu svoloč.*

Zatčení jsou odváděni do sklepa, ostatní se vracejí do správní budovy.

Na Berta Emiloviče čekají před kanceláří tři jiní zajatci s dozorcem. Bert: *Vy taky nechcete orat?* Vcházejí dovnitř, dozor zůstává na chodbě.

Jeden ze zajatců vytahuje listinu: *Jménem sportovního klubu „Česká krev“ Korotojak vás chceme pozvat na mezizemské utkání Čechy – Maďarsko v neděli ve tři odpoledne na Kuzmičově pastvisku, a vy, pane poručíku a Nino Petrovno, jste byli jmenováni čestnými členy našeho klubu.*

Bert: *Co za to?*

No, potřebovali bychom nějakou malou provizi. Koupit vápno na lajnování hřiště...

Bert: *A dresy a balón...* (Nina odchází)

Balón už máme. Mário, řekni panu poručíkovi, jaks pro něho byl až ve Voroněži; v pondělí vyšel a v sobotu se vrátil. Stál sedm rublů. (Mário ukazuje balón)

Bert: *Kde jste na to vzali?*

Nemusíte všechno vědět, pane poručíku, a šeptá mu do ucha.

Dvojexpozice: Několik zajatců strhává ze stožáru ruskou modrobílou vlajku a šijí si z ní dresy. Kradou kulatinu a stavějí branky, když z „pucšňůr“ na čištění pušek pletou síť.

Bert: *Né?*

Do kanceláře nahlédne Nina Petrovna: *Berte Emiloviči, máte jít okamžitě do hospodářského oddělení. Čekají na vás.*

Vladimír Nikolajevič, přednosta hospodářského oddělení, mohutný, „rozbředlý“, spílá třem úředníkům stojícím v pozoru za svými stoly: *To je krásná ostuda. Srdečně vám za ni děkuji. Kdy, prosím vás, došly ty stroje?*

Jeden z úředníků: *Pluhy zde byly v březnu. Sekáčky...*

VN: *Kolik jste toho už prodali?*

Druhý z úředníků: *Asi dva nebo tři pluhy..., nevím přesně, Vladimire Nikolajeviči.*

VN: *Asi dva nebo tři! Neví přesně! A Rusko potřebuje chleba. Kvůli vám nebudou oseta pole. Zajatci se vzpouzejí, a mohli už orat. Kolik jste jich měli vystaveno a kde?*

Třetí z nich: *Jeden stál na dvoře, ale rezivěl, tak ho dali zas do skladu. Mužici se o to vůbec nezajímal. Vzkázali jsme jim na trh, ale oni nepřišli.*

Vladimír Nikolajevič brunátní – k Nině Petrovně: *Slečno, budete se muset obejít na nějakou dobu bez Berta Emiloviče. Pošleme ho prodávat pluhy. Máte něco proti tomu, Berte Emiloviči?*

Jdou ke skladu. Když otevrou vrata, uvidí stoh na sobě naházených úplně nových pluhů, jimiž jsou sekačky a jiné zemědělské stroje (rovněž zánovní) doslova zavalené. Na jedné sekačce si můžeme dokonce přečíst štítek: „International Harvester Company. U. S. A.“

Kolem skladu vedou skupinu zatčených, kteří nechtěli orat. Bert spěchá za jejich stráží. Hovor neslyšíme. Stráž odbíhá do správní budovy, přichází s náčelníkem. Vzrušená debata. (kamera z ptačí per-

spektiv) Výsledek: Odmítači orby se pustí do vyklízení skladu a brzy je na nádvoří shromážděno jak na vojenské přehlídce na 40 pluhů a několik sekaček.

V krajině. Tři tělegy tažené koňmi vlečou za sebou řadu spřažených pluhů a sekačku. Odmítači orby jdou podél vozů, pomáhají tu a tam nadhodit pluhy, když zapadnou v nějakém výmolu a podobně.

Bertova kompanie přijede na pole a před shromážděním začne soutěž: Mužik oře s dřevěným, zajatec Ludvík Pazdera s železným pluhem. Udivené publikum zjišťuje výhody železného, staří se křížují. Mezi lidem je i Aňuta, manželka narukovavšího Petra Ivanoviče, a s ní malá Káťa. Ludvík si jí všimne, Aňutě se Ludvík taky líbí.

Bertova kompanie – teď už s menším počtem pluhů – doprovázená tlupou výrostků a děcek, pokračuje v cestě. Bert k doprovodu: *A utíkejte hezky napřed a všude křičte, že naše pluhy jsou zázračné!* Což kluci s jásotem přijímají.

U jiné vsi pak předvádějí jednomu zájemci sekačku. A už by si s ním i plácli, když k poli přibíhá policajt a šmatlající rozčilený pop.

Policajt k Bertovi: *Jak to, že se potuluješ po újezdu a prodáváš.*

Bert: *Odkdy se u vás poručíkům tyká, co?*

Policajt: *Jak to mám vědět, že jste šarže? Kde jsou nějaké papíry?*

Bert mu je podá.

Pop čte policajtovi přes rameno: *Tady, vidíš? Tady čti.*

Policajt: *A kde je máte, ty svoje stroje?*

Bert: *Všecky jsme už prodali, jenom sekačka zůstala.*

Pop: *I děcka už blábolí cosi o zázračných pluzích. Pozor na jazyk! Zázračné jsou pouze ikony a ostatky svatých. Tvoje železné pluhy žádné zázraky nedělají.*

Bert: *Dělají.*

Pop: *MLČ! Pravím: tvé pluhy žádné zázraky nedělají a...*

Bert: *Dělají!*

Pop: *Nemáš právo tak mluvit! Naši dědové a pradědové orali dřevěnými pluhy a byli šťastní. Jestli pán bůh dá úrodu, tak se najíme, jestli bůh dá sílu, tak zoráme. A ne jestli pan poručík dá železné pluhy. Chápeš?*

David: *Lassen Sie mich. Nechte mne, prosím, musíme ten obchod uzavřít. Sundá si čepici a křížuje se.*

Pop: *Počkej, počkej, křížuje se, a nejsi náš.*

David: *Přijal jsem pravoslavi ve Lvově. Před osmi lety. Od té doby pilně dbám zákonů pravoslavné církve. Všude, kde jsme projížděli, prodali jsme pluhy pod podmínkou, že jim bude požehnáno. Nechtěli jsme tě obtěžovat, nevěděli jsme, jestli tuto sekačku prodáme. Za kolik nám ji tedy požehnáš?*

Pop: *Podle toho, jak dobré to požehnání má být. Za rubl – vztáhnu ruce. Za dva ruble jí požehnám s ikonou a za tři by mi musel pomáhat dáček.*

David: *Dobře, báťuško, udělejte to za tři. (volá na kupce) Hej, poslyš, budeš muset za posvěcení ještě zaplatit tři ruble.*

Kupec sekačky: *Na čerta je mně to zapotřebí.*

David: *Celý kraj si bude vypravovat: Ten má americkou mašinu, a ještě posvěcenou, celý kraj ti bude závidět.*

Řáček přibíhá s ikonou, vesničané i zajatci pokleknou kolem sekačky, pop během žehnání předzpěvuje, umolousaný řáček ho svým překrásným hlasem doprovází.

David k Bertovi: *Co tomu říkáte? Nur wenn wir das Geschäft abschliessen.*

Když skončí obřad, obrací se pop k řáčkovi: *A kdo z vesnice koupil pluh, tomu oznámíš, ať ho přiveze k vysvěcení v neděli před kostel.*

Bert: *Za padesát kopějek? I do budoucna?*

Pop souhlasí.

Ludvík Pazdera oře v polích, Aňuta za ním hledí z okna. Padá sníh s deštěm. Za veliké fujavice se Ludvík vrací do domu. A rovnou s Aňutou na pec. Káťa si hraje na lavici, slepice hnízdí pod stolem, v kolébce spí malé děcko.

Vesnice přes noc zapadla sněhem. Mužici kšírují koně, na saních míří do lesů. Ludvík jede se sousedem – staříkem. V lese se kácí, padá strom za stromem. Mužici rozřezávají kmeny a polena kladou do metrů. Na pařezu sedí úředník a křídou zapisuje mužikovi na záda, kolik nadělal dřeva; za kolik má dostat ve skladech zaplacen. Mužik naloží polena na vůz a jede. Někomu se číslovka na kožichu smaže, někomu ji příjemce dřeva zničí schválně, aby ho mohl okrást. Taková bývala praxe. Ludvík a další zajatci ale hromady vytěženého dřeva přeměřují přesně a výsledky zapisují na papíry. A jedou s mužiky do Korotojaku. Do skladiště před správní budovu.

Skladník se dívá „Ludvíkovu“ staříkovi na záda. Nemá tam nic napsáno: *Co to má znamenat? Koliks dovezl?*

Stařík mu podá list. Skladník si jej prohlédne a roztrhá. Stařík mu podá druhý, třetí, čtvrtý papír...

I ostatní mužici mávají svými papíry skladníkovi před očima. A jdou si stěžovat do správní budovy.

Vladimír Nikolajevič, přednosta, a úředníci jejich papíry odmítají uznat. Mužici zapískají a do budovy vniknou i jejich zdivočelí psi. Přivolaná stráž jednoho zastřelí.

Kolem tábora jde akorát průvod, který nese veliké podobizny cara Nikolaje, a rozezlení mužici se k němu přidají. A jsou svědky, jak obrovská hromada utvořená z carových portrétů pak na náměstí v Korotojaku krásně hoří.

Vladimír Nikolajevič, přednosta, si volá Berta: *Prosím vás, vezměte si saně, kočího Andreje a někoho s sebou a svezte všechny měřicí přístroje, které jsou po újezdě roztahané. Než nám je revolucionáři rozkradou a propijou.*

Bert s Máriem jdou do stáje. Mário zajódluje spícímu kočímu do ucha: *Budíček, Andreji!*

Kočí Andrej vstane, pokřičuje trojku, obřadně plivne doprava a zašlápne, pak doleva a zašlápne a můžou vyrazit.

Přijedou do polí. U rozcestníku na ně mává tlupa rozčilených vesničanů. Andrej přibrzdí. Jakmile se však vesničané začnou sápat na opratě, zapráská bičem – a snaží se jim ujet. Mužici je na svých koních po krátké honičce doženou.

Mužik: *Proč nám utíkáš, čerte? Copak jsme ti jasně nemávali, ať zastavíš?*

Andrej: *Já zastavím, a vy pak zabijete.*

Mužik: *A pak upečeme a sníme. Hloupě mluvíš. My jsme jen potřebovali, protože víme, koho vezeš, aby nám někdo z nich (ze záhadří vyndá noviny) přečetl, co se u nás děje. My číst neumíme a pop nám vždycky čte jinak.*

Bert si odkašle a začíná s četbou: *Člen prozatímní vlády Alexandr Fjodorovič Kerenskij oznamuje, že ode dneška se v celém Rusku zavádějí potravinové lístky na cukr a chleba...*

Pokračují v cestě do jiného města, před tamní věznici, kde se stávají svědky, jak se k ní blíží delegace doprovázená vojskem. Jejich velitel buší na vězeňská vrata a spílá komusi do špěhýrky. Načež se otočí k vojákům: *Palte!* Kulomet vypustí dávku, ale nábojnice se vzpřích v hlavní. Vojáci tedy vylézají jeden druhému na ramena a snaží se vrata překonat. Nejprve však musí pažbami rozmlátit skleněné střeby do nich nahoře vsazené. Kulometčík přibíhá s kulometnými pásy. Po nich se vojáci spouštějí na vězeňský dvůr.

Před věznicí se za velkým stolem usadila porota a ve vratech se zjevuje první osvobozený vězeň. Bledý, jurodivý. Mhouří oči do slunka, do tajícího sněhu. Přichází další: otrhaná vystrašená žena se třemi dětmi...

Step někde na východě Ruska. Jaro. Oddíly ruských vojáků a podle vizáže mongolských či kirgizských shromážděné v mírné kotlině očekávají zápas mezi do pasu vysvlečeným urostlým blondákem a podsa-ditým šikmookým pořízkem. Slavnostní nálada, vlajky povlávají, vyběskuje vojenská dechovka. V ní na trombón hraje Petr Ivanovič.

Avšak jen začne zápas, zaútočí na jásající vojáky bolševická jízda. A výsledek je krutý. Rozstřílená těla – i zápasníků – leží všude po stepi.

Petr Ivanovič s trombónem se prodírá nádražím, které je přeplněno vojskem. Dostane se až k restauraci, kde je svědkem, jak ke stolu, u něhož popíjí čaj a z cigarety se zlatou ořízkou pokuřuje důstojník šlechtického vzezření, přijde voják a říká: *Dej mi oheň!* Důstojník vstane a křičí: *Co si to dovoluješ, důstojníkoví, ty, ty...* Voják: *Dej mi oheň a nevyskakuj!* a nastavuje svůj smotek. Důstojník si provokativně

potáhne, načež mu žadatel vytrhne cigaretu z úst a chce si posloužit. Důstojník vytáhne revolver a střelí. A potom zbraň obrátí i proti sobě – do úst. Na mrtvé naházejí pláště. Petra Ivanoviče zatlačí zvědavý dav tak silně, že musí dávat veliký pozor, aby na některou z mrtvol nešlápl.

Bert a Mário vynášejí z vozu do správní budovy měřicí přístroje. Mário na chodbě zajódluje. Nina Petrovna je vtáhne do kanceláře a vysvětluje: *Nic, ticho, žádné provokace. Mezitím, co jste byli pryč, přišel nový velitel. Mužici sledují každý náš pohyb. Budeme to mít těžké.*

Bert s Máriem odnášejí teodolit do projekční kanceláře, v níž se ještě pracuje. Mlčky a s napětím ve tvářích. Mužik v juchtových botách a rubášce – s červenou páskou na rukávě – chodí kolem projektantů, nahlíží jim přes ramena a pokyvuje hlavou. A blahovolně dovolí, aby Bert s Máriem zastrčili přístroj do regálu, a usykává, když při tom zakopnou, když ruší; sám rovněž s velikou opatrností přikládá polena do kamen.

Podvečer, nádherný západ slunce. Jaro. Bert sedí na schodech do zahrádky před svým privátem, na malířském stojanu malé plátno, a ten krvavý západ slunce maluje.

David se povaluje v proutěném křesle u pumpy, pokouje a pozoruje malujícího Berta: *Chtělo by to nějaký slušný kšeft. Nebo tady zhnijem zaživa.*

Bert: *Byl by. Přišel za mnou, nevím, jak mne našel, ten dáček od popa, co nám žehnal sekačku. Že by potřebovali přemalovat osm korouhví, i s tyčemi. Budou slavit jakéhosi svatého a chtěli by mít kostel v rychtyku.*

David: *A cos mu na to řekl?*

Bert: *Namalovat krajinku je jednoduché. Ale víš, co je to osm korouhví? A i kdyby... Kde bych to maloval? Ted', když na každém rohu čmuká jeden rudoch...*

Ozve se jódlování. Vejde Mário. Po rukách.

David: *Takžes to odmítl... Děs. Takový kšeft si přece nemůžeme nechat ufrnknout!*

U popa. Dům vedle kostela. V něm na půdě o zed' opřené zašlé, zaprášené plechové korouhve. A zatímco na jedné z nich Bert s popem posuzují rozsah eventuálních oprav, Mário s Davidem se vzadu prohrabují ve zbylých a přitom rozbíjí petrolejovou lampu. Barvy na korouhvi polité petrolejem rázem oživnou. Mário vytáhne nůž a začne seškrabovat a kapesníkem čistit tu poodhalenou vrstvu špíny. Jde to poměrně snadno.

David: *Ach, to bude práce. O barvy je nouze. Štětce neseženeš. Berte Emiloviči, co říkáte? Za opravu tyče rubl, za korouhev deset?*

Pop naříká: *Co? Z chudáků chcete drát kůži? Není vám hanba? Nevíte, že se na vás dívá otec nebeský?*

Mário přehrává: *S Rusy si smlouvej, ale s námi ne. Jedenáct rublíků, anebo nic.*

Pop: *Devět. Osm za korouhev a rublík za tyč.*

David: *Dobře, ale za tu první zaplatíš hned. Musíme nakoupit materiál.*

Pop souhlasí. A odbíhá pro peníze.

Bert: *Pánové, vy jste se zbláznili? Namalovali jste už vůbec někdy aspoň kozu?*

Jan: *Nebreč a pořádně se podívej, a ukazuje mu výsledek jejich exkurze. A jestli tam bude nějaká ašíbka, tu už ty při svém talentu snad dokážeš opravit, nebo ne?*

V táboře – za Bertova dozoru – dělník sundává se střechy chátrajícího skladiště kus plechu, aby z něj vyrobil nízkou nádrž. Mário kupuje na trhu školní houby a u benzínové pumpy je na provázku spouští do uzamčeného kanystru. A pak vymačkává benzín do konve.

Na půdě domu vedle kostela. David a Mário namáčejí korouhve v benzínové lázni a hadrami je čistí, Bert domalovává příliš poškozená místa.

Osm korouhví a osm tyčí opřených o kostel září. Pop je velice spokojen. Bert, David a Mário rovněž.

Přednostova kancelář. Vladimír Nikolajevič k Bertovi: *Ach, Berte Emiloviči, nevím, jak dlouho ještě budu ve funkci. Zasedl si na mne, holoubek rudý. Chce výsledky. Jaké výsledky? Dívejte se na moje ruce. (má ekzém) Nečistota jakási se mně na nich vyrazila. Nespím. Je potřeba, abyste opět vyjel ven. A proměřil výsledek..., tu cestu do Jarugy, která se loni nestihla. Rozhodnout, kde postavit mostek, kolik materiálu vykopat. A za Bogoslávkou mám přítele. Již dlouho mně nabízí vanu. Tu byste mně mohli dovézt. Potřebuju koupele. Dívejte... chce si vyhrnout i nohavici.*

Tři tělegy s osazenstvem a měřicími přístroji přijíždějí k vysokým křídovým útesům u Donu. Mezi útesy v hlubokém údolí malá vesnice: pár domků, v dálce se leskne hladina. Tělegy sjíždějí po prudké cestě svažující se k řece. Všichni zajatci včetně Berta, Mária, Davida a Joži pomáhají při nebezpečném sešupu, vozkové brzdy tělegy pomocí tyčí, které vrážejí mezi loukotě kol, jenom vojenský doprovod – dvojice vojáků – v družném hovoru tam, kde to na vlhké křídě klouže, se jako malí kluci klouže.

Ráno. Zajatci proměřují terén, děcka jim dělají figuranty. Bert s Jožou zapisují měření. Mužici jejich práci pozorují zpovzdálí a s nedůvěrou. Strážná dvojice se baví s děvčaty.

Nádherná hvězdná noc. Celá výprava shromážděná kolem ohně. Na rožni si opékají něco podobného malému králíku. Jožo hraje na foukací harmoniku tesknou melodii slovenské lidové...

Ráno opět v terénu. Za Bertem přijde stráž: *Bert Emilovič, tam za řekou je město Jelec, ted' nevidíme. Ale kousek před ním leží moje vesnice i jeho vesnice. Už dva roky jsme nebyli doma. Musíme se podívat na naše ženské. Co říkáte? Neutečete nám? Slovo důstojníka?*

Bert: *Kam bychom utíkali...*

Strážce: *Za čtrnáct dní jsme zpátky. Lidé nám řeknou, kde akorát měříte.*

Bert s ostatními pokračují v práci. Stráž – dvě malé tečky v dálce – přichází k přivozu.

V krajině. Tělegy se sunou polní cestou. Malátný horký čas. V kaluži se leskne slunce – a pozoun Petra Ivanoviče: on sám odpočívá vedle cesty v trávě pod velkým dubem. S ním tam leží i dva fousáči-balalajkáři z kapely u odvodů. Všichni jsou zanedbaní, ošuntělí, beze zbraní.

Zajatci přibírají ruské vojáky na vozy; mírným údolím sjíždějí k jejich rodné obci. Místní kluci příjezd „domácích“ vojáků brzy registrují a běží tu novinu oznámit.

A na návsi ty ošuntělé vojáky pak objímají jejich rozradostnělé ženy a děcka.

Ludvík, protože akorát opravuje střechu, ze žebře na ten mumraj na návsi dobře vidí.

Petr Ivanovič svoji Aňutu vyhlíží marně.

Bert se ho ptá, kde je v obci škola. Petr Ivanovič mávne roztržitě rukou. Tělegy pokračují určeným směrem.

Před školou Bertovu skupinu vítá starší učitelka. Škola je malá, posedají si kde tu, i do lavic. Bert si prohlíží vycpaného zajíce a říká jen tak mimochodem: *Cestou k vám jsme vzali i jakéhosi Petra Ivanoviče a ještě dva místní. Vracejí se až z Blagověščenska...*

Učitelka nese talíř s nakrájenými rajčaty a úlekem jí jich pár popadá na zem: *Ach, to nedopadne dobře. Petr Ivanovič je už víc jak čtyři léta pryč, a její chlapeček má stěží půl druhého roku.*

Stařík nabízí zajatcům kalnou samohonku.

David: *Možná se hodně modlila. Jako Panna Marie. A Duch na pec přišel.*

Mário: *Bez kalhot.*

Učitelka klopí zrak, a když ho zvedne, vidí, jak vrátky do zahrady vchází Petr Ivanovič s Ludvíkem. Mezi sebou vedou polonahé blondaté děcko.

Petr Ivanovič: *Berte Emiloviči, přišel jsem vám nabídnout nocleh. Ludvík dnes odejde. Dva muži nemůžou zůstat pod jednou střechou. Takže u nás bude místo. Paní učitelka to tady má malé.*

Ludvík i Petr Ivanovič dostanou po štamprli a nic jiného jim nezbude než si taky přituknout. A když s malým capartem zase těmi vrátky ze školní zahrady odcházejí, Bert si povzdechne: *Svatá trojice!*

Bert s Jožou už z dálky vidí, jak se dům Petra Ivanoviče od ostatních dřevěnic v ulici odlišuje. Vrata jsou vyspravená, pes má boudu zářící novotou, plot narovnaný a k latríně se dá dojít po dřevěném chodníku.

Aňuta v kuchyni vaří. Chlapi si posedají ke stolu, prcek za jejich zády se hrabe v květináči na okně.

Káta říká Ludvíkovi: *Tatínku, mám přinést ty kovové lžice?*

Ludvík: *Tady máš tatínka, Káto, na něho se obracej.* A k Bertovi: *Škoda, bylo tu dobře. Půjdu do Tambova. Mám tam kamaráda.*

Bert: *Jožo ti poradí..., ale je to štreka...*

Jožo: *Tak desat' dní pešo, ale možno trefíš na vlak. Načierno tiež sa dá, ak budeš mať šťastie. Eště v lágri som čítal, že v Tambove by mal byť v týchto dňoch aj akýsi Masaryk. Sbiera našich zajatcov.*

Bert: *A tos četl kde? V katolíckých novinách na sportovní stránce? Já jsem nic takového...*

Aňuta podává Ludvíkovi batůžek: *Dala jsem ti tam i ručník a rubášku na převlečení.*

Ludvík se neodvažuje Aňutu obejmout, jenom jejich ruce při přejímání batožiny se křečovitě sevrou. Ludvík pohladí Kátu po vlasech, pak zvedne chlapce, políbí ho a jde. Bert otevře okno a se slzami v očích na něho volá: *A ne aby tě napadlo stavit se v ostrohožském lihovaru!*

Ludvík jde a z té dálky to vypadá, jako by se otřásal pláčem...

Ráno. Bert se svou měřičskou partou pokračuje v cestě. Přijedou k opuštěnému vykradenému statku, kde se v kachlíky vykládané rozmlácené koupelně nachází vana s pozlacenými ozdobnými nohama. Protože nemají hasák ani klíče, urazí přívod vody sekýrou a vanu naloží na vůz – nohama vzhůru.

Projíždějí městským tržištěm, když jim cestu zastoupí obr Sergěj v námořnickém tričku. V úniku vzad jim zabrání další ozbrojenci. Námořník: *Papíry sem. Na dlaň.* Bert mu je podá.

Uličkou chce projet trhovce s nákladem proutěných košů: *Hej, Sergěji, nezdržuj. Běžte si revoluci dělat někam jinam.*

Sergěj nedbá: *Jak se řekne rusky to černé kamení, jímž se topí?* Bert: *Úgol.* Sergěj: *A toto je co?* (ukáže na prstech úhel) Bert: *Úgol.* Sergěj (k soudruhovi): *Bělogvardějec asi není.* (k Bertovi) *To černé kamení má na konci měkký znak a vyslovuje se úgolj, úgol má na konci znak tvrdý. Máš štěstí, zřejmě jsi opravdu Rakušák. A co proměřuješ a kde jste ukradli vanu, mně povykládáš večer na schůzi revolučního komitétu. Zatím je všechny zavřete ve stodole na náměstí.*

V doprovodu stráží přijedou zatčení ke stodole, v jejímž koutě se na seně válí Ludvík. Bert: *No to ses daleko nedostal.* Ludvík: *Bolševici prověřují a zatýkají všechny potulující se našince. Kdo se jim nelíbí, toho bez milosti likvidují.* Bert: *Musíme se co nejdřív dostat do Korotojaku...* a zkoumá pevnost stodolních vrat. Ostatní, shromáždění u škvír, si prohlížíjí své strážce. Jichž je sice málo, ale jsou ozbrojení.

Nudící se stráže si na tělegu s vanou rozložily dýně a trénují střelbu... Ten zvuk kulek dopadajících na bílou krásnou litinu a od ní se odrážejících jde Bertovi pěkně na nervy. Mário: *No nic, touto stranou půjde vana ke zdi.*

Večer. Celý obzor je v plamenech. Stodolou lehce otřásají vzdálené detonace. Stráže ve zmatku pobíhají, někteří ozbrojenci odjíždějí na vozech ze dvora pryč. Z jejich pokřikování se zatčení dovídají, že hoří ostrohožský lihovar. Na hlídání Berta a spol. zůstává jen dvojice. Po delším úsilí se Ludvíkovi s Davidem podaří vylomit široká fošna v zadní části stodoly a společnými silami pak zneškodní stráž. „Vana“ vyrazí opět na cestu.

Letecký pohled na noční krajinu. V dálce se posunuje bílá skvrna vany, na jiném místě hoří budovy ostrohožského lihovaru, stromy kolem i potoky alkoholu, které z fabriky vytékají do polí, kde z nich chlastají opilí muži; někteří na sebe v rauši cákají a brodí se v alkoholovém rybníku, jiní s vědry naplněnými gořalkou utíkají do tmy a záda jim přitom už doutnají...

Budovy lihovaru se rozpadají žárem, kozácká hlídka je výbuchem smetena s koní. V tom infernu zahlédneme i Petra Ivanoviče a jeho dva soudruhy...

Ráno se Bertova skupina probudí v nízkém lese. Pokračují ve své cestě do Korotojaku, přijíždějí ke vsi. Je horko. Nad vanou se chvěje polední vzduch.

Z křoví vyběhnou výrostci a nejzvědavější z nich se ptá, co vezou. Unavený Mário říká: „Ále svatého Emajla.“

„Opravdu? A vevnitř je ještě jedna rakev, bronzová?“

„A pod ní zlatá a v ní jeho ostatky,“ přidává David. Načež se kluci rozběhnou a na konci té dlouhé vsi už Bertovu družinu s vanou vítají zbožní vesničané chlebem a solí a s ikonami. A v další vesnici je očekávají další pobožní vesničané. Jejich zbožný zpěv provází Berta a spol. po celou zbývající cestu horkou krajinou až do zajateckého tábora v Korotojaku, kde jsou na nádvoří shromáždění zajatci, před nimiž postává Masaryk.

TGM sleduje, jak mu připravují sud, kontroluje si, zda není vratký, a pak na něj naskočí a agituje – pro vstup do legií: *Vojáci, tato válka přinesla světu obrovská strádání a utrpení. Ale kdybych měl něco pozitivního uzříť na konci toho strašného tunelu, tak je to naše nejbližší budoucnost, která nás čeká: vznik samostatného státu Čechů a Slováků!...* (hurá – aplaus) *Rakousko-uherská hydra už nikdy nebude požírat své nejlepší syny...* (aplaus)

U dvou stolů Masarykových pobočníků, kteří jako by z oka vypadli našemu „tatičkovi“, se tvoří řady. Nadšení David, Mário a dojatý Jožo se stavějí mezi zájemce, kteří se zapisují do legií.

Jiní zajatci mezi sebou vášnivě diskutují; někteří však hrají v koutě oblíbenou hru zvanou maso: jeden z nich má zavázané oči a ostatní ho mydlí po vytrčeném zadku řemeny – a on má uhodnout, kdo to byl...

Bert se k zápisu nehrne, vítá se s Ninou Petrovnou, zatímco přednosta Vladimir Nikolajevič zkoumá škody na vaně.

Stmívá se. Bert odchází na privát, Ludvík se s ním u dveří do lágrového baráku loučí: *Mě doma nikdo nečeká. A pak, já nemůžu. Já tu mám syna. V noci asi uteču za Aňutou...*

Bert říká: *A já se používat bajonet pořád ještě stydím. A rozbítet někomu lebku pažbou? No, uvidíme. Měj se tu dobře,* a odchází ulicí, která ústí v krajině s velice zapleveleným nízkým obilím.

KONEC

PAS

Imali smo crnog psa

Bio nam je Neko
Najrođeniji

Onda je komšija
došao s teorijom
da psi i djeca
ne idu nikako zajedno

Svezaše mu kamen o vrat
baciše u rijeku

Zadugo nismo jeli ribu
ni ja ni brat

FENA

Měli jsme černou fenu

Jak Romulus s Remem jsme ji měli rádi

A potom soused
přišel s teorií
že psi a děti
nemohou spolu žít

Přivázali jí kámen na krk
a do řeky vhodili

Dlouho jsme s bratrem pak
nemohli rybu do úst vzít

СОБАКА

Была у нас черная собака

Была она нам
Самой родной

А потом сосед
пришел с теорией
что собаки и дети
не могут жить вместе

Привязали ей камень на шею
бросили её в реку

Долго не ели рыбу
мы с братом

PES

Měli jsme černého psa

Nikoho z rodiny
jsme tak rádi neměli

A potom soused
přišel s teorií
že *psi a děti*
nemohou spolu žít

Přivázali mu kámen na šíji
a do řeky hodili

Dlouho jsme s bratrem
nemohli rybu vzít do pusy

PES

Měli jsme černého psa
Nikoho z rodiny
jsme tak rádi neměli
A potom soused přišel s teorií
že *psi a děcka nemožou spolu žít*
Přivázali mu na krk veliký šutr
a hodili do řeky
Dlouho jsme s bráchou
rybu pak nevzali do pusy

SNĚŽNÁ PŘE

Co je to za romantiku
bez sněhu a saní

U krbu láhev vína
v kožešinách moje drahá
na rožni zajíc

Na ulici čtyři koně
pod jedlemi
okusují měsíc

Příštím rokem už budou všichni čtyři silní

A vlk
se toulá po kraji lesa
do okna mi hledí
se vsadím

PŘELOŽIL JAROSLAV KOVANDA

BAMBUS

Rostlo rákosí
Bambus můj
Zelený

U domu
Pod sluncem
Myslel jsem
Že budu rybářem

Sad zničen je
Rybářský prut
Trčí jen
Mezi mnou
A dětstvím mým
Jako most stržený

Rostlo rákosí
Bambus můj
Zelený

ANDRIJA RADULOVIČ se narodil v roce 1970 v Podgorici v Černé Hoře a je absolventem Pedagogické fakulty v Novém Sadu – Srbsko. Je zástupcem šéfredaktora časopisu „Literaturnaja zapis“ a redaktorem žurnálu cizích jazyků „Skver“. Vydal 10 knih poezie, antologii na počest dvousetletého výročí narození Petra Petroviče-Njegoše Ozernaja veršina. Jeho poezie je přeložena téměř do všech evropských jazyků, dokonce i do arabštiny. Jako básník získal řadu ocenění, kromě Černé Hory též v Rusku, Rumunsku aj. Píše rovněž eseje a spolupracuje s více než sedmdesáti literárními časopisy ve světě, nyní tedy i s Herberkem. Překlad Radulovičovy básně Pes nabízím ve třech variantách. (JK)

Kdysi jsem si myslel, že by se zajímavé věty či odstavce měly „zavařovat“ a ukládat do regálů, protože je škoda je jen tak přechřít a nechat plavat. (Zavařovat proto, že až na angrešt a rybíz měl jsem vždycky velice kladný vztah k zavařeninám? Ale nepitvejme metafory. Nedospěli bychom asi ani k popelu.) Psal jsem nedávno námět k filmu o našich zajatcích z dob I. světové války v Rusku. A protože jsem hledal další informace, které by mně pomohly ten námět vyztužit, objevil jsem několik deníků, které si nehrály na žádnou literaturu, ale měly v sobě tolik síly, že mně bylo líto se nepokusit přepsat ji, jak se dnes říká, dál. Ty výpisy jsem nazval pro sebe DEKALKY.

divizní generál v. v. Jindřich Bejl

DENÍK LEGIONÁŘE

20. IX. 1914

Předevčírem teprve v 6 hodin jsem přišel na řadu já. Krev byla seschlá a spečená a odstraňování starého obvazu působilo velikou bolest; snášel jsem ji odhodlaně; když mi však doktor říkal, že asi jedno varle bude muset být odstraněno, křičel jsem v té bolesti, ať si řeže své, že já s tím nesouhlasím. Odpoledne jsem byl přenesen do jiné chalupy, kde leží ještě asi 10 raněných. Mezi nimi jeden, který má zřejmě pořádně tvrdou hlavu, neboť střela z pušky mu nad čelem vjela pod kůži, objela lebku, poranila kosti na krku a vyletěla.

Prosinec 1914

6. listopadu jsem byl zase v nemocnici a hned druhý den jsem byl operován. Před operací mne musela sestřička jeptiška v rozkroku oholit, a poněvadž to lechtalo, stal se mi malér. Sestřička se zarděla a já také, ale nedalo se nic dělat.

26. I. 1915

Prohlížel mě jeden Obrštábarzt a dva profesoři. Po dlouhém běhání k jiným lékařům mi konečně řekli, že jsem schopen válečné služby a mám ji nastoupit do 24 hodin. Venku se zatím setmělo, petrolejové svítilny mdle mrkaly na poletující vločky sněhu a lidé ztráceli se v polotmě. Vše chodilo po čerstvém sněhu jako po kobercích. Lístky psané domů v kantině vhodil jsem do schránky

na nádraží a vletěl do vlaku, který se hned dal do pohybu. Seděl jsem v kupé sám, bylo mi, jako bych vše za sebou ztratil. Dostanu se z toho? Bylo mi zima, třebaže se ve vlaku topilo; měl jsem zvýšenou teplotu; nebyl jsem opravdu zdrav. Díval jsem se na zasněženou krajinu a vrbové keře u trati vypadaly v tom sněhu jako postupující pěchota.

22. III. 1915

Ve dne jsme zlepšovali zákopy a upravovali kryty. Rusové nám dali pokoj; jsou na 600 až 1 300 kroků vzdáleni. Nestřílíme na sebe. Kukátkem je vidět, jak ruští vojáci chodí po svých zákopech, snášejí dříví a naši vojáci dělají totéž u nás, a tak panuje „mír ve válce“. Naco budeme na sebe střílet, bude toho dost, až přijde rozkaz.

2. IV. 1915

Je dnes Velký pátek, kdy jsem v Polici zpíval Ježíše při pašijích, paní fořtová pekla mazance, uklízelo se a smečilo, že jsem vždy šel raděj někam pryč. V noci byl mráz a mne z toho mokra v zákopech bolí kolena: snad je to revmatismus? Po celý den bylo slunečno a my si vařili kávu a chlebovou polévku. Ráno mi přeběhli na druhou stranu dva vojáci od naslouchací hlídky. Čekal jsem cosi podobného již dávno, protože u druhých setnin také přebíhají.

7. V. 1915

U sousedního baráku mají zajatci na telefonním sloupu připevněný obrázek Panny Marie ověnčený akátovým kvítím a s rozžehnutou svíčkou a kruhem kolem klečí na kolenou a zpívají mariánskou píseň. Slováci s Poláky drží tady v Samarkandu májovou pobožnost. Ve vedlejším baráku jsou Češi a ti zase zpívají národní a jiné písně, jako „má roztomilá Baruško, půjdeme spolu na lůžko“. Jak jsou lidé různí! A před 12 léty se tu modlili Japonci k svému bohu, když zde byli v zajetí.

27. IX. 1915

Po devítidenní normální teplotě jsem zhřešil: snědl několik kousků dortu; jak mi chutnaly! Ale teplota se vrátila a tyfus byl zde znovu. Horečky mne držely 12 dní. Dnes jsem pátý den bez teploty. Čas je zde velmi dlouhý, a ty vozy s mrtvými, které každý den po pěti i více pod našimi okny odvázejí, velmi rozčilují. Ani pop, který vozy doprovází, nemusí zpívat,

a již podle hrkotu kol pozná člověk, že odvážejí ty,
kteří to nevydrželi.

Máme zde velice hodnou a hezkou sestru ošetřovatelku
a ta si někdy přijde sednout ke mně na pelest postele
a dělá jí to moc dobře, když si může nenápadně sáhnout
pod deku; mně to dělá také dobře a učím se přitom rusky.

30. XI. 1915

Občas jsou pořádány večírky pro všechny důstojníky tábora,
Cikáni hrají housle, basu a cimbál, Maďaři se při tom rozpláčou
a tančí čardáš, ale jinak se každý nudí a celá zábava
je neupřímná. Je to ubohá společnost, nervózní a sobecká,
která si chce zdůrazňováním svých vojenských hodností
uchovat zdání, že stále ještě něco znamená.

22. XII. 1915

Drží mne již zase dva dny malárie, béřu chinin
a hučí mi od toho v hlavě a nemám chuť k jídlu.
Když mně nepomohl ani chinin, tak si na mne sedl
Edínek Suchánků, ale lomcování zimnicí jej přece ještě shodilo.

24. IV. 1916

Pop byl mladý a hezký člověk s bradou světlou jako len,
klaněl se neustále na všechny strany a zpíval samé
„Gospodi, pomiluj“. Pak rozdal pánům ruským důstojníkům
po chlebičku a také generálovi. Nato vyšel s křížem a se slovy
„Kristus voskrese!“ podal líbat kříž nejdříve generálovi
a pak všem ostatním. Nato se začali líbat ruští důstojníci
mezi sebou i s generálem. Myslím, že by mu některý z nich
místo polibku dal raději pár přes hubu. – Včera
večer se mohlo stát znovu hrozné neštěstí. Jeden zajatec
ze slabosti spadl do latriny a mohl se v tom utopit,
kdyby nebyl dostal rychlou pomoc. Latrina je příliš hluboká
a čtyři zajatci to již odnesli životem!

22. VIII. 1916

Velmoci kladou nám zde podmínku
k dosažení naší samostatnosti,
abychom jako Srbsko a Belgie platili daň krve.
Pak se zaručují postarat se o nás jako o oba tyto státy.
Do 14 dnů má odejet první transport 2000 mužů
s 50 důstojníky. Hlásili jsme se proto do jednoho do Francie,
neboť tam pro naši vlast kyne určitě svoboda,
kdežto zde jsme jako rozvědčíci, a tím i procento ztrát
je menší a mohlo by to při mírovém jednání vadit.

17. I. 1917

Na pozvání biskupa jsme byli odpoledne
ve zdejším klášteře. Zavedl nás ku hrobu sv. Josafata,
který tam leží ve stříbrné rakvi; nechal její víko zvednout,
abychom svatému mohli políbit palec u nohy.
Jsou to blbosti!!!
Ale člověk to musí dělat, aby zdejší mocné kruhy církevní
přiklonil naší věci.
Podobně tomu bylo i před ostatky sv. Vladimíra Mokrého,
protože prý zachránil hochy před utopením. Biskup sám
je staříčkový, hubený a velmi milý, prostý a srdečný ruský člověk,
a tak mu to líbání palce u nohy toho svatého, i toho „mokrého“,
rád odpouštím.

30. VII. 1918

A jak jsem se nyní dozvěděl, padl v tom boji také Józa Térů,
učitel a krajan od nás ze Žďáru.
Byl těžce zraněn do břicha střelou dum-dum,
a když ho bratři z rotý odnášeli, nemohl snést bolesti a prosil,
aby ho zastřelili. Bratři nechtěli,
ale když jim hrozilo zaskočení a on stále prosil,
odhodlali se k tomu, dali ránu, ale špatně,
a Józa řekl: „Jsem ještě živý, dej mi, prosím, ještě jednu!“

17. XII. 1918

„Krásní“ zanechali zde propagační letáky,
ale také nápisy na stěnách, jako „Chuj nas dogonite“ apod.

8. I. 1919

Večer jsme byli pozváni k 5. rotě kapitána Spěváčka
na zajíce na smetaně.
Chlapci ho někde střelili.
Praporní lékař V. přinesl s sebou skleničku čistého spirtu
a my se bavili hodně vesele.
V předsíni jsme seděli za stolem my, a za plachtou
hospodyně s mužem a malým děckem, které ještě kojila.
Na stole před námi byl samovar, na jedné misce cukr,
vedle konvice s mlékem do čaje.
Když nám mléko došlo, požádali jsme hospodyně, má-li ještě.
Odešla za zástěnou a já slyšel takový podezřelý crkot,
že jsem myslel, že má ve světnici kozu.
Odhrnul jsem trochu zástěnu a málem bych byl údivem vykřikl!
Dávala nám mléko ze svého prsu!
Řekli jsme jí, aby to nedělala, ale ona řekla,
že jí to nevadí, že je to u nich zvykem, ona že jiné nemá,
a co jsme pili, bylo také takové.
Poděkovali jsme a dlouhou chvíli bylo ticho,
a pak jsme pili čaj čistý.

20. I. 1919

Byl silný mráz jako včera a za Tichanovem se začalo stmívat
a Janečkovi bělal nos.
„Ježišmarjá, Janečku, tobě mrzne nos!“
On to necítil. Seskočili jsme z koní
a sněhem jsme mu ho zase přivedli k sobě, ale musel na saně.
A jel jsem s plukovním trubačem Maškem zase sám;
do rozkroku jsme si však museli dát ručníky,
aby nám neumrzlo přirození.

28. III. 1919

Napsal jsem dr. Girsovi do Vladivostoku,
aby poslali nám do pluku asi šest souprav kopacích míčů,
protože si je zde koupit nemůžeme; snad je pošle.
Bylo by potřeba naše chlapce usměrnit na sport,
aby politiku nechali a nechali také ty nemožné báby, co si vodí.
Je to u vlaků přímo bordel!
A poučování, vysvětlování, přednášky nic nesvedou.
Ženské bez rozboru chodí v noci k ešalonům
a hoši si je nechají felčarem prohlédnout
a pak si je vezmou do těplušky!

20. V. 1919

Po krátké přestřelce vnikli naši do vesnice
a jízda se pustila za prchajícími „krásnými“,
z nichž asi 50 zajala.
Lidé ve vsi se nás strašně bojí a byli všichni zalezlí.
Byla již úplná tma, když po vystavení stráží
a rozmístění vojsk po chalupách
jsme si šli sami lehnout na lavice podél stěn.
V chalupě, v níž nocujeme, měla dnes jejich dcera svatbu.
Ale ženich ze strachu před námi utekl a schoval se.
Zvali nás na pečené pirožky, čaj a různé pochoutky,
když viděli, že jim nijak nechceme ublížit,
ale neměli jsme chuti a s díky se omluvili.
Pozdě v noci se vrátil i ženich, když mu asi řekli,
že nikomu neubližujeme,
a tak se nevěsta přece dočkala toho hlavního.

5. VI. 1919

Stojíme dále v Nikolajevsku.
Dnes prý mne chce 2. kulometná rota zastřelit!
Odsoudila mne k smrti!
Zůstal jsem doma ve vagonu a čekám.
Ať přijdou; stejně tomu nevěřím.
A kdyby přece, tak mi na takovém životě zde nezáleží.
Je to asi následkem dnešního ranního raportu,
ku kterému byli mnou určeni četař a šikovatel 3. kulometné.

Byly to hrozné fanaticky znetvořené obličejy,
když stáli před velitelem pluku a jejich rota před vagonem
pohotova je osvobodit, kdyby měli být zavřeni!
A ty jejich odpovědi!
Nikoho na světě neuznávají, jen vládu doma a tatíčka Masaryka!

24. XII. 1919

Dnes je u nás Štědrý den.
K večeru vyjíždíme z Krasnojarska.
Kapitán Zicha ustrojil se svojí paní stromeček a pozvali mne
před večeří k nim na čaj a kus řeči...
Nálada je sváteční a divné city vyvolávají ta světélka
malých svíček, i ta vůně jehličí...
Chtěl jsem si též udělat stromeček, ale nechce se mi. Až zítra...
Papírové řetězy mám připraveny, i ořechy a asi pět jablek
a také svíčky... Ale stesk mne mučí, sedím sám
a dívám se do lampy...

25. XII. 1919

Kolčakova vláda byla včera svržena.
Tak je to správné! Ať Rusové mezi sebou ty boje skončí,
pro Kolčakův směr je hříchem hnout prstem.
K večeru odjíždíme, nálada není nějak růžová. V noci přešel vlak
jednomu našemu strážnému od výzvědného ešalonu nohu.
Chlapci jsou velmi neopatrní. Richard dělá, co může,
aby ho zachránil před vykrvácením,
snad se mu to podaří...

3. II. 1920

Mrzne, jen to břínká, ale učím se tomu sportu
a celý umlácený, utahaný a promrzlý přicházím domů
a spím velmi tvrdě. Doktor chodí také bruslit a dovede to lépe,
ale jeden bratr od našeho telefonu je úplný virtuos,
co ten všechno nedokáže! Mohu na něm oči nechat!

16. II. 1920

O Irkutsku vyprávěli úžasy!
Kdo má ruce, rabuje tam na pospas vyhozené naše sklady.
Browningů, celt, kůže, řemení, šavlí, dek, prostěradel,
všeho je tam dost.
Jediný informačně-osvětový odbor zanechal tam prý
za 6 miliónů rublů papíru.
Nakradené věci pak vojáci na bazaru prodávají
a někteří z toho prý mají statisíce.
Prodávají všechno, i svazky pytlů úplně nových,
o které měla naše armáda takovou nouzi.

20. II. 1920

Ráno přijel do Sljudanky náš I. prapor a s ním se objevila aféra poručíka Kořínka, který si veze s sebou ženu jednoho ruského lékaře i s dítětem, která se do něho zbláznila a od svého muže utekla.

Její muž žádá telegraficky pluk o její vrácení.

Poručík Kořínek byl kvůli ní u plukovního raportu

a bylo mu nařízeno, aby ji vrátil; udělá to však?

14. I. 1920

Dnes byl ve Sljudance pohřeb zvířecky zde oddíly Semenova zabitých železničářů a obyvatel... přes 30...

Má politické přesvědčení vůbec nějakou cenu, když může kvůli němu docházet k takovým zvrhlostem?

24. II. 1920

Dopoledne potkáváme transporty kappelovců na saních a koních.

Člověku je jich od srdce líto, vždyť jsme po jejich boku bojovali již na Urale za stejný cíl.

My cizí zde na Sibiři se vezeme v ešalonech, a oni jdou ty ohromné dálky pěším pochodem!

Prádlem, zdá se, jsou opatřeni dosti dobře, i oděvem, a pokud jde o jídlo, musí jim je dát chtěj nechtěj místní obyvatelstvo. Proč vlastně táhnou na východ?.. Sami nevědí, nesouhlasí s bolševismem, jak jej poznali, hledají klid... Mnozí z nich by udělali lépe, kdyby se vrátili na Ural, z kterého jdou ty tisíce kilometrů pěšky. Vezou si skromný majeteček, některý ženu s dětmi na saních. Hoši házeli jim z vagonů konzervy, chléb, cigarety, tabák, balíčky zápalek a kappelovci jim děkovali...

A kolem všechno kryje sníh oslňující svojí bělostí v paprscích slunce, které v tomto mrazu vrhá fialové stíny...

2. III. 1920

V poledne vyjíždíme z rozjezdu a za hodinku jsme v Karymské.

Je to nádraží rozlehlé, ale přeplněné vlaky.

Vedle nás stojí ruský sanitární vlak s nemocnými tyfem.

Je to obraz lidské ubohosti, bídy mravní a nicoty...

Od vlaku odjíždějí právě dva povozky naložené mrtvými, na kost zmrzlými ruskými vojáky, z části polonahými...

Mrtvoly jsou svázané provazy jako polena dříví, aby je cestou nepoztráceli.

Izvozčík u přední povozky je kluk asi 15 let,

modlí se „Otče náš“ a zpívá jej ruským způsobem...

A za oběma povozkami jdou dva vousatí muži v šubách

s lopatami přes rameno a vyprávějí si všední věci...

Nikdo víc... ani nějaký kamarád...

Hráli jsme na prostranství vedle nádraží právě fotbal, když jsme ten obrázek zahlédli.

3. III. 1920

Dopoledne vyjíždíme dál do horského pásma

a na stanici zůstávají poslední miláčkové svých pánů – psi.

Je zákaz dále je vozit s sebou.

Každý ešalon měl několik svých miláčků,

s kterými si bratři hrávali, učili je různým kouskům

a psi jim byli za jejich pozornost neskonale vděční.

Sibiřský pes! Trpěl hlady, každý do něho kopal,

a najednou pocítil laskavou ruku, vlídné zacházení...

Do ohně by pro svého pána skočil.

A teď jsme je tu museli nechat.

Kapitán Klimša svoji krásnou dogu zastřelil, aby netrpěla hlady.

Richard to srdce neměl, doufá, že jeho Broček

nějakého pána najde, vždyť je tak milý.

A Jarka Bondy se svým pinčlíkem, který uměl tolik kousků?

Ani se ho na něj nechci ptát...

Stoupáme do vrchu, máme tři lokomotivy a ty mají co dělat.

Stoupáme příkrou serpentinou kolem kopce

a doktorův Broček běžel za vlakem celou cestu,

až v posledním záhybu serpentiny zůstal zpět.

Běžel asi 15 verst a Richard měl slzy v očích a litoval,

že mu nedal nějakou pilulku...

Přehoupli jsme se přes horské sedlo a jedeme dolů šílenou

rychlostí, kola jen zvoní, od brzd létají jiskry.

V noci dojíždíme, zaplatť Pán Bůh, ve zdraví

do stanice Olovjannaja.

30. V. 1920

Ráno jsme vjeli do kanálu Suezského.

Jeho hloubka dosahuje 11 metrů.

Náš lodní šroub by na dně kanálu asi udělal pěknou „paseku“.

Proto nejedeme vlastní silou, ale táhnou nás dva parníčky;

jeden táhne zpředu, druhý strká zezadu.

Rozpálený písek na rovinách kolem oslepuje oči,

vzduch je suchý a horký jako v peci.

Domorodí vysocí Arabové ošetřující kanál, které loď

občas potká, mají na sobě lehký chalát,

ježž někteří pro obveselení vojáků a pro strojené rozhořčení

našich dam odkrývají a ukazují jim svoje mužské „vnady“;

ženy přitom ostýchavě křičí,

ale myslím, že jejich zvědavost tím není dotčena.

13. VI. 1920

Po půlnoci jsme stanuli na naší české pohraniční stanici.
Vylézali jsme z vagonů ven a líbali tu naši českou zem,
do které jsme se konečně zase vrátili.
Do očí se derou slzy... slzy radosti? Nevím. Je to silnější
než radost. Chtělo by se křičet, výskat, smát.
Ráno jsme dojeli do Českých Budějovic, kde máme
vyvagonovat a být demobilizováni.
Na nádraží v Č. Budějovicích po zastavení našeho vlaku
byl jsem trochu zaražen. Jak je to podivné a jiné,
než si to člověk představoval!
Vítá nás na kandelábrech uvadlé listí a květy
od dřívějších transportů, vítá nás vojenská hudba
v rakouských šedých uniformách,
vítá nás velitel posádky, starý podplukovník
s monoklem v rakouské uniformě...
Což jsme to Rakousko nerozbili? Jen příbuzní,
kteří přišli naproti svým synům, bratrům, manželům...
Našemu dr. Krásovi přijela z Prahy naproti maminka.
Jak k němu běžela, když jej zahlédla, jak jej chytila do náručí
a k sobě přitiskla...

Bedřich Opletal

ANABÁZE HANÁCKÉHO MEDIKA 1914–1920

Tíseň a nadšení

V neděli 9. srpna 1914 asi v šest ráno jsme byli vtlačeni
do vozů s označením „40 Mann, 6 Pferde“.
Vlak unášel nás známou krajinou přes Přerov,
Lipník nad Bečvou, Hranice na Moravě. Kraj za Hranicemi
jsem už neznal. Náš transport nepostrádal dokonce jakéhosi
bojového nadšení, tu a tam se ozývaly i písně o hrdinských
činech válečných. Většinou je zpívali Němci,
ještě k tomu opilí. Nadávalo se na Srby a zesměšňovali Rusové.
Vrcholem vynalézavosti byly krabičky od „rusů“,
jak se říkalo jednomu druhu rybích konzerv,
přibité posměšně na vagonech.

První boj

Práce na obvazišti vysiluje tělesně i duševně a pohled
na různá bizarní zranění působí drtivě. Stále mám před očima
jednoho z prvních, mladého praporčíka, jehož prsa
byla úplně zbavena kůže a svalstva, žebra byla obnažena
a měkké části jakoby uměle odpreparovány.
Zřetelně vidím, jak plíce vykonávají dýchací pohyby.
Sem tam vyskakují vzduchové bubliny.
Nastává večer, pak noc a s ní klid. Odcházím s hlídkou
na bojiště, abych se ubezpečil, že tam nezůstal nějaký
těžce raněný nešťastník. Nádherná jasná měsíční noc.
Sem tam je slyšet zaržání koně, které přímo řeže vzduch,
pak vzdechy těžce raněných a jejich proklínání.

Čekání na zajetí

Smísili jsme se s ustupujícím vojskem
a v nejbližší vesnici si vyhledali úhledný domek
k přenocování; v noci odsud zmizí všechno rakouské
a ráno budeme u Rusů. Hostitel, celkem inteligentní muž,
hovoří o blízkém příbuzenství českého a polského národa.
Jeho tři hezké dospívající dcery nám připravily večeři:
brambory s mlékem a slaninou. Nad čajem pak debatujeme
přes půlnoc a zároveň pozorujeme pohyb nepřítele,
v jehož uniformu jsme dosud oděni.
Hostitel zle láteří na Němce. Rozstříleli mu obraz Krista,
a jeden granátník dokonce se stěny sňal
obraz Matky boží Čenstochovské a sedl si naň.

Do nitra Rusi

Stojíme na návsi a vidíme, že téměř z každé chalupy
táhne hlídka nějakého Austrijáka. Nakonec nás je pěkný houfec.
Pochodujeme podél trati a každou hodinu odpočíváme.
Ač se nám nedostalo oběda, přec únavy necítíme.
Mám výbornou náladu, vždyť se mi *post tot discrimina rerum*
splnilo mé přání.
Brzy potkáváme roje ruské pěchoty a hned za nimi
lehké dělostřelectvo. I když na ně voláme „zdrastvujtě“,
nedívají se na nás zrovna laskavě.

Prvý střet s Bulhary

Ráno 7. září se probouzíme a za krásného slunečného jitra
nastupujeme další pochod. Když přední část našeho voje
dospěla k okraji lesíka, dostala se do dělostřeleckého ohně.
Bulharská artilerie začala v našich řadách řádit.
Naši přesto postupují velmi rychle a my je doháníme
teprve k poledni. Je mnoho raněných.
Lehce raněné Bulhary chtějí moji sanitáři odstřelovat,
ale to jsem jim přirozeně co nejprísněji zakázal.

Dny hrůzy

Krátce po páté dostávám také já rozkaz k ústupu do Endže Makhale. Odesílám poslední raněné schopné chůze. Pro těžce raněné připravujeme vozíky a improvizovaná nosítka, na nichž své kamarády odnášejí ti nejlehčeji ranění. Beznadějné případy museli jsme ponechat osudu. Jeden měl uraženy obě dolní končetiny. Když viděl, že poslední dvoukolka odjíždí, doplazil se k ní po břiše, aby se nějak zachytil. V očích plno hrůzy, držel se křečovitě její zádi a chvíli byl vlečen za vozem, než se vysílen pustil. Málokdy jsem viděl tak strašné zoufalství.

V Dobrudži

Odpoledne 9. září jsem komandován k popravě dvou dobrovolníků. Byli to Bulhaři, kteří vstoupili do divize s úmyslem přeběhnout ke svým. Převlékli se do oděvu vesničanů, ale nechali si vojenské střevíce – to je prozradilo. Naše brigáda vytvořila karé, v jehož středu byli zastřeleni. Jeden z nich prosil před smrtí velícího majora Hadžiče, aby se aspoň postaral o doručení dopisu jeho ženě do Varny. „Přáním zrádců se nevyhovuje,“ zněla odpověď. Umírá a zakrvácený dopis drží v ruce. Vzal jsem jej a hodil do schránky.

Rozchod se Srby

Češi se rádi ptají proč, to je naše národní vlastnost. Srbští důstojníci jistě právem soudili, že voják nemá moc uvažovat a pořád se ptát, proč tak a ne tak. Naši však přinášeli svou oběť dobrovolně, a proto čekali, že se s nimi bude zacházet jinak a nebude docházet ke sporům často nechutným. V důstojnickém sboru byla skoro polovina Čechů a srbští vojáci nás měli rádi, protože jsme je netloukli.

Nový rok 1917

Obývám s Noskou docela maličký pokojíček. Když se k nám později přistěhoval Kopal, musel Kopalův sluha každý večer vysadit dveře, položit je mezi mou a Noskovu postel a dát na ně slamník. Vyspali jsme se tak v bázni boží všichni. Kopalův slamník byl vyšší, ještě neslehlý a stávalo se velmi často, že se milý Kopal v noci skutálel buď ke mně, nebo k Noskovi. V důstojnické jídelně mívali jsme občas zábavné večírky s tancem. Dobrá byla i nálada vojáků; na cvičiště a ze cvičiště chodilo se vesele a s písněmi. Moji vojáci zpívali rádi Rudý prapor, ale když se o tom dozvěděl velitel roty,

zakázal to. To vzbudilo silný odpor, píseň prý má spád a pěkně se při ní pochoduje. I šel náš Pan důležitý na kompromis; zpívat se může, ale někdo musí složit jiný text. Bylo to šalomounské rozhodnutí, ale v praxi se neuplatnilo. Než byl nový text složen, přišla revoluce.

Říjen na Ukrajině

Události v Rusku nabývají tragický ráz. Z rozkazu Kerenského byl uvězněn generál Kornilov. Tomu se podařilo prchnout a činí pokusy svrhnout Kerenského. Kornilovův pokus se nezdařil, ale zakrátko byl Kerenský smeten bolševiky. Ti hned vystoupili proti separatistickým snahám Ukrajinců, což nám bylo celkem sympatické. Situace se stává zamotanější. Vánoce jsme strávili s Emanem doma. Sehnali jsme dokonce šampaňské. Polská hraběnka, u které bydlíme, se divila, že jsme po něm neřádili, ruští důstojníci by prý roztřískali všechno kolem sebe. Začíná anarchie. V Petrohradě lůza zavraždila Šingareva a Kokoškina. V Berdičevě prý zajali nějakého důstojníka a každý, kdo dal 30 kopějek, mu mohl dát facku.

Poslední setkání s Mamontovem

Nazítří procházíme Kyjevem. Na Kresčatiku stojí nepřehledné zástupy lidu. Vidí řádné, ukázněné vojsko s plukovní hudbou, která neúnavně spouští jeden pochod za druhým. V zástupu spatřil jsem bývalého velitele naší brigády plukovníka Mamontova. Mamontov přeháněl někdy až do směšnosti. Mimo jiné zavedl jako trest pětadvacet ran. Svojí mnohotvárnou činností způsobil si mnoho nepřátel a nakonec musel odejít. Teď stál u silnice, měl prostý vojenský plášť bez distinkcí, čepici bez kokardy a díval se za námi dost smutně. Plukovník generálního štábu Mamontov, rytíř Řádu svatého Jiří, k nám kdysi přišel, aby se stal velitelem 3. pluku Jana Žižky z Trocnova. Čechy si brzy zamiloval, učil se nejen našemu jazyku, ale i historii a stal se nadšeným ctitelem Žižkovým. Říkalo se žertovně, že si chce dokonce nechat vyoperovat jedno oko, aby se slavnému válečníku víc podobal. A ve svém pluku zavedl pro důstojníky místo zlatých nárameníků černé s rudým kalichem. Ostatní Rusové ovšem tomuto symbolu nerozuměli a podivovali se, proč mají čeští důstojníci na ramenou „rjumočku“, likérovou sklenku.

Bolševici

Za Kyjevem se Kubovi podařilo koupit chleba z hrachové mouky, chléb se na žírné Ukrajině stává vzácností. Nocleh jsme měli v Darnici, kde nějaký bolševický komisař likvidoval koně a povozy. Šel jsem za ním a požádal ho o pár koní a vůz. Dostal jsem to. Bolševici jeví snahu ve všem vyhovět a dělá jim dětinskou radost, mohou-li někomu splnit nějaké přání. Působí to divně, i když je to celkem pochopitelné u lidí, kteří se k moci dostali proti všemu svému očekávání.

Pod sopkou revoluce

V Simferopolu na Krymu uspořádali tamní matrosové „bartolomějskou noc“. Pobili asi tři sta důstojníků a „buržuů“, mrtvolám přivázali kameny k nohám a naházeli je do moře. Žena jednoho důstojníka chtěla svého muže aspoň křesťansky pohřbít, a najala proto potápěče, aby mrtvolu z moře vytáhl. Ten se spustil ke dnu, ale po malé chvíli dal poplašný signál. Vytáhli ho tedy nahoru a on pomateně vypravoval, že dole je nějaké shromáždění, kde všichni stojí, gestikulují rukama a je tam nejspíš veselo. Žena si našla potápěče se silnějšími nervy, který pak vyprávěl, že mrtví, připoutaní tam k těžkým kamenům, skutečně stojí a gestikulují rukama, protože jejich trupy nadnáší spodní proud.

A jiná žena důstojníka vypravovala: „Jsem teď spokojena. Byt mi sebral komitét a já s pěti dětmi žiji v kuchyni. Naše bývalá služka Pelagije, která nyní spí v ložnici, bývá poslední dobou trochu nervózní, a často mě pošle do krámu pro to či ono. Ale o proviant se starat nemusím, ti lidé mají všeho dost a mně i dětem dají najíst. Večer hraje harmonika. Občas, abych nekazila soulad, musím s nimi tančit. Topivo nám vystačí do května. Topíme nábytkem.“

Vzpoura legionářů v Charbinu

Naše rota beze všeho nastoupila. Přišel posádkový velitel a zvolal: „Nazdar, bratři!“ Odpověď takřka neslyšet. Velitel znovu zdůvodnil svůj rozkaz. Mluvčí rebelů vojín Čtyřoký prohlásil, že stěhování z vagonů je pro rotu nepřijatelné. Během rozpravy přistupuje ku Čtyřokému vojín Skalický a radí, aby debatu s posádkovým velitelem ukončil. „Nebav se s volem,“ mu řekl. Posádkový velitel pak vyzval ty, kteří nemíní splnit rozkaz, aby vydali zbraň. „Ale jo, jen si ty břízy vem!“ vykřikovali rebelové a házeli pušky na hromadu. Nakonec byli vzpurní vojáci posláni do Vladivostoku a odtud vypluli ihned do vlasti.

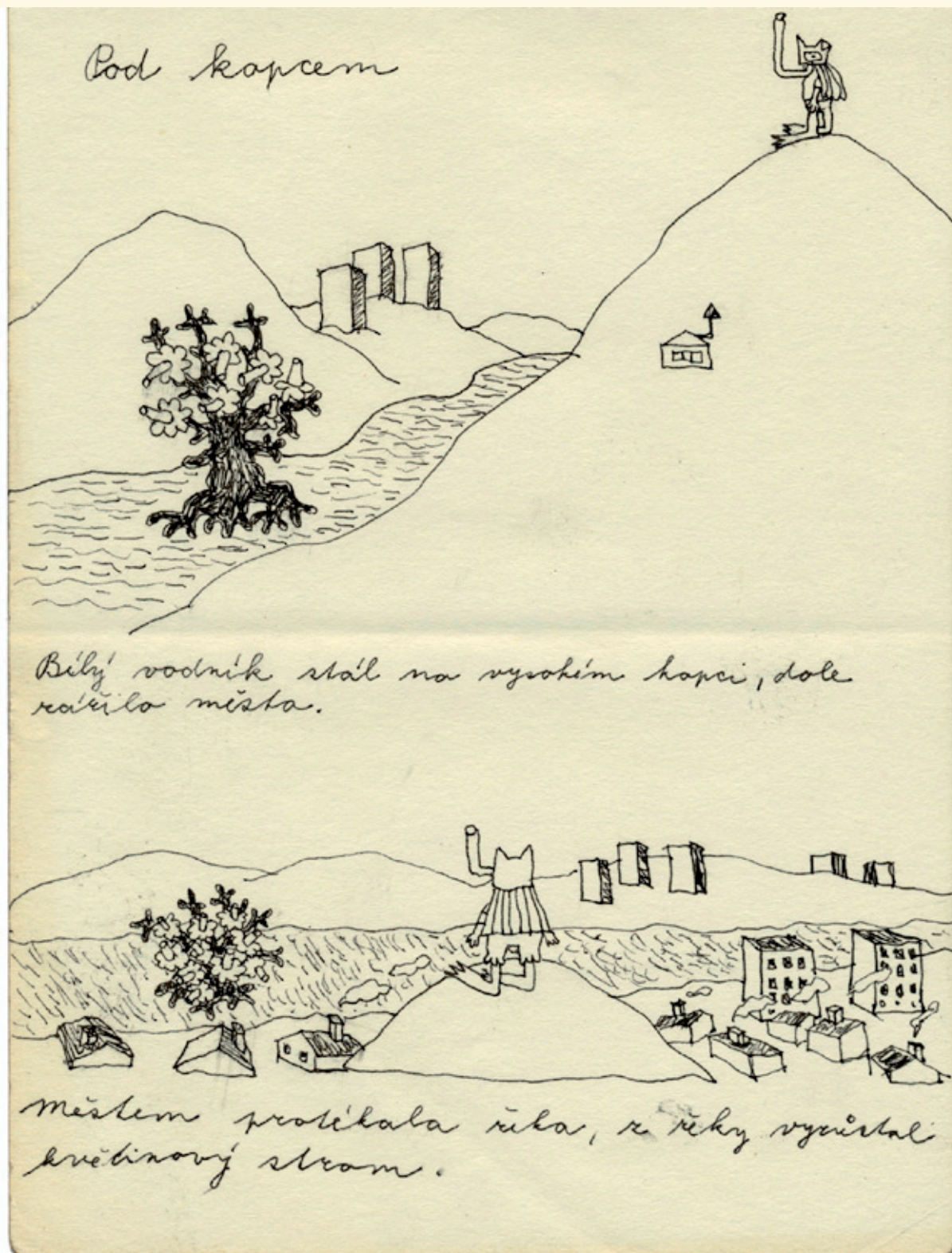
Zatímco osm poslušných se stěhovalo do kasáren. V mé rotě se dalo něco podobného čekat: bylať většina vojáků ke mně poslána po odpykání všelikých trestů ve věznicích.

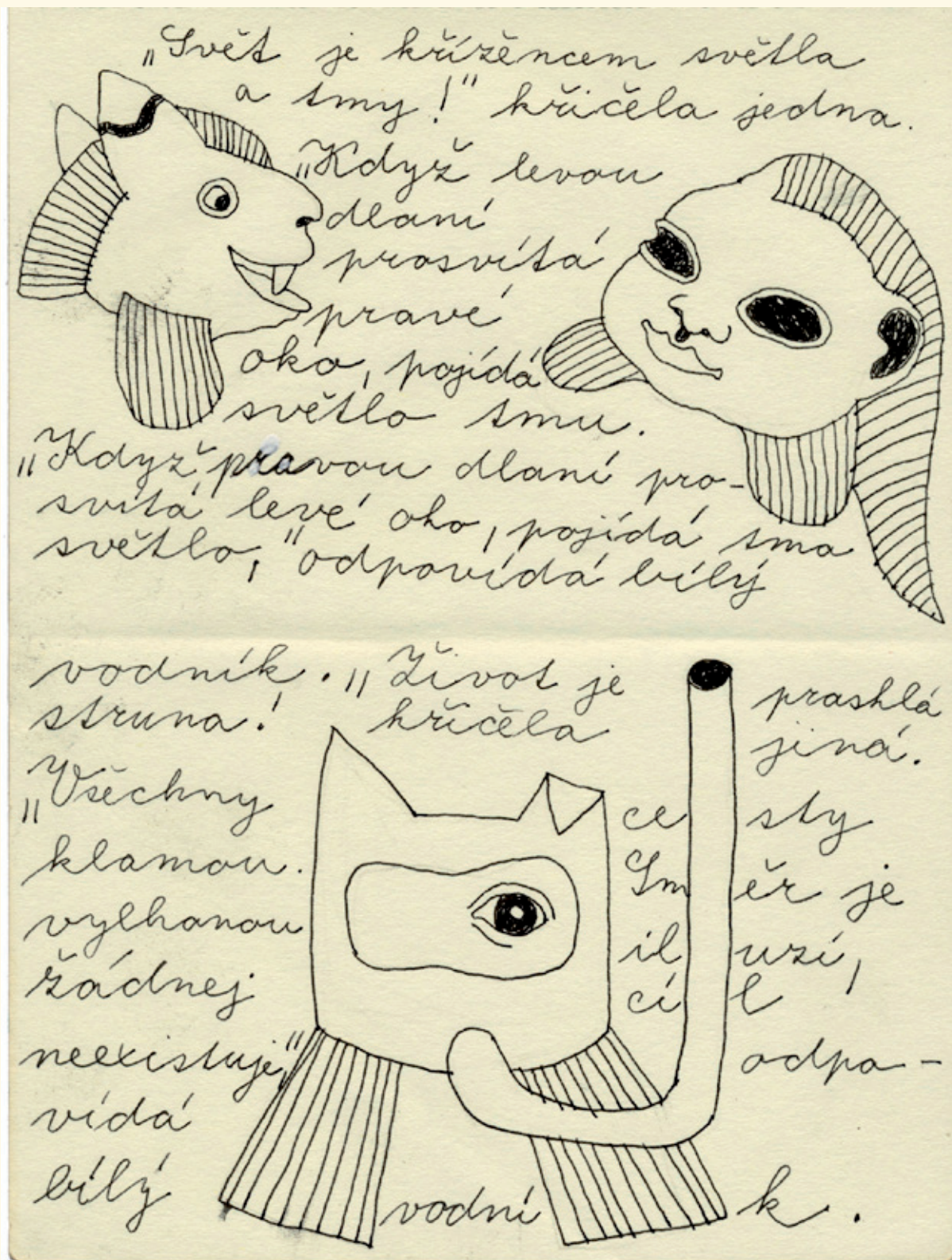
Povstání na lodi

3. května vyplouváme z Hongkongu a v osm hodin večer jsme poprvé přihlíželi pohřbu na moři. Zemřel nějaký choromyslný voják. Obřad se konal, aniž by se loď zastavila, a působil velmi tklivě. Asi dvě dámy při něm omdlely. Ve čtvrtek 6. května vzniklo mezi našimi dobrovolníky povstání. Kapitán lodi vyhradil totiž paluby A a B našim důstojníkům a jejich ženám, ale vojáci, kteří chtěli do důsledků uskutečňovat zásady demokracie, tam přes zákaz často chodili. Velitel transportu podplukovník Kroutil nařídil strážím, že i na lodi musí stát s puškou a hlídat místa, kudy se dalo na paluby pronikat. Vojáci svolali meeting, ale ten se musel na rozkaz kapitána lodi rozejít. Nespokojenci tedy aspoň cestou do podpalubí uspořádali přede dveřmi podplukovníka Kroutila pustý kravál. Že prý až přijedeme do Terstu, hodí ho do moře.

Suezským průplavem

Aden míjíme 26. května, následující den jsme ujeli 318 mil. Od Colomba jsme 2534 míle, do Port Saidu je 946 mil. Do Suezu jsme přijeli 30. května ráno. Čekali jsme zde na dva maličké parníčky, které přijely teprve v jednu hodinu odpoledne, aby se zapřáhly do naší Ameriky a protáhly ji Suezským kanálem. Vůkol je smutno a mrtvo. Po poušti kolébá se velbloud, koráb pouště, který jediný ji oživuje. K naší lodi se přiblížil žralok. Jeden z námořníků po něm hodil sekyrku a žralok ji spolknul i s topůrkem.

4 SEASONS

JARO

pěna sakury
v povětrí – párek v kině
láska nešetří

LÉTO

cení se nuda
dámě s bikinami se
pierot klaní

PODZIM

v kaluži líně
luna leží... než projdeš
jí při zatmění

ZIMA

nikde nikdo – jen
ty... nevnímáme nic – nic
padá do rána

4 LISTOPADOVÁ LODŽIOVÁ „HAIKU“

1

čtverem období
slina tleskla o chodník
podzimní snahy

2

nad rámec bloku
kořalka – v rámech oken
mondrianův strom

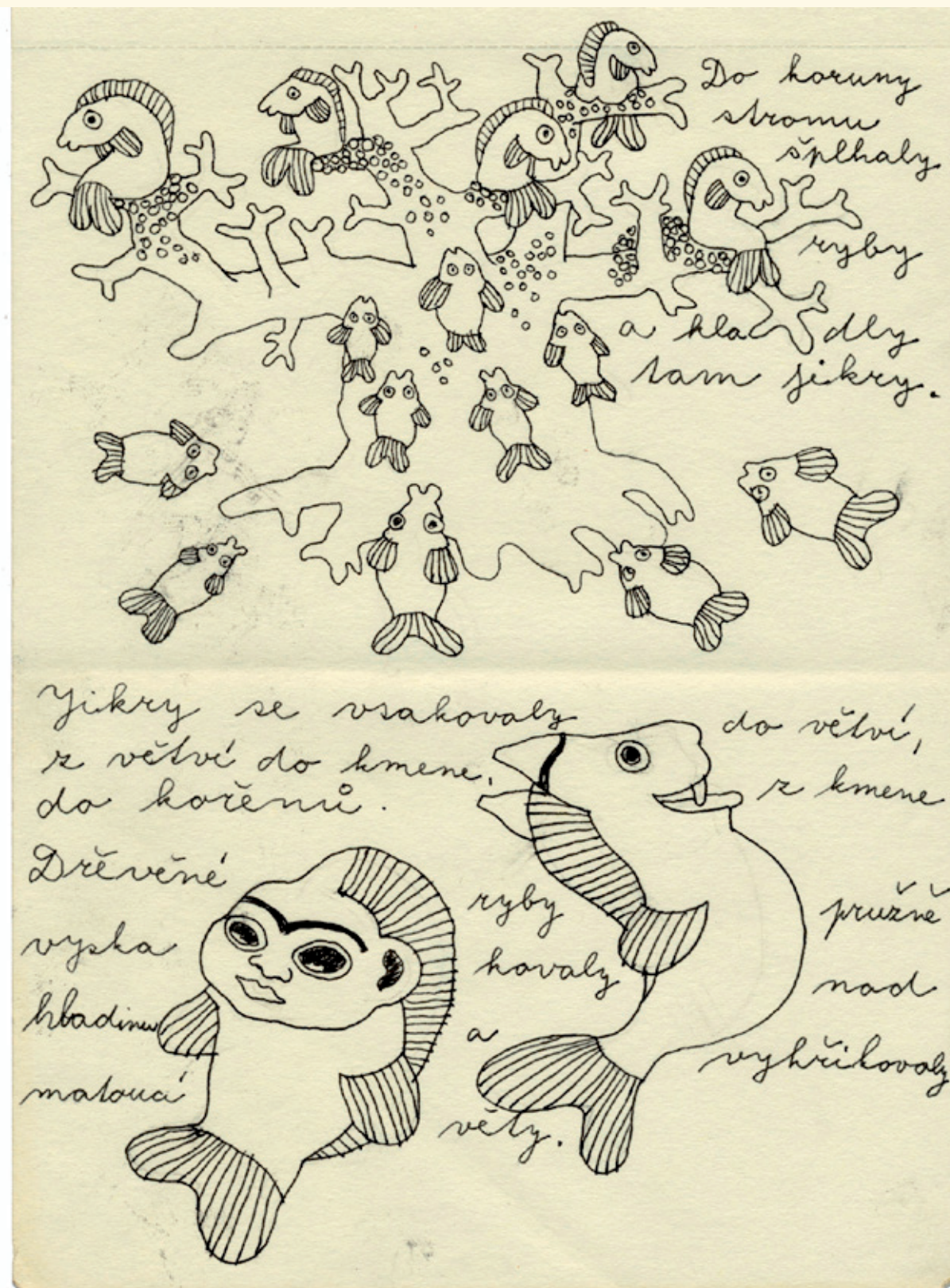
3

obdélník dvora
v něm čtverec pískoviště
na dně láhve kruh

4

ani déšť ani
sníh – to listopad padá
naplocho na vše

Haiku jsou ze sbírky textů Den a noc (Votobia, 2004).

PROMĚNLIVÝ

oka mžik má jedinečnou atmosféru
když řeka převaluje ve vlnách
molekuly vody
ani hvězdy nesvítí dvakrát stejně
všechny listy stromu šumí jinak
souznějící unisono
i nás pojí odlišnost
v níž nejsme nikdy sami

ČLO-VĚK

Omlouvám se vám:
„Jsem
darmo-děj a darmo-šlap.“
Co na plat?
Vzduch, vodu,
dřevo a kamení...
a klid
stavení.

TVOŘIVÝ

Tradice uvízla v zatuchlosti,
avšak před tebou
otvírá se čerstvý časoprostor
dostal jsi počmáraný papír,
otoč list
a začni psát
vlastní osud

CHRÁM BOROBUDUR

(věnováno duchovní sestře Janě)

Kdo zasadil chrámy v pralese?
Socha Buddhy kvete lotosem.
Je dusno, až se potí i kameny.
Před Tebou
v tichosti
padají mé zdi.

PARADOXY

Nebe opírá čelo
o hvězdy
v čem se liší
od zevláka
vedle u stolu
Čepuje mozek do hlavy
a těžce odfukuje kouř...
Rozlité čaj
v míse pro psa
nikdo nechce pít
Zpomalují ručičky na ciferníku
sekundovka se nepředbíhá
nezdvořáku!
Zénón z Eleje
nechá vyhrát želvu
nad Achilleem
hrdinu bolí pata
a proto nemůže utíkat
(ale to se mezi filosofy neříká...)
ani to,
že nic existuje
mezi dvěma myšlenkami)

MEDITACE

nemluvit je půl zdraví
ohlušující ticho
mír myslím

JAKUB URBANEC, * 16. 6. 1987, Ostrava. Praktikující i studující sociální pracovník (FSS OU), filosof a antropolog (FF UP), básník. Publikoval ve Tvaru (11/2015), ve sborníku Druhé škrtnutí nakladatelství Zápalka (2013) a ve Lžičce v šuplíku (2/2011). V 18. ročníku Studentské literární soutěže UP byla jeho tvorba odbornou porotou oceněna 3. místem. Chystá se vydat první sbírku. V současnosti pracuje v Olomouci s romskými dětmi a lidmi s mentálním postižením.

CELÝ ŽIVOT ČEKÁME NA LOĎ

(Helgemu Burwitzovi)

VÁNOCE V BRÉMÁCH

zase ta touha
nastavit jazyk větru se solí
a v žluté pláštěnce si sednout na bicykl
někdo tam ve mně – a může to být kdokoli
se otrásl a na havrany křikl

poutám se vzpomínkami
k odstaveným vozům
a před nádražím opilý Klaus Bärbel
křepčí a zpívá – nemá z toho rozum

U VEZERY

Přeručkovat
přes rozbouřenou paměť města
a neohlížet se
jak Cikánka na nábřeží
látá naše figurky
z barevných ústřížků náhody
hluboko v klíně
rozšklebená lví tlama

MARTINISTRASSE

Spletené předivo zrcadel
polyká cizí samohlásky
škrábeme drápem do vinylu
svoje vlastní drážky

WORPSWEDE

Malířské štětce
zakrvácely své postřižiny
lepkavým jarem
Worpswede
je jedna velká upršená lež

PÍSEŇ PRO BETONOVÉHO NÁMOŘNÍKA

Vemlouváš se mi
do tahů husím brkem
ruce ještě ponořené v sakurách
celý život
čekáme na loď

VE ČTVRTI PRŠÍ

Ve Čtvrti prší
vybledlé zítřky
neonových deštníků
v poslední kapce srpna
zlatá dvacátá
jako rybízová šťáva
ti stéká do krku
budoucnost

NEUE-VAHR-NORD

Novorozená
čtyřiadvacítka
co deset minut
nejnovější balada
o nenavracení

DOMSHEIDE, 23:30

Právě teď si psi po celé planetě
položili hlavu na obrubník
a tvoje stopy otištěné do křídel konipasa
píšíou partituru vzpomínek
tohle město je kulaté touhou po dálkách
a zuby mu sotva raší
aby chytilo utržený ocas ještěrky
po svědomí v kaluži
Hodinky jsem prodala
co úder srdce
vyjíždí tramvaje z Domsheide

KATZEN-CAFÉ

Úzko
jak pro náš čas
naježených hřbetů
beru ti do dlaní
zkamenělé větvy
já závistnice šikmookých citer

CAFÉ PIANO

Na bílých klávesách
křik netopýra
zelenobíle
se snáší odpoledne

NÁSTUPIŠTĚ 6

Zlomy jak v peánu
zabalené do slupky kaštanu
psí oči
zadních světel vlaku

NÁVRAT K VEZEŘE

Jak stéblo mezi zuby
dvě tečky racků
vysrážené na horizontu
a jako bys řekl:
podívej,
to jsou zkamenělá chodidla
našich dětí

• • •

Bílé lodě
neste mě s sebou
na zbankrotované oceány
kde bříska racků září
bolestněji než Velký vůz

otevřený k moři
protéká svět
výlevkou města
kde světlo padá jako len
modře
a měkce

SRPNOVÉ VÍNO

i slunce musí vystřízlivět
Vezera je zlatý náramek na pravici
a ty
tlakový obvaz na levém zápěstí

MAGDALÉNA STÁRKOVÁ (* 1984), původem z Moravy, je básnířka, překladatelka, písňová textařka a prozaička, absolventka judaistiky na Univerzitě Palackého a Jewish Studies na CEU v Budapešti. Publikovala v časopisech *Lžička* v šuplíku, *H_aluze*, *Host* a *Kulturní noviny* a podílí se na povídkových antologiích *Moře a pláž* (2012) a *O lidech a psech* (2013, obě nakladatelství Listen). Účastní se literárních soutěží, např. při olomouckém Týdnu poezie nebo v německých Brémách na festivalu *Poetry on the Road*. Je autorkou básnických sbírek *Povyjan* (2012) a *Modře a měkce* (2013) a povídkové knihy *Modré okenice* (2015). Překládá převážně literaturu pro děti a mladé dospělé. V současné době působí v německých Brémách.

MALÍ KAPESNÍ SNĚHULÁČCI

(ukázka z delší básnické skladby)

Byly časy
kdy největší cenu měly listy Izvestija
za něž platilo se rublem
a kusem vyučování –
vždyť s Kanadou a Finy hrávalo se většinou
už brzo po obědě
Nejúžasnější maskot
byl prý bývalý mistr světa v krasobruslení
vykružující v rouše sněhulákově piruety tak plamenné
až praskaly ledové vény
a mrkvový nos zaléval se nemrznoucí směsí
krve a betakarotenu
(na naší televizi značky *Ogoňok*
plameněl povýtce do šeda)
Švédí měli na prsou bílého medvídky
a všichni se jmenovali Erikson
S Rusáky hrávalo se až odpoledne o víkendu
a srdce jako z Rublevova zvonu
pukalo nevýslovnou řeží
v tom hokejovém mauzoleu Lužniky
kde za výkřik *šajbu* pomalu se vyvádělo milicí
Už tenkrát chytal Hašek
Ale já snad poprvé začal závidět kapitalistům
když jsem se zeptal dědy
co dostanou západní Němci za páté místo
a on mi odpověděl:
Malé kapesní sněhuláčky

Soudružka učitelka Rudová
s níž jsem se potkal po dvaceti letech
v černovické odmašťovně
měla už tehdy oči obložené skelnou vatou
Děvčata ze třídy však uzlovala naše zlé jazyky:
to hodná soudružka celé noci pláče
nad našimi kázeňskými poklesky
a špatným prospěchem
Nejvíce nocí pak proplakala
když v hodinách přírodovědy
vštěpovala nám základy zoologické nomenklatury:
Proboha Michálku
proč mi tu píšeš
že hřib kovář je masožravec – savec...
Řekni mi aspoň co žije v lese
A Michal z fleku odpověděl:
Pýchavka jehličí a hajnej

A byly časy
kdy fotbalisté trénující u Rosničky
ztráceli se v mlze od velkého vápna
a pasu nahoru
až děda jako vždy po krk ve starostech říká:
Dala by se kudlou krájet
dneska radši nikam nejezděte
zatímco máma –
dvacetiletá žabka na niž líčí stoper Otoupalík –
rozkládá už kočár s golfovými madly
První regulérní zápas
viděl jsem však ještě z toho hlubokého:
hráli modří se žlutýma a bylo to tuším 2:2
Do nejisté mlhy po zlatém žebříku sestoupil tehdy
poprvé i svatý Mikuláš
co z nebe přinesl adventní kalendáře
tuzexovou milku a kubánské pomeranče
(proč však měl na nohou dědovy béžové papuče
dodneška mi nikdo nevysvětlil)
Ale z mlhy reálně už vystupuje jistý krajní bek Anděl
s čertovským kladivem v levé noze
který precizně provedeným přímákem
přichystal vždy nadílku v podobě obražené ledviny
protihráči svíjejícímu se ve zdi
Co je to nomen omen tušil jsem už ostatně od doby
kdy mazaný žabovřeský forvard Šalamoun
vymodlil jen v sezoně na soudci šestnáct pokutových kopů
a všechny s chladnou hlavou bezpečně proměnil

Rozhlasové přenosy z ligy
poslouchali jsme každé úterý a pátek
v pořadu S mikrofonom za hokejem
od devatenácti hodin sedmi minut na stanici Hvězda
hned po zprávách o zdravotním stavu
generálního tajemníka UV KSSS
a počtu skvrn na neklidném slunci
Narodil jsem se do blbé doby:
Slavná Kometa stále bruslící na ledovém chvostu
geopolitické pole silně narušené
nukleárními erupcemi
a hokejové vysílání funebrálními písněmi
Když měl pohřeb Konstantin Ustinovič Černěnko
začal přenos se čtyřicetiminutovým zpožděním
Kometa už to taky měla za sebou
Konečný stav utkání:
Zetor Brno – VSŽ Košice 1:9
Doufám že si na ten funus aspoň vzali
ty svý černý venkovní dresy
a nejenom funebrácký pásky
na paměť dalšího zlorudocha
rozčilil se tenkrát děda

a pak jsme v televizi sledovali
projev nového generálního tajemníka
se sluneční skvrnou zvící Ameriky na vysokém čele
Jinak ale vypadá celkem čerstvě
zaradoval se děda
Zdá se tedy
že v úterý s Gottwaldovem
mohli by hokej vysílat
zase normálně od sedmi sedmi

Slavnosti světel
byly tenkrát dvoje
Při slavnosti první hořelo světlo za mrtvé
při slavnosti druhé za nesmrtelné
Na starý komínský hřbitov
chodili jsme s dušičkovým věncem
a svíce v kalichu z tvrzeného višňového žele
na lampionový průvod
s injekční stříkačkou plnou petroleje
Když Báře Křížkové
vzplály z toho kerosenového ohňostroje
krom lampionu i rusé vlasy
šli jsme na kobereček do ředitelny
Nakonec stačilo opsat stokrát:
Se Sovětským svazem na věčné časy
a nikdy jinak!
Na prababiččině náhrobku
mžikajícím v světle za dušičky
číhal sýček na poslední mastnou můru
a volal na mě to své:
Pud... Pud...

A byly časy
kdy i ve všední den světil se
široký citoň Jásira Arafata
zatímco ne ten sněhulákův trpký mrkvous
ale ostrý rapír Margaret Thatcherové
proklál ledví každého mírotvorce
také o svátcích klidu a míru
které i tehdy Vánocemi sluly
Ale zeměpisář Moravčík
který nás raději učil v tělocvičně kotoulům nazad
a když si přihnul předcvičoval i holkám na kladině
omezil se na pouhé konstatování
že Izrael je na Blízkém východě jediná
opravdu vyspělá kapitalistická země
a i další pokus o vznik samostatného státu Palestina
odkroutil jedinou krotkou větou
O těch krvežíznivých Londýňanech nám pak
pokropený živou vodou z pálené trnky prozradil jen
že jim díky Golfskému proudu

věčně chčije na hlavu a Jack Rozparovač
pocházel nejspíše z Polské lidové republiky
A přece mi jediný bod do finále soutěže
Co víš o Sovětském svazu chyběl –
ten bod který pozbyl jsem doslovnou citací
dědečkova tvrzení
že Moskvani už od carských časů
nejraději žijí v zemljankách
Školní kolo vyhrál podle předpokladů
bafuňářský synek Spěšný
Na dráze smrti za školním hřištěm
dostal pak ten mazánek šíleně do budky
když na svém rudém skibobu spěšně prokličkoval
mezi kanadskými boby značky Praděd
a na dotaz: *Za jakou country vole válčíš?*
odpověděl bezelstně:
Za Sověty

A byly časy
kdy i ten lužánecký fotbalový chrám chátral
pod nájezdy slepých snajprů z xaverovských drůbežáren
a tak i my s dědou – kdo by taky stál o takovej
plkanec na nohavici – tu zrezlou
druholigovou flintu raději hodili do žita
Nedělní fotbalová odpoledne opepřoval proto jen
rozhlasový komentátor Gabo Zelenay
hlásící se o pozornost z hřiště bratislavského Slovanu:
Na Tehelnom poli sledujem už asi desať minút
dva holúbky v stredovom kruhu
Prileteli tam prechádzajú sa hrkútajú si
a nenájde sa v belasom týme žiaden hráč
ktorý by ich odplašil
Takýto futbal je dnes na Tehelnom poli
Nezáživný žiadna trma vrma pred brámkami...
a vážení priatelia
tie sivé holúbky sú stále tam sú stále tam...
a už je tam aj jeden vrabček...
A skoro by som zabudol
Belasí prehrávajú nula jeden!
Ale fotbal prohrával nula jedna už ve chvíli
kdy babička šestým zahradnickým smyslem vytušila
zelené ještěrky okusující dozrávající jahodové plody
Ale cestou na chatu ve V. dozvěděl jsem se poprvé
že byly časy kdy tam Rus tam Rus a tam s hnátou na kandelábru taky
a v Praze na Václaváku prý vysadili děti na tank
a pak to olovo jak kroupy do jelita
pěchovali přímo do lidí
A cestou k akátovému větrolamu
slyšel jsem poprvé i o tom utajeném dendrologickém duu:
Dubček–Smrkovský
(jméno druhého vonělo mi lesní pryskyřicí –

měl jsem ho proto od začátku raději)
Ale z těch dřevních dob vzlétla k přítomnosti
i žhavá jiskra babiččina tvrzení
že náš dobrý Saša snad někde v bratislavském
domácím arestu ještě pořád pláče za svůj lid
tedy pokud ho už ten gauner Gusta neubezdušil
Ale dědův rychle ztopořený ukazovák
křížující vyděšená ústa křičel jasně
že tu flintu v žitě radno nechat ležet
Ale abychom neprohráli kontumačně
a těch symbolů míru nebylo zas tolik
stihli jsme ještě konec bitvy na Tehelnom poli
již Gabo spláchl během pěti vteřin:
Futbal sa zlepšil
holúbky odleteli
Slovan vyhral dva jedna

Prababička Fanyinka kromě svaté Bernadety
povídala nám s bráchou nejraději o svém synovi
jenž dělal dříve taxikáře
v chicagském černošském ghettu –
pod ruční brzdou stále připravený
olbřímí francouzský klíč
Jednou si počíhal na černočernou pasažérku –
v mohutné pracce zůstala mu však
jen její blondatá paruka
Pak se strejda odstěhoval do Oregonu
a zbohatl tam na vlně lam
Do Brna poslal už jen jeden balík
napěchovaný popílkem z tamní upovídáné sopky
Našimi nejlepšími kamarády
byli tehdy cikánští bratři Milan a Guláš
(po zpackaném špílu častěji zvaný Segedín)
a Karim s Amarem (Arabové jen po tátovi)
Na nejlepší malinovou zmrzlinu
jezdilo se trajfem na Mendlák
(pět velkých a jednu malou za trest
pro ten nemastný neslaný Segedín)
Karim učil nás zcela marně
anglické texty Michaela Jacksona
To s Milanem hulákali jsme jen romsky po sídlišti:
Sněž babiččina prsa
(v originále:
ne na cizí řeči jak na potvoru
neměl jsem nikdy pamatováka)
Ale též monolingvně
řekla nám prababička Fanyinka
že cikáni jsou ještě horší
než ti černoši v Americe
když konečně odložila svůj růženec z klokočí
a mondénně jako kelnerka z Four Seasons

jala se nám s bráchou servírovat
velký zmrzlinový pohár se šlehačkou

A byly časy
kdy sítotiskový sněhulák
neožíval na kaučukové briketě
jen v tom legendárním partu
Makarov – Larionov – Krutov – Gól
ale skotačil v neštovičné horečce
ve snu který na rozdíl od nemoci
nebyl planý
A praskala plexiskla pod vazouny z NHL
a praskalo mi v uších
jako v kosmické mikrovlnce
a stříbro obrazovky i zrcadlo kluziště
tonou v reliktním záření ještě z časů
před Velkým hokejovým třeskem
A pak se jen provrtal červí dírou
do temných hlubin stadionu
a zakopnout tam o mamčinu postel
Byl jsem až ve středu země
Byl tam Neználek i krtek na bruslích
mumlal jsem už s teploměrem v podpaždí
a znovu uspaný pohlazením
a dvěma čtvrtkami paralenu
viděl jsem mámu už jen krátkou chvíli
kotouče přetírat peroutkou od sádla
a pak ty puky na pekáči péci
Dopoledne už vyslečený z propoceného pyžama
sledoval jsem Objektiv zahraničních zpravodajů
myšlenkami však už u té odpolední horké války
v níž kanadští profíci s vlasy
naondulovanými ledovým fénem
dají těm Azbukům v skořápkových helmách
snad konečně na prdel
A přece jsem se zarazil u příspěvku zvláštního zpravodaje v USA
a politoval bývalého reprezentanta Michala Pivoňku
emigrujícího do klubu Washington Capitals
tedy do města skrz naskrz zkaženého
kde mají všichni lidi do jednoho AIDS

A byly časy
kdy nejkrásnější slova byla
fondán arabeska pomerančové želé v čokoládě
A byly časy
kdy otce šlo milovat jen za to
že od ROH fasovali na každé dítě
dvě vánoční kolekce –
ty svaté čokoládové schrány
s archou úmluvy klidu a míru aspoň u stromečku
při jejichž rozbalení poprvé ucítils

to probíjení v podbřišku
Tekutý fondán jako jarní mlíčí
stékal po bradě
a v krabici arabesek
bylo to jako v jantarové komnatě
v té ztracené... a objevené...
a zase ztracené...
A já tedy abych neztratil
aspoň to poslední nejkrásnější slovo
běžím ještě dnes k té
která ví o sladkostech vše
i když celý život peče z hořčiny
a ptám se jí:
Z čeho mamí dělají se
ty nejlepších fondánový zvonečky?
A ona skloněná nad perníčkovým těstem
chvatně odpovídá:
Přece z bublinkové vanilky

A byly časy
kdy na zimním turnaji potili krev v rudé škváře
i hráči mého Sokolu Bystrc-Kníničky
spalující svatoštěpánskou kachnu
na komárovském hřišti
První brněnské strojírny
a dědovi ta struska ucpávala hrdlo
když kanagonem vlepovali jsme
na patitul sešitu do prvouky
podobenku Vladimír Iljiče...
Už v první třídě hrozila asi
v žákovské a na noze ta koule
z občanské nauky s reparátem
v karvinských dolech
a tak *hlavně tu svini nenalepit šejdrem*

A byly časy
kdy nejkrásnějšími vánočními ozdobami
byly ořechy ve stříbrném a zlatém alobalu
a tak hnědly ruce z papírových vlašáků
které v rámci diverzní činnosti
kradli jsme sousedu Dolfovi –
té svini věčně u koryta...

A byly časy
kdy za tu svini do třetice dostal jsem tentokrát záhlavec
neb hodinu po první zpovědi svaté
lál jsem komančům
že už zase zdražili nanuky
Ale vy chcete asi konečně poezii
v tom mléčném televizním zrnění
a potom v temnu jako za protektorátu
(k blackoutu přenosové soustavy
došlo jak na čtvrtou sviňu zrovna ve chvíli

kdy Skopčáci měli přebírat
ty své kapesní sněhuláčkové trofeje)
Ale já – aniž bych znal ještě toho
který to jediné naprosto věděl
že děti i vprostřed všech socrevolucí světa čumí do ráje
když je pošlete pro rum do čaje –
letěl jsem v té vrchním jističem
normálně normalizované tmě
křehčené voňavým modravým ledem
a sněhem zpěvně přemrzlým k babičce
která právě hledala v kredenci svíci
navěky vysvěcenou klením na vrchnost všech barev:
Víš babi co dostanou němečtí hokejisti
za pátý místo na těch Izvestijích?
Nevíš?

Přece malý sněhový kapesníčky!

Stalo se to 19. března roku 1922. Toho dne se v brněnské restauraci „U Kunců“ sešla zvláštní společnost. Čtyřicet „tichých bláznů“ tu založilo „První český rybářský spolek v Brně“. Jedním z iniciátorů byl i známý spisovatel a organizátor kulturního života Jiří Mahen. Ten se také v roce 1927 stal jeho předsedou, a přestože se v třicátých letech svého postu vzdal, zůstal čestným členem spolku až do své tragické smrti (Jiří Mahen ukončil dobrovolně život 22. května 1939 na půdě své brněnské vily; jeho sebevražedný čin byl především reakcí na okupaci země nacistickým Německem). I když byl spolek v padesátých letech minulého století v podstatě zlikvidován, přežila tato prvorepubliková idea až do dnešních dnů (nástupnická rybářská organizace má dnes zhruba 4000 členů, a i když se její současné vedení prvorepublikové ideji spolkového života na hony vzdaluje, autor tohoto článku se jako její celoživotní člen i dlouholetý funkcionář k mahenovské tradici nadále hrdě hlásí).

Přestože Mahenovo jméno zná každý (ve svém názvu ho nesou například brněnské divadlo a knihovna), jeho knihy už dávno vyšly z módy a prakticky je nikdo nečte. Je to škoda, protože například jeho povídky z Rybářské knížky (z níž je také naše prozaická ukážka) určitě nezestárly. Mají v sobě všechno, co má dobrá literatura – najmě o rybách – mít: vášeň, úžas, klukovskou touhu po dobrodružství, ale zároveň i velkou míru praktičnosti a potřeby přijít věcem na kloub. A jazyk těch knih, ač půvabně starosvětský, je stále živý a čtivý.

Jiří Mahen zasvětil rybařině celý svůj život. Vedle krásné literatury leží jeho rybářský odkaz také na poli vědy a spolkové organizační činnosti. I když Mahen neměl odborné ichtyologické či zoologické vzdělání, získal samostudiem v těchto oborech rozsáhlé znalosti, což se promítlo v jeho široké vědecké a publikační činnosti. Dokázal popsat mj. dosud neznámé formy pstruhů z balkánských vod. Některé jeho vědecké výzkumy a objevy nebyly dodnes překonány. Jako aktivista a pozdější předseda rybářského spolku se významně zasloužil o rozvoj rybolovu nejen v Brně, ale na celé jižní Moravě, kde jeho sdružení patřila většina vod. Mahen byl jedním z iniciátorů umělého vysazování ryb do revírů, bez něhož by dnes byly naše vody dávno mrtvé, ale v tehdejší době něco takového ještě obvyklé nebylo.

Rybářem byl Mahen na svoji dobu velmi úspěšným a aktivním. Podnikal dlouhé výlety kolem svých oblíbených řek Jihlavy a Dyje. Jedno z překrásných jezer v okolí Dyje bylo také nazváno jezerem Mahenovým. Jak se i v následující povídce budete moci dočíst, používal zde také způsoby lovu, které jsou už dnes běžnému rybáři zapovězeny – např. lov pod ledem či chytání na udice bez prutů, tzv. štičí šňůry. Mnoho se za těch téměř sto let v rybářském světě změnilo. Některé tehdy běžně praktikované metody lovu mohou už připadat dnešnímu poučenému rybáři nešetrné a nespportovní. Co však zůstává stejné, to je ona vášeň, která žene rybáře k rybám, jíž se vzpírá úradkům přírody a nepřízní osudu, vášeň, která umí roztlout zdánlivě nedobytný led nad hlavami ryb i v lidském srdci.

Jiří Mahen po sobě zanechal kromě básní a próz s rybářskou a přírodní tematikou mnoho odborných článků a pojednání. Spoluvytvářel tradici spolkového rybářského života a podílel se na vzdělávání rybářů a jejich výchově v úctě k přírodě a jejím odvěkým zákonům. Skrze rybářskou konfesi k nám promlouvá étos nevyfabulovaného člověčenství. Jeho odkaz je i v tomto smyslu dodnes živý.

PRVNÍ VÝLET

Na první výlet se má jet vždycky oddaně a vesele. Ať je zima nebo svítí slunce, ať prší, ať sněží, ať duje vítr – jede-li se, pak se má jet sebevědomě a klidně, vidí se, co se vidí, provede se, co se dá, aspoň se obhlédne trochu situace. A taková lednová neděle má někdy v sobě tolik pěkného – !

Například pochod čerstvým zimním větrem. Je to lázeň prazvláštního druhu, ale jak po ní pracují plíce! Nebo nedělní lednové slunce. Jdeš, jdeš a nějaké mechanické hledění do krajiny dává ti zapomenout, že slunce vůbec svítí, že bude na světě zase líp, – až pak pomalounku začne se ti u srdce a v duši ledacos odlepovat a najednou to pleskne v tobě jako rampouch, který spadl ze stromu. Protáhne se člověk, našpulí hubu, zahvízdá si... Nebo ledová fujavice. Sníh žene se v nejdrobnějším prachu po umrzlých koláčích země a utíká pod tebou v nekonečno. A ty hupkáš nad ním jako strašidlo, máváš rukama, spěcháš, běžíš a sníh pod nohama syčí tak vesele!

Toť se rozumí – slunce hřálo pět dní tak vytrvale, ale moje jezero v P. je zamrzlé! Ví to každé malé dítě, že led neroztaje až teplým deštěm, ale rybář nevěří. Rybář má svou vášeň, svou víru, svoje výjimky. A kdyby všechna jezera měla na sobě led na metr, „jeho“ jezero má jistě někde v jeho fantazii oko bez ledu a u toho oka čeká plno ryb na rybáře a říká: No, že už jdeš! A kdyby všechny ryby spaly a spaly, v „jeho“ jezeře nedřímou pětikilové štiky, dvoukilové tloušti a candát, kterého dosud nikdo nechytil, – a rybář sedne na vlak a jede.

Zpropadené jezero! Je skutečně zamrzlé úplně. Zejména v lese je celá partie schovaná jako pod „šturcem“. Kmeny, kmínky, listí, větve, kousky slámy, palach – všechno zamrzlo a nepohne se. A v lese je proto smutno a neveselo. Z ptáků ozve se sem tam šelestem jenom sýkorka, ale jinak je všude pusto a prázdno. Na konci jezírka, tam, kde přechází voda do luk v bažinu, není sice na několik kroků žádný led, ale jaká kaše se tu roztáhla! Všechno listí napadalo jenom sem, z vody je zelenohnědá omáčka, kde by prostě ryba nevydržela. Přesto – opatrnosti nikdy nezbyvá – házím do vody pár udic s návnadou a vracím se dopředu.

Co dělat? Jít do dědiny a vypůjčit si sekyru? Trvalo by to půl hodiny a snad se to dá pořídit jinak. Led není tak tlustý. Beru velkou větev a vrážím ji do ledu. Marná námaha – led nepovoluje. Nezbyvá než najít nějaký kámen a rozbít tak sklo, pod nímž leží začarován můj ráj. Ale kde vzít kámen? Na břehu jezírka je několik polí a v nich ani stopy po kameni, v lese pak najdeš sice oblázek, ale žádný kámen. Nezbyvá než zajít na pole a ulamovat ztvrdlé hrudy. Hrouda se donese na rameni k ledu, pak se jí udeří – led zapraští, ale nepovolí. Nezbyvá než zdesateronásobit celé úsilí, tj. nosit hrodu za hrudou, ale konečně jsou v ledu aspoň tři díry a může se začít lovit. A lov je zase zajímavý tím, že se šňůra prostě hodí na led, návnada se hodí na dno nebo se pověsí na polovičku nad dno a čeká se... kdežpak letní chytání a tohle! A přece to má taky svoje velké kouzlo i s celou samotou kolem.

Vzpomínám na starého rybáře v K., který mně vykládal, jak v zimě nachytl nejkrásnější kusy právě pod ledem. Jak ryby rejdivy úzkostlivě pod takovou puklinou a hledaly vzduch. A „člověk“ zakročuje. Vzala se sekyra, led se rozbil, podstavila se síť a za chvíli bylo v ní ryb, žes nestačil vyhazovat. V zimě se chytí také nejkrásnější kusy, ale musí se ovšem čekat. Chyba je zase v tom, že dravou rybu lze chytat jenom na dno a že nedostaneš na dno než rybu, která se dole zavrtá do listí, a je konec. Takhle prostřední jelec kdyby byl – to už by byla ovšem jiná, – ale kde vzít jelce? Nezbyvá než čekat, věřit a doufat.

Den je krátký, čtvrt hodiny i při tom čekání jdou rychle za sebou. Šňůry na ledě zamrzají. Na druhém břehu jezera objevil se rybář – zoufalec, který přišel chytat bez rybek, mysle, že nějaké dostane. Je to dobrý rybář, neboť nenadává, třeba měl šňůru připravenou, ale nemohl malé polapit. Za hodinu vytahuje okounka, který však zabral příliš hluboko a hyne v rukou rybářových, sotva mu rybář vytrhl háček z huby. Co dělat? Navlékne se i mrtvá rybka a hodí se na dno.

A pak stojíme, nemluvíme. Uvážu šňůru na konce vrb a jdu se podívat na šňůry v sedohnědé omáčce. Nic. Vráťím se. Jedna ze šňůr klouže před mýma očima do hloubky, ale když ji vytahuji, vidím, že to byl

jen žert utýrané rybky, která s napětím všech sil zajela si trochu dále. Mám ještě jednu rybku volnou, nastražím ji a házím ji přes rákos do jámy na konci rybníka, kde náhodou není zamrzlá voda. Jenom ho-dím, šňůra zarachotí v rákosí, napne se a za chvíli vyhazují ven první štiku tohoto roku. Má asi tři čtvrti kila – dobrý začátek. Vracím se rychle k ledu, беру odtud dvě rybky a házím je do jámy s otevřenou vo-dou, ale trvá to, trvá dvě hodiny a nic nezabere. Za rákosem byl jenom jediný loupežník, ostatní dřímali v hlubinách a ani jíst se jim nechtělo.

Sesbírám nářadí a jdu. V duchu registruji loňský rok u jezera. Tady v hloubce za kládou, která tu leží už tři roky, sebrali loni mistru kováři měchy s rybami. Naproti „chytil“ loni hajný na cizí šňůru pětikilo-vou štiku. Za tímto keřem podařilo se loni kamarádu učiteli utahat strašlivého kapra, který by se byl dal vytáhnout, kdyby mu byl učitel nesletěl na hlavu a tím ho nestydatě nepoplašil. A tady zrovna za ostru-žím je ono památné místo, kde bychom byli dostali krásného velkého mníka, kdybychom ho byli bývali nezasekovali, když ještě neměl návnadu v sobě.

Sluníčko hřeje a štípe. Slabounký vítr věje mi do tváře. Z brázdy za viaduktem do V. vyletuje s divo-kým křikem bažant. Pod viaduktem je kousek vody tak čistý, že vidět až na dno, ačkoliv voda úplně po-temněla. Nad viaduktem vidět boží kraj. Do daleka, do široka modro a modro a modro. Na dvou kopcích trochu bílo. Oblaka jako pápěří plují oblohou.

Nový rok nezačal špatně. Ve vzduchu už je cítit něco pěkného, a nezvrtne-li se to, dopadne to velmi dobře. Mohlo by se říci, že už je cítit jaro, kdyby to nebylo tak otřepané a všední. Cítím, cítím nějakou pěknou jistotu hezké práce, moc pěkné zábavy a trošičku štěstí. Vidím tuto jistotu i v kolejších, jež se táh-nou nalevo do dálky. Jsou celé žluté, ale vrch je krásná perleť, která si na slunci hraje a září. A teď se žene po nich ještě vláček do kopce! Funí, prská, odfukuje, rachotí – a přece jede taky nějak „vzdušně“ a proti těm dálkám za tratí má význam každým okénkem, tyčkou a knoflíkem. Topič vylezl na tendr a shazuje uhlí. Na platformě stojí nějaký mladík a mává šátkem. Připadá mi to vše jako vystřižené obrázky.

I barvy mezi stromy na stanici jsou večer jako z obrázků. Růžová a jasně zelená vedle sebe. Vedle toho nafialovělá šed'. Samé hedvábné barvičky.

A já si říkám:

Někde je jistě také princezna, která má tyhle všechny věci ráda tak jako já. I tu rybařinu. A ta princez-na má zámek. U toho zámku je tůň vedle tůně a řeka s víry a vodopády. V zámku samotném je zvláštní místnost jenom pro rybářské nářadí. Jsou tam šňůry nejrozmanitějších tvarů. Rybářské hole, o jakých se mi ani nezdálo. Vrše, sítě, měchy, „bubny“ nejroztodivnějších rozměrů. Ve vodách u zámku všechny ryby. V zámku v ložnici krásně vystlaná postel. Polštář pod hlavou je úplně modrý.

BUCAT (ORTAGORISCUS MOLA)*

Ejhle, co rybáři rozmilí chytili, chytili!
Jaká to placka a nedá se rozdělit na díly!

Chytili rybáři, chytili bucata, bucata!
Chtějí ho prodati za dinar, za dinar ze zlata!

Koupil bych věru, ale má podobu měsíce,
do jaké musil bych já ho dát láhve či sklenice?

A vždyť má do váhy na kila více než dvacetpět,
kolik bych na clu jen platil já, až bych jel domů zpět?

Pustte ho raději do moře, přátelé – nechcete?
Vždyť on už sardele nehoní, už si to nesplete!

Jaké to ploutve dvě! Pustte ho, ať už se netrápí,
ať zvíme jak taký balon se noří a potápí!

A jestli kupec vám, jak prý řek', něco dá, něco dá,
pravím vám, že toho bucata, bude ach, přeškoda!

V žaludku nic nemá, na játrech červů jen do boha –
mravenci že už ho oberou? Jaká smrt ubohá!

Ej kupče, vycpeš-li slámou ho, čert ať si vezme tě,
v ničem ať štěstí tě nepotká nikde už na světě!

Sebe mu raději vycpěte, nežli vás v krámě sní,
vždyť jste jak ryba ta zrovna tak pitomě nešťastní!

* Ryba z této rozverně Mahenovy básně ze sbírky Rozloučení s jihem má český název měsíčník a říká se jí také plovoucí hlava. Živí se převážně medúzami a může dosáhnout hmotnosti až 1800 kg.

SMRTNÁ NEDĚLE

Ve větru teče voda proti proudu,
neodnáší, přináší hlavu Mařeny.
Bude sněžit dvakrát sedm dní, z troudu
mráz vzplane místo ohně, spálí pupeny.

Je po zprávách, M.A.S.H. ti hořkne na sítnici –
po padesáti letech konec příměří.
Prázdnostu nenávisti nelze zařici
nikterak a nikým, vždy znovu rozčeří
hladinu, vyplave se šklebem Morany
a pak se zeptá: Kolik ty máš v sobě Kimů?

Jindy už touhle dobou raší jinany,
letos se hrnčíř nedostane na hlínu.

FYLOGENETICKÝ SEN

Strom roste, větví se a pak zas láme.
Čísi ruka přepisuje jména
čeledí i rodů, kupí v záznamech
chyby. Kopytníkům jsou přiřčena

jména kamenů, ptákům jsou jména
komolena v chrčivé skřeky, šelmám
a rybám zrcadlově převrácena.
Nakonec jsou zcela nečitelná,

zblednou a zmizí v okamžiku,
kdy ti neznámý hlas začne číst
z dědova italského deníku
jména vojáků, řek a míst.

JISKRY

Slibuji dnes přede všemi...
pod zuboženými těly
v nadživotní velikosti na fotce
z koncentráku a nerozumím, proč se

mluví o šťastné zemi tady, v chladu
přízemí prosakujícího varhany
sousední smuteční síně. V dvouřadu
pak projdeme mezi oběma stojany

s nesamozřejmě zřejmými smrtmi
do oslnivého světla nádvoří.
U pohádek, od kterých nás odtrhli,
pak stejně věříme, že dobře skončí.

MOSKENSTRAUMEN

Vír pláče v přílivu nočního děsu
opakovaně slábne a znovu sílí.
Do rána hledám pod hladinou sesun
či práh, který hýbe vodami a mýlí

směry proudů. Ne v ní, v sobě, v tektonice
chyb, křivd a vzteku. Ale jako bych plul
k magnetové hoře, dny, týdny, měsíce
nezvoleným směrem, v kůži i v krvi sůl.

Někde za zdí cinká sklo, slova chycená
prsty za skřele zůstávají na břehu,
náhle ztichlý čas odchází do ztracena.
Zeju si do tmy, od nádechu k nádechu.

OBTAH

Rzivou sekyrou jsi rozbil led ve zdrži
a pak ses ztratil v nízkém prosincovém světle.
Už se šelo, když jsi vytáhl vrši –
bylo v ní mrtvé tělo štičího štíhlete,

kra s tvary obsidiánového nože
a rozlomená půlka lastury škeble.
Cítil jsi, že někde mezi ně je vložen
příběh, ke kterému už nikdo nesklene

oblouk, ale že si budeš pamatovat
ten obraz, tu zející ránu cizí řeči,
jejíž litery neumíš zapisovat,
i když po nocích mluvíš s jejími sazeči.

PTAČÍ ŘEČ

Andreji Tarkovskému a Faridoddín Attárovi

Opuštěné ohniště se zlomky čar
v dešti, jenž nezačal, trval, nepřestal.
Za sklem, v kopřivách, stává se každý tvar
jen představou, bezovou duší. Cesta

vede skrz zrcadlo, sedm dní ze sedmi:
Símorgh spí, je jestřábem, sám sebe loví
v zbloudilé šedé holubici, z posledních
sil, dokud nepadne do změti jalových

jabloňových větví ze zimního prořezu.
V dešti zaniká šepot: hledej, přeskládej, spal.
Ohlédni se – dým odjinud, světlo bez hlesu,
bez pochyb odkud jde, proráží skleněný val.

MCCARTHY

Pustý břeh. Ve vyplaveném dříví
vklíněné věty. Vítr přizene
převržené, zaklesne, rozskřípí,
sune je po písku, po písmenech.

Usnul jsi uprostřed strany. Unavený.
Nesmí tě najít. Jdi po kamenech.
Vezmi si s sebou sáček se semeny
a vrbovou píšťalku. Půjdem

dlouho, pomalu, bez přestání.
Probudilo tě hřměním rozdrnčené
okno. Lomoz a hlasy ve stráni
schvácené jasným zeleným plamenem.

SETRVAT, JÍT (PROMÉTHEUS)

Zůstávat v tomto dešti. Ve vytrvalém,
mírném dešti, který syčí v ohni jak tichý
přívětivý smích. Ve větvích hořících v malém
ohništi víří ruby barev – tepichy

se sešlapaným lícem obrácené
navrch uzlíky, karneolové lodyhy
vplétané do bílých vlasů. Schvácené
okraje ztrácí celistvost, teřichy

topolových ryb zmizely v popelu.
Setrvat v žáru. Spálit náruč plevelu.
Skrýt uhlí v stonku fenýklu. Zbylé uhasit,
odejít. Od lesa chlad. Za domem antracit.

PETR ČERMÁČEK se narodil 20. června 1972. Pochází z Chocně, v současnosti žije v Brně. V letech 2011–2014 byl šéfredaktorem revue *Weles*. Vydal básnické sbírky: *Drkotání koní* (Host 1998), *V průsečíku ryb* (Host 2002), *Mezi rezedami* (Sursum 2005), *Rozhovory běloby* (Host 2006), *Linea nigra* (Protis 2008), *Vrstevnice* (Weles 2010). Zde uveřejněné básně pocházejí z nejnovější sbírky *Ohniště, která vyšla v lednu tohoto roku v koedici Ears & Wind Records a Weles*. Za básně z rukopisu této sbírky byl v roce 2012 nominován na prestižní Drážďanskou cenu lyriky.

Milan Libiger | EINSTEINOVO ŘEŠENÍ SVĚTA BEZ VÁLEK

(PODLE KNIHY HISTORIKA JIŘÍHO VANČURY)

Když se ve středověkých válkách objevila kuše, lateránský koncil roku 1139 zakázal této nové, nekřesťansky hrozně zbraně používat...

V roce 1921 se v Berlíně na protiválečné demonstraci sešlo 200 tisíc lidí. Přitom Výmarská republika umožnila listu nacionalistických studentů vyzvat čtenáře, aby *tomu Židovi podřízli chřtán*. Míněn byl Albert Einstein.

Vést válku znamená zabíjet nevinné a sám se bez viny nechat zabít. Může se na něčem takovém podílet svobodný, řádný člověk? Co se mne týká, dávám přednost lidskosti před vlastní a přede vším.

Die Wahrheit: Co byste dělal, kdyby vypukla nová válka?
Einstein: Bezpodmínečně bych odmítl vykonávat přímou nebo náhradní vojenskou službu a snažil bych se, aby moji přátelé zaujali stejný postoj bez ohledu na to, jak bychom příčiny této války posuzovali. Tento Einsteinův výrok z ledna 1929, odpověď na otázku časopisu Die Wahrheit, byl cenzurou zabaven a dochoval se pouze v zahraničním tisku, ačkoli časopis vycházel v Československu.

Einstein vstupuje do Společnosti národů a pak z ní vystupuje: Přes pestrou náplň to byl nejnemohoucnější podnik, jakého jsem se kdy zúčastnil... přesto jsem rád, že existuje.

Einstein se zastal Arndta Pekurinena uvězněného za to, že odmítl vojenskou službu se zbraní a poděkoval pak finskému ministrově obrany za sdělení, že odpíračům vojenské služby vláda napříště umožní vykonávat náhradní službu pod civilní kontrolou. Neváhal ovšem napsat ministrovi znovu, když se od finských pacifistů dověděl, že byl informován nesprávně (zmíněný Pekurinen byl pouze přeložen do oddílu ozbrojených finských hasičů pověřených střežením vojenských zařízení).

Einstein v dopise z roku 1931 intervenoval u prezidenta T. G. Masaryka ve prospěch českého pacifisty Přemysla Pittra, kterého vojenský soud v Brně odsoudil za agitaci ve prospěch odpírání vojenské služby. Pitter pak dalších třicet let svého života věnoval ochraně nejslabších – chudých dětí z pražské periferie, židovských dětí, také německých dětí z českých internačních táborů a posléze uprchlíků shromážděných v roce 1948 ve sběrném táboře Valku u Norimberka.

Einsteinova poznámka k vleklé odzbrojovací konferenci v Ženevě v roce 1932: To, co se tady v Ženevě děje, by mohlo být směšné, kdyby to nebylo tragické. Nemůžeme se přiblížit k odstranění válek, budeme-li hledat pravidla, jak války vést. Na počátku musí být pevná vůle, nikoli jednání technických expertů...

Válka skončí jen tehdy, když lidé odmítnou být vojáky. (1931)

Na prvním seznamu osob, kterým bylo v srpnu 1933 německé občanství odňato, jsou všichni čelní představitelé mírového hnutí. Podle jedné ze základních tezí německého militarismu jim byla dávána za vinu porážka v roce 1918.

Uprostřed 80. let minulého století se generální tajemník západoněmecké strany CDU Heiner Geissler vyjádřil, že bez předválečných pacifistů by nebyla Osvětim.

Když byl Einstein v květnu 1933 požádán, aby napsal předmluvu ke knize, popírající názor, že Židé jsou zbabělí, odmítl: Jako odpůrce militarismu nepovažuji za účelné, aby se Židé chovali jako vojáci...

Koncem 40. let, kdy už existoval stát Izrael, Einstein jednoznačně uznával jeho právo či spíš povinnost bránit se, nesouhlasil ale nadále s represemi vůči mladým lidem, kteří z ideových důvodů odmítali sloužit na vojně.

Einstein v roce 1933 píše v dopise francouzskému pacifistovi Alfredu Nahonovi, který po něm žádá, aby se u belgického krále zastal dvou mladých Belgičanů, zatčených kvůli odepření vojenské služby: V době zcela nedávné bylo ještě možné doufat, že proti evropskému militarismu se dá účinně bojovat osobní rezistencí. Dnes je situace zcela jiná. Jedna mocnost ve střední Evropě (Německo) veřejně a všemi prostředky připravuje válku. Románské země, zejména Belgie a Francie, jsou proto ve vážném nebezpečí a jsou na svou brannou sílu bezprostředně odkázané. Pokud jde o Belgii, je jasné, že tato malá země nemůže nikdy své branné síly zneužít, ale že ji má v zájmu své holé existence... Za dnešních okolností bych na místě Belgičana vojenskou službu neodmítal, ale ochotně bych se jí ujal s pocitem, že pomáhám zachránit evropskou civilizaci.

Myslím, že by se starý dobrý Nobel obracel v hrobě, kdyby se mohl seznámit se soupisem osob, které mají být jeho jménem oslaveny a odměněny za mírovou činnost, napsal v roce 1935 Einstein.

Na počátku 40. let Einstein oslovil Sigmunda Freuda s tím, že by se měl vytvořit kruh uznávaných „duchovních gigantů“, kteří by ve vzájemné diskusi posoudili možnost záchrany lidstva před hrozbou nové války: Cesta k mezinárodní bezpečnosti vede přes bezpodmínečnou rezignaci států na část jejich svobody jednání, respektive suverenity: je nepochybné, že jiná cesta k této bezpečnosti neexistuje. Tomu však brání mezinárodní ješitnost, zejména ve velkých státech.

Na své přednášce spolku Fí Beta Kappa v únoru 1939 Einstein řekl: A tak dnešní Evropa připomíná město, ve kterém jsou nejlépe organizováni zloději a vrahové, zatímco občané dbalí zákona se nemohou rozhodnout, zda mají vytvořit policii.

Ve výzkumu atomové bomby nesehrál Einstein nezastupitelnou úlohu, ale věcné odhady uvádějí, že jeho iniciativa urychlila výzkum asi o dva roky.

Svůj podíl na vzniku atomové bomby pak pět let po válce zhodnotil takto: Mým jediným přínosem v tomto oboru bylo, že jsem v roce 1905 vyjádřil vztah mezi hmotou a energií, čili zcela všeobecnou fyzikální pravdu, jejíž souvislost s vojenskými zájmy mne nikterak nezajímala.

Zákaz jaderných zbraní je podle Einsteina pouhou iluzí. Odmítl ji v roce 1955, krátce před svou smrtí: Tato naděje je klamná. Žádná v míru uzavřená dohoda o nepoužití vodíkových zbraní by ve válce nebyla dodržena. Obě strany by okamžitě po vypuknutí války začaly vodíkové zbraně vyrábět, kdyby to jedna z obou stran opomenula, druhá by se automaticky stala vítězem.

V srpnu 1932 Einstein odmítl účast na amsterodamském protiválečném kongresu, jemuž udávali tón stoupenci ruského komunismu. Předtím, v červenci téhož roku, odmítl pozvání na kongres Panevropské unie, neboť její svolavatel, hrabě R. N. Coudenhove-Kalegri, uveřejnil ostře protisovětskou publikaci: I když nesouhlasím s mnohým, co se v Rusku děje, tento Váš postoj nesdílím. S veškerou energií je třeba zabránit tomu, aby vývoj v Rusku byl ohrožován zvenčí. Zároveň bych ale chtěl zabránit tomu, aby vnitřní poměry v Rusku byly oslavovány...

Když američtí intelektuálové v roce 1945 připravovali publikaci Jeden svět, nebo žádný, která měla v masovém nákladu veřejnost informovat o účincích atomové bomby, z Einsteinovy iniciativy byli k účasti přizváni i sovětské vědci, ovšem bezvýsledně.

Takto oslovil Einstein v říjnu 1947 Valné shromáždění OSN otevřeným dopisem, publikovaným v United Nations World: Jsem přesvědčen, že současné obtíže mezi USA a SSSR nespočívají především v ideologických rozdílech... Jsem přesvědčen, že kdyby Spojené státy a Rusko byly shodně kapitalistické nebo komunistické či monarchistické státy, jejich rivalita, jejich protikladné zájmy a jejich žárlivost by vedly ke stejnému napětí, jaké dnes mezi oběma zeměmi panuje.

Einstein velmi vyzdvihoval knihu Emery Reveše Anatomie míru (vydanou v červnu 1945), mimo jiné se v ní píše: Všechny velmoci jednají vždy po způsobu gangsterů. A všechny malé mocnosti se chovají vždy jako prostitutky. Nemohou jinak.

Rok po skončení druhé světové války Einstein v projevu ke studentům chicagské univerzity posuzoval situaci takto: Jako mírumilovný může být označen jen takový národ (či osobnost), který své vojenské prostředky předá mezinárodní autoritě a zřekne se prosazování svých zahraničních zájmů násilnými prostředky... Mnozí dnes tvrdí, že za daných podmínek není dorozumění s Ruskem možné. Toto tvrzení by bylo oprávněné, kdyby Spojené státy v uplynulém roce podnikly v tomto smyslu alespoň jeden pokus. Musím však konstatovat, že opak je pravdou.

Jde o skutečné mocenské faktory v naší zemi, které neusilují o ukončení studené války. Na odstranění konfliktu s Rusy mají stejně malý zájem jako Rusové na odstranění konfliktu se Spojenými státy. Jedni i druzí využívají tohoto konfliktu k dosažení vnitropolitických cílů, aniž se starají o následky. (1948)

Einstein odmítal ztotožňovat NATO s obecnou mírovou smlouvou, s nadnárodním „zákonem“ schopným institucionálně zajistit mezinárodní bezpečnost.

Systém mezinárodní bezpečnosti založený na vyšší než státní autoritě však zůstal jeho krédem srovnatelným s tím, k čemu dospěl v oblasti fyziky: Pacifistického cíle může být dosaženo jen nadnárodní organizací. Jediná naše naděje nyní spočívá v ustavení světové vlády.

Radek Hasalík | PÁR Z ÍRÁNU

Mohammad Hosseini Moghaddam

O LITERATUŘE

Objal jsem svůj polštář
Byl tak jemný
Přitiskl jsem jej k sobě
A vložil mezi nohy
A líbal jej
Miluji svůj polštář víc než Tebe
Protože zůstává se mnou
Každou noc
Zato Ty
Přicházíš jen někdy
A i potom
Mluvíš jen o literatuře

ROZMAŽU TĚ

Každé ráno
Tě rozmažu
Jako máslo
Na suchém chlebu mých rukou
Chci
Vysušit všechny sprchy
Světa
Tak abys vždycky zůstala
Mastná

• • •

Jestli Tě ponechají samotného v pusté místnosti s touto
básní
Co si počneš?
Je tu místnost: Místnost
Je tu báseň: Báseň
Uvidíme, co si počneš...

• • •

Nesnáze působíš dvojverším pochybným
Nesnáze působíš dvojverším pochybným

• • •

Filozofie míní
Namísto pasterizovaného mléka
Pasterizovat krávy
Vážně jsem se ponořil do filozofie
Někdy opravdu chci
Uvařit některé voly, kteří čtou mé básně, na sto stupňů
A potom je prudce zchladit

• • •

Když žena Tvých snů
Bydlí v radiátoru
Proč bych měl jít na svatbu ohně a kůže?
A proč bych jim měl blahopřát?
Nežálím ale
Někdy v noci myslím
Že zvuk postele mých sousedů je
Schválně tak hlasitý
A že ten ssykot znamená
Nejen jazyk hadů
Nejsem na dně ale
Myslím
Že jejich pozvánka
Má příchut' smrti

• • •

Předevčírem se mne v žertu ptala:
Kdypak mi nabídneš sňatek?
V žertu jsem jí odvětil:
Pozítří
Právě teď vážně chci
Ať se čas vrátí do předevčírem

KDYŽ OSEL NEBYL POUHOU KOSTROU

Tancuj, Salome, tancuj,
Muži, které jsme znali, nejsou více našimi otci
Změnili se jako se změnil Střední východ
Proto se mění i leckterý taneční obřad
Když přinesou hlavu na podnosu
Toč se, Salome, toč
Okolo náměstí Tahrir
Kde předtím žádný reportér nebyl zneuctěn
Střední východ hledá těla nových žen
Jsem starý a jediné, co se mne týká, je úžina Hormoz
Tvá budoucnost není tak bílá jako Tvůj jemný šat
Vidím čern Salafiho vousu ve Tvé budoucnosti
A svou budoucnost vidím v mečovém tanci arabských
nevěst svým ženichům
Krev mladých mužů bude utišena jen krví starých žen
A chtíč mučitele bude ukojen jen smrtí syrského dítěte
Tvým věnem byla krev všech Hebrejců
Nejen já krvácím celou touto básní
Věštec lhal
Nabukadnezarův meč není ostřejší než hrot předsudků
A já nemohu jen zůstat stát a hledět
Umíráš přede mnou při tanci
A Tvé rty jsou na rtech muže
Jenž chtěl pokřtít naši budoucnost v Řece Jordánu
Ale hlava na podnosu
Není ani odkaz Ashury ani zájmem Assyrského Krále
Její cejch praví „made in china“
Ten cejch vyrábí seminární školy Qom
Rozpálený a vtištěný na čela věřících, aby ho každý viděl
Protože všechno potřebuje dnes být zpečetěno
Jako osvědčení Tvého panenství
I když ženichem je Tvůj vlastní otec
Střední východ chce panenská těla pro své zvrhlosti
A chce kostru osla, aby nad ní plakal
Tancuj, Salome, tancuj
Toč se, Salome, toč
Protože plezír s Tebou spát
Vydá za víc než dobýt Jeruzalém

MOHAMMAD Hosseini MOGHADDAM (narozený 5. 1. 1986 v íránském Mašhadu), studoval anglickou literaturu a obor kultura a komunikace na mašhadské univerzitě, působil na teheránské univerzitě. Později pracoval ve zdravotnickém výzkumu a jako překladatel. Píše vlastní prózu (asi 180 povídek), poezii i divadelní hry.

POD HRUŠNÍ

1

Směska jedlých bylin leží na dvoře pod stromem a měla by
se čistit...

2

Paní Soroor je s jinými šťastnými ženami
Paní Soroor musí říct mnoho hnusných věcí
O lásce,
O zasnubách,
O svatbě a svatebním plesu
Paní Soroor zůstala s ramínky zelených šatů s dekoltem
Ve kterých je zastrčen živý a sveřepý tvor...
A směska jedlých bylin leží ještě na nudném dvoře Paní
Soroor

3

„Vím, že by mne nakonec opustil
Věnujete mu svůj život,
Marníte pro něj svůj čas,
A zabíjíte pro něj sama sebe
Ale jednoho dne se probudíte a poznáte, že jeho srdce patří
ještě někomu jinému“
Masumeh je potichu, zatímco kapky vody kanou
A dvě oči zírají do ničeho v malé louži dvora

4

Směska jedlých bylin tam leží s malou skvrnou
Zari v rukách pomalu čistí satén
Smrt heká pod vycpaným víkem
A každý chce uniknout dusivé atmosféře Zariina pokoje
Kde je jejích šest dětí
Zari přemýšlí, jak by uletěla někam daleko a byla tak
lehká...
Ale každou chvíli něco ožije v jejím lůně...
Dva módní žurnály suší směsku jedlých bylin
Zavřené hranice světa víc svírají

5

Bahar má tabletu, aby neunikla světu
Ale na jak dlouho?
Měsíc co měsíc pláče nepodstatné slzy
Má široké otevřené okno a tajnou lásku
A je ztracena v dopisech ukrytých pod skříní.

6

Zvuk deště prší na zed'

A Tvůj hlas, hlas někoho, kdo pláče pod teplem fénu
Nemůžeš utéct ze svého pokoje
Tvé srdce je otrávené těmito chvílemi a hledá Tě
A z „prázdné Paní Soroor“ Tě bolí hlava
Ona je jako tyto zamžené obrazy, které Tě obklopovaly
Dvě rudé tečky a ubrousek zašpiněný rtěnkou
Někdo přemýšlí, jak jít daleko poté, co byl tak blízko
A Zariin plod se dál zbytečně brouzdá
Ty nemůžeš uletět, ne! Ty nemůžeš uletět
Něčí ruce se zvedly z bahna, aby stiskly Tvé nohy
Něčí ruce se zvedly z bahna, aby sevřely Tvůj život
Tak popadni svůj život a přestaň mluvit

7

Nakonec poslouží Ghormeh Sabzi*
Jako je tomu vždy...
A zapnou se světla
A spadnou závěsy...

UTEČ

– uteč

Hlas prošel kolem
A někdo právě proběhl mou zmatenou myslí

– uteč

Ulice byly přečpané

– uteč

Auta troubila do noci bez konce
Houkala po mnoha letech plných zapomnění
Vnikala do mých uší a mátla mou mysl
Slyšela jsem je houkat
A držela jsem v rukách roztrhaný obrázek
Slyšela jsem zvuk býti ztracen ve všech slepých ulicích
Slyšela jsem zvuk slz kanoucích po zkamenělých očích
Slyšela jsem zvuk slzného plynu a cigaret, všechno štípalo
Slyšela jsem zvuk obušků padnuvších na ramena a hlavy
A slyšela jsem stíny běžící mi v patách
– uteč

Dvě ticha vyrobí hlas

Hlas našich rukou od sebe navzájem oddělených
Váš hlas prošel kolem mne
Váš hlas, který se stává hlasem lidu
A hlas můj ztracený v těch všech hrozných dnech
Lpím na postranním vchodu
Lpím na své kanceláři, na své práci

* íránský pokrm, dušené maso na zelenině

Lpím na svých tabletkách v nocích bez spánku
Lpím na všech těch okopírovaných ránech
Probouzím se a trénuji smích a pláč
S opakujícím se zrcadlem
Nedočkavě jsem se podepisovala pod úřední lejstra
Hledala cosi nedočkavě v novinách
A vracela se z úřadu ve všech těch nedočkavých
odpoledních
Vracím se do ticha, které Tě vítá v každém pokoji
Vracím se do chladných rukou, které drží horký šálek čaje
Vracím se do hrozných dnů střídaných ještě horšími
A vracím se do čekání na uvítání manžela
Jako šťastná manželka čekající manželskou náruč
Čekat na něj, aby mu hodila ponožky do obýváku
– uteč
Můj dům je plný zahozených zvuků
– uteč
Někdo se dotkl mých ramen
Měl bys běžet ulicemi davového šílenství
A k ženě v arabském závoji
Měl bys běžet k dvěma stínům za Tebou
A strachem svírat v ruce zelený pásek přes zápěstí
Měl bys běžet k sobě žhavý jak horká střela
A k Tvým prstům ve tvaru V
Měl bys běžet do sražené krve v koutcích našich rtů
A do noci našeho smutného obnovení
Do neúplné noci svobody
A do Tvého umírání na mých pažích
Do Tvého živení uprostřed smrti
A do opětného setkání našich rukou
Zavolej mne
Jsem Tebou
Jsem chladná jako Tvé ruce
Zavolej mne
Chci se vrátit do těch ulic
Zavolej mne, ať Ti šeptám láskou do uší
Zavolej mne, ať se ztratím ve Tvých rukou a mých snech
Vrať se a vzkříš paměť
Zavolej mne
A zachraň mne přede mnou.

FATEME EKHTESARI (narozená 16. 6. 1986 v Kašmáru v íránské provincii Chorásán), studovala gynekologii na univerzitě v Mašhadu, později pracovala v gynekologické poradně ve městě Karadž nedaleko Teheránu, kde bydlí. Věnuje se poezii, mnoho jejích textů bylo zhudebněno. V prosinci 2013 byla zatčena a obžalována za činnost namířenou proti íránskému státu a za delikty související s porušením muslimského náboženského práva šaría, striktně uplatňovaného v íránském civilním životě. Po pěti týdnech vyšetřování byla propuštěna na kauci. Po téměř dvou letech byl v říjnu 2015 vynesena rozsudek dlouholetého vězení a bičování (11 a půl roku a 99 ran). Dosud neproběhl odvolací soud.

OSLAVA NAROZENIN

Sedl jsem na kolo a vyrazil za Staňou oslavit jeho 42. narozeniny. Do brašen na nosiči jsem vložil láhev loňské slivovice, dvě balení letošního darjeelingu a cestou ze Zlína do Lípy, kde bydlel, jsem na benzínce koupil sladkosti pro jeho ženu a tři děti.

Krajina míjela pomalu. Pozoroval jsem tenkou vrstvu bílošedých mraků a občas u kanálu načrtl myšku a vyděsil tím sebe i řidiče. V hlavě jsem převaloval Rámanův bonmot, že slovo je jen pravnuke zdroje, a nevěděl, kam s ním.

„Kde jsi?“ uvítal mě Staňa s úsměvem zavěšeným na škráních. Následovala statická pusa na tvář jeho milé ženy Dáši a jiskřivý a nestabilní pocit z radostí vířícího potěru kolem, který jsem obdaroval tyčinkami Mars a čirou závistí.

Po gratulaci na dvoře, pro niž neměla pochopení lísající se fenka vlčáka Hedvika, takže putovala se staženým ocasem do kotce, mě Staňa zatáhl k úlům do zahrady. Byl na včely pyšný, loni vytočil i s několika deci potu 150 kilo medu. Snad dvacet dřevěných kvádrů se ztrácelo v hustém a zvukném zrnění příčinlivého hmyzu, který po nezvykle teplé zimě už na začátku března pilně snášel pyl.

„Kurva,“ máchnul jsem reflexivně rukou, protože mi agilní trubec přistál pod okem. A bodnul. Staňa klečel u úlů. „Cítíš tu vůni,“ nasával něžně propolis se zavřenýma očima. Včelami obletovaný oddával se meditaci a vypadal jako kuřák opia foglarovského stříhu. Všiml si ale po chvíli mého neklidu. Vytáhl mi z pod oka zadeček včely se žihadlem a vzápětí mě celého ze zahrady zpátky na dvůr do bezpečí, neboť se užitečný hmyz začínal rojit.

„Jsi navoněný, to nemají rády,“ ošacoval suše situaci a přešli jsme ke koze.

Krásné černohnědé zvíře s boulemi místo rohů hlasitě chroupalo seno. Vypadalo spokojeně, oči mělo klidné, panděro nadité a prověšené.

„Je napuštěná. Obskočil ji kozlík, minulý týden jsme ho dali do klobásek. Byl to její mladý,“ dopověděl Staňa a plácl Dášu po stehnech napasovaných do tepláků.

Děcka zatím kroužila na malých kolech po miniaturním dlážděném dvoře kolem černého kombíku Ford Mondeo – nezbytné pomůcky některých početnějších domácností. Nejmladší Sylvinka, modrooká blondýnečka, žvatlala cosi o *motolkách* a neustále si sundávala čepici, aby vzápětí začala křehounce naříkat, protože si ji neuměla nasadit. Při tom všem působila neodolatelně roztomile a zdálo se mi, že o tom ví. Byly jí, koketě, tři.

„Co ženy? Pořád nic stálého?“ obrátil se ke mně náhle Staňa, když zavřel chlív s kozenou. „Od ženských prchám,“ uslyšel jsem se a převyprávěl mu příhodu se Žanetou.

To, jak jsme do sebe vrazili minulý víkend na fašanku ve Zlíně. Když jsme zapluli do závětří hospody, kde se u výčepu klátilo několik lidí v převlecích, přičemž nejhlasitější byl chlapík oděný do hubertusu z prázdných plechovek od piva, začal jsem si rukou podepírat čelo. Žaneta se okamžitě chopila iniciativy, přesněji řečeno peněženky a klíčů, a táhla mě k sobě do garsonky. Usnuli jsme vyčerpáním ve čtyři ráno, druhý den jsem vypadl před polednem a během neděle od ní dostal asi patnáct esemesek. „Jak chceš!“ zněla ta poslední.

„No jo, vždyť to znáš, už Wolker psal: Člověk tu na světě vždy jen dvě lásky má, proč jednu zabíjí a pro druhou umírá?“ zadeklamovoval Staňa a periferně pohlédl na manželku. „Jdeme si dát pivo do přístavby,“ dodal.

Vešli jsme do přízemního útulného stavení s kamny, stolem, lavicí a knihovnou, která nabízela tlusté obrazové publikace o myslivosti i subtilní Seifertovy skvosty.

Kamarád Stanislav miloval přírodu. Vyučil se knihovníkem, pak nedodělal lesnickou školu v Písku a v rámci kompromisu dospívání nekompromisně složil mysliveckou zkoušku. Poslední rok pracoval coby servisák v Baťově institutu.

Byl to zarostlý, šlachovitý vývar z dětské čistoty a zranitelnosti. Byl to rapl. Ostatně v mládí se věnoval silovému trojboji jako jeho dva mladší bratři doposud. Zkrátka zůstal svůj, protože chtěl pořád někam patřit, a jaksi nemohl. Proto si založil rodinu. Teď si pořizuje hospodářství na 500 metrech čtverečních zahrady u rodinného domku a sní o chalupě v pohraničí. Sní touhou téměř pozřený...

Napili jsme se piva a bylo nám fajn. Stará bílá kamna hřála, na policičce se vedle sebe tísnily lebký srnců, hleděly na nás prázdnými očními důlky a v misce na stole leželo velké bílé vejce. Staňa měl i husu Martinu.

„Kdy vyrazíme na hory?“ zeptal se mě, načež jsme se ocitli v mikrosvětě, který neměl konce. Dáše se zaleskly oči a usrkla si radegastu. Staňa nalil slivovici.

„Dal mi ji starý Jančík, zdá se mi vynikající,“ podával mi štamprli. Měl pravdu: zvučná, krátká chuť na patře, bez falešné ozvěny v jícnu.

Polknuli jsme, nadechli se a začali přemítat, jestli Rychlebské hory, nebo Jeseníky, zda s koly, nebo bez nich a hlavně kdy.

„Víkendy mám do konce měsíce pracovní, bohužel, hoši,“ pronesla vzdorovitě Dáša, povoláním zdravotní sestra v nemocnici, a prchla nahoru do domu. Jak se brzy ukázalo, pro bůček a klobásky. „Víš, jak se máte skvěle? Neprší vám za krk, v baráku je teplo,“ zavolal za ní pobaveně její muž. „Negembluju, nechlastám, nekurvím se. Tak co ještě chceš!“ chytal jeho vlídný hlas odstín vzteku.

Podívali jsme se na sebe s neodbržděným porozuměním a vzápětí zaslechli hlasy na dvoře. Přijel mladší bratr Radim s kamarádem Tomášem. Oba na kolech. Radim vypadal jako Arnold v neoprenu. Urostlý chlap, dobrých 120 kilo, s pažemi jako anakonda byl napasovaný do pestrého cyklistického dresu a klapal na dlažbě botama s nášlapy. Dělal údržbáře v pneumatikárně Barum. Tomáš byl vyšší, hubenější a koktal – živil se jako ošetřovatel v zoo na Lešné. Taky klapal. Když Staňovi předávali jako dárek sněžnice, Dáša se akorát vracela s plnými talířky a opět posmutněla.

„Ahoj,“ dala Radimovi pusu na tvář a zdálo se mi, že by ho i ráda obejmula. Radim, ačkoliv tak nevypadal, byl rodinný typ. Neúprosně kolem sebe šířil radioaktivitu klidu a bezpečí.

Vrátili jsme se do přístavby. Sotva jsme ale dosedli, objevil se ve futrech nejmladší brácha Michal. Vracel se z Lanškrouna ze závodů v silovém trojboji i s otcem – trenérem, který mu marně nakukoval přes rameno. V levé tlapě držel pohár, v pravé velkou napěchovanou tašku a na krku mu visela medaile. S tátou byli oblečení v tmavěmodrých sponzorských teplákových soupravách Procházka – odpady. Přivezli Staňovi knížku o Vysokých Tatrách.

„To se dneska dává za první místo na přeboru republiky v silovém trojboji,“ hodil Michal rezignovaně na stůl vejce v aspiku a zavináče. Když dopadl na lavici, která zapraskala, z hluboka a unaveně vydechnul. Pamatuji si tu vazbu jako subtilního empatického hocha, který si těžko hledal kámoše.

„Koliks dal na benč?“ začal ho zpovídat Radim, jenž skončil se závoděním teprve nedávno a občas si ještě přivydělával jako vyhazovač nebo vymahač dluhů. „Dvě stě,“ popisoval Michal a kroutil hlavou. „Ale necítil jsem se dobře. Při posledním pokusu mi vzali činku předčasně, ještě než jsem ji měl nahoře. Mysleli si, že to nedám, kokoti. Podali jsme protest a při opakovaném pokusu už to šlo líp,“ obhlížel plastický stůl s jídlem a pitím.

Usrknul jsem piva a rád se začal měnit v kulisu. Najednou však vběhl do přístavby malý Staník, třeták a velký řečník. Když pozdravil strýce, popíchnul ho Staňa, že mě bodla včela. „Tři včely,“ opáčil blondatý klučina. Vteřina ticha, nechápavé pohledy na můj ksicht a pak srdečný smích. Druhý a třetí otok byly vaky pod očima, následek včerejší pivní zkratky do nirvány.

Věřil jsem, že se k ní přiblížím i tady, ale začaly se vést řeči o politice. Aktivní byl hlavně Staňa s otcem, kdysi prvotřídním silákem, který synům nutil anabolika, aby uspěli. Chtěl pro ně to nejlepší. Také vlastním nákladem vydal sbírku milostných básní Leporelo, které jsem si všimnul v knihovně jeho syna.

„Všechno tady rozkradli. Havel, Schwarzenberg, Klaus, pakáž jedna. Zlatí komunisti,“ spustil tatík a s ještě zachovalou trvalou připomínal smutného stárnoucího seladona. „A ty církevní restituce jsou taky pěkný podvod. Dát sto miliard církvím, když je stát vybrakovaný!? Zmrdí!“ zintenzivňoval projev.

Rozjížděla se klasická diskuse, která nemá vítěze, jen podrážděné. Mlčel jsem. A jaksi hranatě ve mně vyvstávalo Rámanovo rčení o zdroji a slovu – bezbranném potomkovi?

„Jak to můžeš říct, tati?!“ čítil se Staňa. „V padesátých letech komouši popravovali lidi a na konci osmdesátých bylo hospodářství před krachem.“ „Když říkáš „zlatí komunisti“, bodá mě to u srdce,“ pronesl útrpně pořízek Radim.

Michal vytáhl pleskačku se svou letošní slivovicí a atmosféra se zklidnila. „To jste ještě nepili,“ inzeroval hlasitě. Všichni jsme degustovali, vážní a náhle tišší. Než začala pršet hodnocení. „Není špatná, ale proti té, co mám v autě, je to hovno,“ zareagoval jako první otec a vyšel z přístavby. Ostatní byli smířlivější, klidně seděli a žvýkali kozlíka v klobásce.

Když se vrátil s flaškou, nalil do štamprlí. Opět vážné koštování. „V tom něco je!? Meruňky!“ zvolal podrážděně Radim, když polkl a zachmuřil se. „Mám stokrát lepší,“ bojoval Michal.

Se Staňou jsme se na sebe usmáli. Chutnaly nám všechny vzorky a naše pozornost už byla narušená. Navíc se otevřely dveře a dovnitř vběhla Hedvika, kterou Dáša před chvílí pustila z kotce. Pes se k nám nevlčácky lísal a snažil se ze stolu sebrat sousto.

„Holt fena,“ ohodnotil její výstup Staňa. „Možná za to ale můžu já. Když jako malá roztrhala čtyři slepice, tak babička brečela. Seřezal jsem Hedviku zkrvavenou slepicí, mlátil jsem ji hlava nehlava jako blázen. Od té doby je bojácná a mazlivá.“

„Je-jestliže to psovi někdy u-uděláš, začne se tě b-bát. Zlo-lomíš ho a vla-lastně zabiješ. Pes z te-tebe musí cí-cítit respekt, ne-ne sstrach,“ ozval se poprvé ošetřovatel Tomáš a v místnosti se ozvalo ticho. „Ale ka-každé zvíře je ji-jiné. V zoo máme ve-velbloudici, kte-terá nechce ko-kojit mládě. Vza-zali jsme na-na ni násadu od lopaty a-a ona po-pořád kli-lidně stála, jen-nom kolegovi flu-flustla do-do ksichtu. Kr-krmíme mla-ladě instantním mlé-lékem, snad pře-přežije,“ objasňoval pobledlý Tomáš.

„Zlatí komunisti,“ zasyčel na to otec sourozenců. Vybavil jsem si v té chvíli, že v 90. letech kandidoval ve Zlíně za Pravý blok. Básníval nejen o ženách, ale taky o Cibulkovi a jeho seznamy spolupracovníků StB považoval za vrchol encyklopedické literatury. S přibývajícím věkem se mu ale deformovaly proporce reality a ztrácel sílu. Pořád častěji chodíval na procházky se starým pitbullem Ronem, kterého na levém boku tížil nádor jako házenkářský míč. Potkal jsem ho nedávno v lese u Kocandy – zastavil se na pěšině, zapálil si doutník, vyfouknul kouř k nebi a zeptal se mě, jestli má smysl koupit parcelu na Měsíci. Dětská duše začínala mohutné tělo nemilosrdně ovládat. Alespoň se mi to tak zdálo.

„Nedávno byli ubytovaní na Hotelu Moskva. Ti, jak se jim říká, kardinál a arcibiskup. Saša, co chodí posilovat, tam dělá v restauraci číšníčku,“ rozjížděla se zase sípavým hlasem hlava rodiny. „Saša? Ta je důvěryhodná jako prase,“ ozval se tvrdě Radim, ale otec nevnímal. „A ti dva pupkatí staříci se jí po večeři zeptali, jestli by nebyli nějaké kočičky, čuňata!“ zařval.

Nebyla to vskutku aseptická scénérie: ve vzduchu se vlnil kouř a napětí, na stole stály láhve piva a slivovice, mezi nimi ležely talířky s kolečky klobásek i nakousanými plátky bůčku a nechyběly plné popelníky. Hučelo to tady jako v úle, do něhož hodíš voňavku. Slova bodala. A já přemítal o zdroji.

Dáša ale nebyla coby sestra z ARA na teorii zvyklá. Sympatická modrooká blondýnka, která vlastnila i po třech dětech malá prsa, štíhlý pas a krásný zadek, vytáhla z kapsy mobil. Našla v něm fotky jedné náctileté Soničky ze školního vystoupení, na kterém hrála na flétnu. „Umí i Haydna,“ zašeptala mi do ucha. Pak si sedla vedle stále nerudnějšího tchána a strčila mu samsung před oči. „Sluší jí to, že?“ řekla co nejmileji. Kamenný pohled stodvacetikilového chlápka se stočil k displeji a bez jediné známky emoce se po pár vteřinách vrátil do neklidného koridoru, v němž po sobě synové s otcem stříleli očima i slovy. Fackovali se fakty i mýty. Vyplachovali si mozky.

Staňa si v tom zápalu rozeplnul u krku flanelku a bezděky se začal hladit na prsou. Pravou rukou na levé straně. Dáša zpozorněla. Dobře ví, jak se hlásí infarkt.

„Do piče, ty kecy už nebudu poslouchat,“ posunul debatu o pár decibelů výš Staňa. „Máš posilovnu, svážíš jablka. A když jsem ti před lety pomáhal, protože neměl lidi, taks mi dal pár stovek a koupil sis Alfu Romeo. Na co ty si můžeš stěžovat, to mi řekni, kurva!?“ dorážel na tatu Staňa.

„Staníku, nepij už slivovici,“ zazněla měkce Dáša.

„Víš, jaké mám odvody státu? Víš hovno!“ bránil se rudnoucí fotřík.

A na jeho stranu se přidal nejmladší syn Michal, který mu pořád pomáhá v posilovně i při sezónním svozu ovoce.

„Výkupní ceny jsou nízké a té práce, co je s tím,“ obhajoval oba.

„Makal jsem pět roků ve slévárně, zničil si kyčelní kloub. Neříkej mi, prosím tě, nic o dřině. Prosím tě!“ dunivý Staňův hlas stále znatelněji podemílaly temné spodní proudy.

„Tys jediný pracoval, no jistě,“ rýpnul si tatík.

Oslava se měnila v řetízkový kolotoč bezohledného vzteku, v archeologický výzkum křivd, za které nikdo nemohl. Vlezlá bestie frustrace ovládla unavené lidské duše v přístavbě nenápadného domku v Lípě. Vulgarit přibývalo a ventilačkou se šířily ztichlou noční obcí. Minimálně nejbližší sousedi nemohli spát. A ani babička, která bydlela v přízemí domu se Staňovou rodinou. Její bledý obličej se strašidelně vynořil ze tmy, nehybně hleděl dovnitř a jen spodní bezzubá čelist naprázdno pracovala. Takhle nějak by mohlo vypadat špatné svědomí, napadlo mě.

Vtom se Staňa na lavici napřímil, pevně chytil oběma rukama stůl z boku a s mohutným výkřikem „kurva“ ho překlopil na otce s nejmladším bráchou. Rachot skla umocnil zděšení. Šlachovitý mužik se napružil. Zkameněl s tak usilovným napětím v těle, jako by se chtěl pomstít i za ústrky z jury.

Michal s tátou nestačili odskočit a prohlíželi si nechápavě mokré tepláky.

„Ty jsi psychopat, jdi se léčit!“ vzpamatoval se jako první Michal a podíval se zpřímá na bráchu. Staňa mírně zavrával a následovala dlouhá vteřina. Pak se začal nesměle rozhlížet. Napětí v něm povolilo, svaly se prověsily a amok splaskl.

S Dášou jsme postavili stůl a začali sbírat z betonové podlahy střepy s jídlem. Do dveří nepozorovaně vešla stařena. „Když to neumíte, tak nepijte,“ pronesla klidně a zase se ztratila ve tmě.

Za chvíli byl v místnosti pořádek, ale až teď jsme si všimli, že otec oslavence zmizel. Vypařil se, jakmile dopadl stůl na zem. Dostal strach. Strach ze syna? Ze sebe?

Ve ztichlé místnosti po pár minutách mlčení od kohosi zazněla sentence o vzduchu, který se pročistil. Středoevropská oslava podle balkánského vzoru, hlásil mi zkoprnělý mozek.

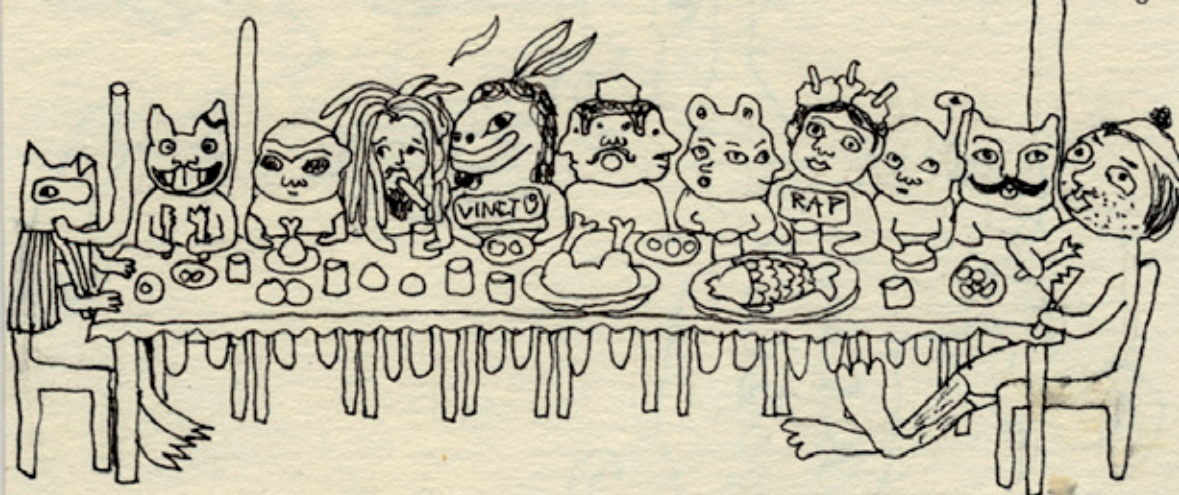
Dáša zabavila slivovici. Staňa si otevřel s bráchama nové lahvičky a přitukli si. Pak sáhl po mobilu. „Nebere to,“ pravila jeho ústa. „Nebere, nebere,“ opakoval a oči se mu leskly. Zoufale se podíval na manželku.

Zvedl jsem se a rozloučil. Staňa se mi omlouval. Ujížděl jsem nocí pod hvězdami a slova se rozpouštěla, jako bych byl právě u zdroje...

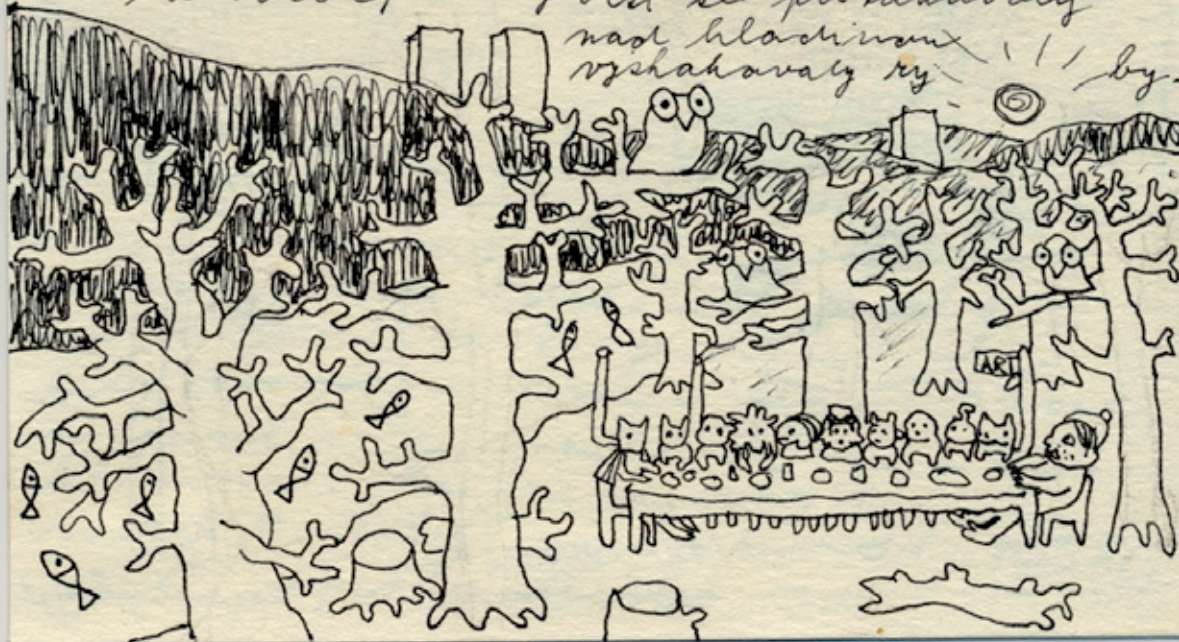
T. D. / M. K. — Poslední večere

Na břehu řeky Gvratky stál dlouhý stůl s bílým
ubrusem, na něm seděl bílý vodník se svými
přáteli a jidli. Všechny bílého vodníka seděl
dálke ocaraty, Frida Kalo, Džofry, Bob Mark ART z.

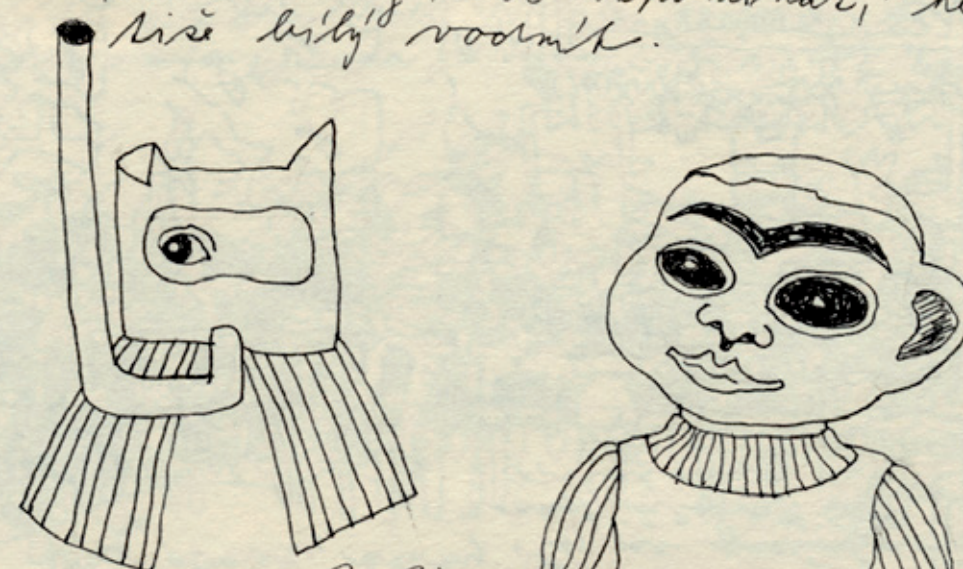

Učitelé, veškerí Dula Vén a Vén Dula,

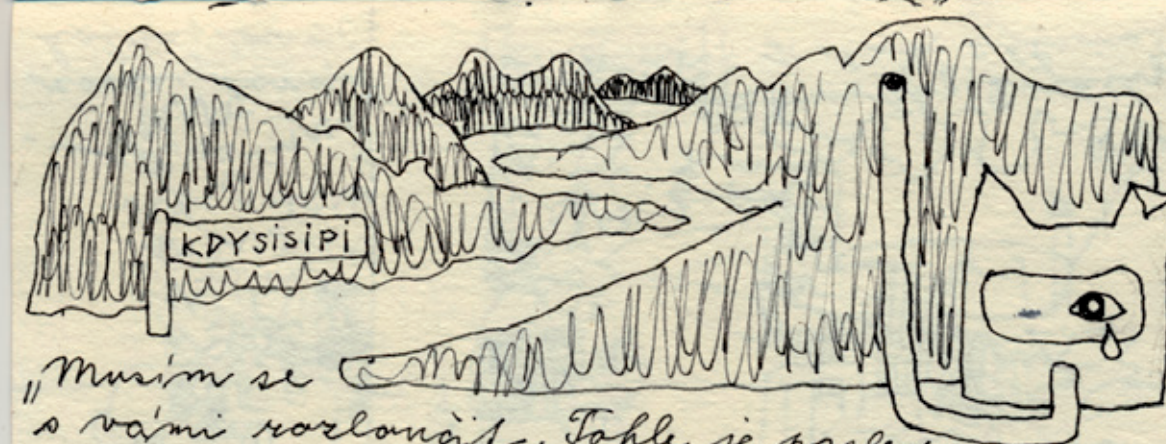
Gvratníci Baluba a Klababa, Paper, karasha
Tralala a vodní apičák Popičák. Bílý vodník
byl zamyslený, nemluvil. Glance zapadala
na obraz, stíny olší se protahovaly
nad hladinou / / by.
vyskakovaly ry.

"Bylo mi s vámi dobře. Budu na vás
na všechny rád vzpomínat," řekl
bílý vodník.

"Jak bylo? Páci ještě bude," řekla
Frida Kalo.

"Musím se
s vámi rozloučit. Takle se poslední
společná věc. Odcháším vodničit
na velkou řeku Kodyisipi," řekl
bílý vodník a ušmířel se. Vstal,
rozpačil ruce, zvedl hlavu a radostně
klamoval: "Na břehu řeky Gvratky
roste konopí, na břehu řeky Gvratky
roste vysoká tráva."

František Horka | KAŽDÁ DNES VYDANÁ KNIHA JE POSTINKUNÁBULE

Když jsem si před lety pořídil čtečku knih, začal jsem přemýšlet (nejen při sezení na záchodě, kde člověka napadají ty nejskvělejší myšlenky) nad tím, zda to nebude znamenat konec tištěných knih. Protože nejsem humanitně vzdělán, moje první myšlenky byly, že pokud je kniha, nebo ještě přesněji potištěný papír, nosičem informací, pak pokud čtu stejnou informaci z obrazovky počítače, tabletu nebo elektronické čtečky, pak se význam a obsah sdělení neliší.

Začal jsem si tedy budovat svoji malou digitální knihovnu, která ovšem, co do počtu svazků, brzo přerostla moji knihovnu skutečnou. Přitom jsem nepřestal chodit do antikvariátů a vůbec mi nedošel ten paradox, že běhám a hledám knihy v digitálním vesmíru a zároveň i v tom našem skutečném. Pokud to ovšem také není jen nějaký odraz na stěně jeskyně.

A tehdy mne napadlo, že s knihami to asi bude jako se známkami, s mincemi či pohlednicemi. Že je budou vyhledávat jen sběratelé a jiní blázni. Když jsem si zakoupil české vydání trojrozhovoru U. Eca, J.-C. Carrièra a J.-P. de Tonnaca Knih se jen tak nezbavíme (vydalo nakladatelství Argo v roce 2010), zjistil jsem, že nad problémem nepřemýšlím sám. A souhlasím s těmito pány, že kniha, tištěná kniha, nezahyne. Možná že se levná vydání různých (ne vždy nutně laciných) textů, tzv. paperbacky přesunou směrem k digitálním vydáním, ale pořád tady zůstane kniha tištěná, kniha jako umělecké dílo, i když bude určena už jen pro hrstku zapálených nadšenců, kteří budou svůj staromilný zájem uspokojovat v muzeích a knihovnách, jak konstatuje U. Eco. A v knihkupectvích a antikvariátech, dodávám já.

A tak si dovolím všechny staromilce, čtenářské i jinak zapálené nadšence pro knihu jako umělecké dílo upozornit na sbírku básní v 3D (jak dnes s oblibou používá mládež) sice malou, ale splňující všechny předpoklady, aby ji měl každý milec knih ve své knihovně. Knihu, kterou člověk musí držet v ruce, které se musí dotýkat, kterou musí hladit a kterou otevře stejně, jako labužník otvírá čerstvé ústřice.

Název této knihy je Kavárny a napsal ji básník Jiří Dynka. Autor mé duši blízký, autor nezaměnitelného originálního výrazu, který mne vždy dokáže každou sbírkou a každou básní potěšit. Kavárny jsou soubor šesti básní, které (kromě úvodní Přípitek v Garden café Taussig) jsem již četl v literárním časopise Tvar. Ale i když i Tvar je médium papírové, tak teprve nyní dostávám do ruky skutečné umělecké dílo. Je to i zásluhou výtvarného doprovodu Zdeňka Macháčka a jeho makulatur.

Podle Kafky je neodpovědné žít bez poznámek.

Zabránit zapomnění jednotlivých dnů:

datovanými zápisy do záznamníku – stolistého.

Tímto veršem začíná první báseň Přípitek v Garden café Taussig a mne hned nutí zpytovat moje svědomí. Žiji velmi nezodpovědně, spoléhám jen na svoji paměť a v ní se samovolně a postupně umazávají všechny informace.

A s perspektivním přípitkem s výhledem nejen na zítřek proplouvám dalšími kavárnami, které básník popisuje skrze svoje poznámky a které si já pro sebe a podle sebe vykládám, „dýdžujuji“. Nejen lívivě lenkově.

V Kavárně Bio Oko

nemůžeme se vyhnout vyvýšené (věžní) věci:

Trúbě. Kromě toho jeskyni Šípce – domovu

neandrtálské mládeže.

Ano, nezřídka si představuji Přejíždění rtů jazykem a Vínově bílé boltce dívky obrácené zády. V každé básni si je představuji, a co jsem si přečetl ty verše, v každé kavárně je hledám. I ve zlínské Café 21 na Baťově mrakodrapu. I v Luhačovicích, v Kavárně v lese, kde

*Moje vrozené Jurkovičovy domy: nerostů
a rostlin – mátově zelených, zlatavě
koprových, třezalkově žlutých – řezaných
do dřevěných dých: moje vrozené kvítíčko...*

*Kavárna NONA, dotek smutku mrazem mi běhá po zádech. Tady podávaný text kávy chutná mi velmi
černě.*

Proč plakal Kdo?
Ty – na podzim používá kaštanovou metodu:
ve stresové (smuteční) situaci
sevře v dlani kaštan,
Který permanentně nosí v kapse.
Na podzim je naštěstí kaštanů dost!

*V Kavárně Fra jako bych byl sám v sobě, jako bych viděl a četl celou svoji minulost a přítomnost
v podvečer... rákosím obrostlý rybník...
nikdo neví, že jsme tady...
milerádi! My... stát na hrázi rybníka...
mlčky... ze všech sil... až do konce života...
čím to, že bychom tu chtěli stát tak zarytě?*

A přicházím do poslední kavárny, do Týnské literární kavárny.

Židle vržou pod vykasanými sukněmi
uživatelék Týnské literární kavárny:
stolní předloktí jedné z nich... prsy v sedě,
jednoprstová bradavka: vypouklá... v předklonu;
medotrpkou špičkou jazyka... kožnatou
proč by nevyplázla? Způsobně – dívat se do ucha
Jeleně. Vasilise strčit prst do vlhké nosní dírky...
každý malý chlapec chce strčit prst do nosní dírky:
Takoví jsou chlapi!

*Jsem ještě takový i já? Netuším. Ale přiznám se, že po přečtení sbírky Jiřího Dynky zase chodím do
kaváren o něco raději. Že se mi zase dýchá o něco lépe a necítím se tak divně na tomto světě. A stačilo
k tomu několik básní v útlém svazku. Několik neznamená ovšem málo. Alespoň ne pro mne.*

***Jiří DYNKA**, Kavárny. Vydalo nakladatelství Archa ve Zlíně, v Edici Poezie, sv. 6. Výtvarný doprovod Zdeněk
Macháček, Foto-makulatury, 2015. Vydání druhé, první v počtu dvaceti číslovaných výtisků a s originály
Makulatur Zdeňka Macháčka vyšlo v nakladatelství Mlčáčka v Provodově roku 2015.*

Tereza Janků | ZA VLADIMÍREM BINAREM

... viděl jsem se, jak tam stojím na lesknoucím se asfaltu, zatímco do zahrady vchází dívka, nebo spíš mla-
dá žena, napíná mezi kvetoucími stromy prádlové šňůry, až začínají vytvářet v křehkém vesmíru květů
drnčící síť, stál jsem tam a síť se chvěla, byla neviditelná, ale já jsem ji viděl, jako vidíme v noci na obloze
pomyslné čáry spojující jiskřivé hřeby hvězd...
(Playback)

*Kdyby se mě někdo zeptal, jestli jsem znala Vladimíra Binara, musela bych popravdě odpovědět, že
ne. Naše setkávání (a snad nikoliv míjení) začalo zkraje tisíciletí, kdy jsem se stala jednou z desítek
jeho studentů, jimž na Filozofické fakultě UK převelmi trpělivě vysvětloval, jak že se to má s tou poezií
– vedl mimo jiné seminář poetiky – a mně lál, že nechodím do hodin (opravdu jsem tehdy nebyla
v docházce příliš pilná).*

*Přes svou sporou účast jsem ale už tehdy zaznamenala, že je obdařen vlastností, která je dopřána
nemnohým: i když mluvil o věcech jednoduchých, jako by (dovolím si v téhle chvíli to nadnesené
vyjádření) jeho slova byla prozářena tím, co věděl KROMĚ toho. Záblesky možného.*

*Nevím už, kolik seminářů jsem u něj nakonec absolvovala, ale vím, kdy jsem se s ním potkala
podruhé. Bylo to v roce 2001, když vyšel – po samizdatovém vydání z 80. let – „oficiálně“ jeho
Playback. Kniha o jediné větě, vyprávěná z prostoru dosti přízemního (přesněji: z hospody), a přesto
se neustále bolestně vzpínající k nebi, kniha, v níž do sebe neustále třaskavě a se skřípěním narážejí
kontrasty, zasněžená Praha a vražedné horko písečného bloudění, jas a temnota, minulé s přítomným
a budoucím, pomíjivost s věčností.*

*Často se v souvislosti s Playbackem zmiňoval Bohumil Hrabal a jeho Taneční hodiny pro
starší a pokročilé, ale mohu-li soudit, daleko bližší mi vždycky přišla spojitost s Jakubem Demlem
a Vladimírem Holanem, Binarovými milovanými autory, kterým ostatně zasvětil značnou část
svého profesního zájmu (Demlovi věnoval už svou diplomovou práci, dílo Jakuba Demla společně
s Bedřichem Fučíkem také uspořádal a vydal v samizdatu v edici Rukopisy VBF).*

*Vždyť při „řevu času“, který se tu objevuje („zatímco mrtví básníci dál sní svůj marný sen a nad nimi
v korunách stromů dřímají ptáci, tiší, neviditelní, skrytí v temnotách a ve věčnosti, v říši stínů, odkud
k nám s každým úsvitem přilétají a křičí hrůzou, a světlo, které přinášejí, v nás stále roste, víc a víc se
rozlévá, řev času, samotekoucích vod, ...)“ si nemůžeme nevzpomenout na Holanova slova: A zařval
čas. Pak s láskou orly kreslival / jsem ve prach zrcadla, / zatímco venku víchr s vikýři se rval, / za zjevy
krajín meluzína propadla // a třicátého srpna, pamatuji se, vrby temněly, / byla to první lež: // Tak
léta zařvala... V stožárech novostavby / mihl se kdo a píseň slastně vázal, / že bůh to byl, ale bůh jaké
plavby, / já domníval se, tázal. ... // Jsou léta jako pěst... Pod starším prstem jejich / máloco uhněteš /
z hlíny výčitek v dějích, / jež zoufaly a jež // jsi nepřemoh v údivem láskyplně dotýkanou / skutečnost
světél, stínů...*

*Protože přes své absence jsem přece jenom nezůstala vzděláním zcela nedotčena, vím, že nelze
směšovat autora a vypravěče. Nemůžu si ale pomoci: pro mě Playback byl, je a zůstane klíčem
k Vladimíru Binarovi tak, jak jsem ho poznala. I v něm jako by do sebe neustále se skřípěním
a třeskem narážely kontrasty: neváhal svým hřimavým hlasem častovat prudkým odsudkem
kohokoliv, kdo si to podle něj zasloužil (Čapek! Ten největší podvod české literatury! – Mínil tehdy
pochopitelně Karla, snad jen Hordubal by byl před jeho kritickým zrakem obstál... Než z něj udělal tu
DETEKTIVKU! A viděla jste tohle? – ukazoval mi publikaci jednoho z kolegů – Ani ten název nedokáže
pořádně vymyslet!), a zároveň vyznání a texty plné pokory, něhy, úžasu... I v tom byl ostatně, soudím,
z rodu Demlova, toho básníka Mých přátel, a přitom muže, který věru nešel pro ostré slovo daleko.*

Daleko podstatnější pro to, jak jsem Vladimíra Binara viděla, však bylo setkání třetí: v době, kdy už jsem byla z fakulty pryč, onemocněl. V nemocnici, kde byl hospitalizován, pracovala tehdy i moje matka a on mi po ní vzkázal, abych ho někdy navštívila. Když jsem přišla, krom jiného mi líčil, jak ji poprvé uviděl – ta žena v bílém plášti se v jeho vyprávění změnila v personifikovanou Smrt (a byla krásná, celá bílá, jen s vlasy černými, a já ji viděl, jak se ke mně ta Smrt blíží...) a já jsem pochopila, že co píše, je bytostně i on sám. Že realita je magická.

Těch setkání nebylo ani v dalších letech mnoho. Je dost dobře možné, že Vladimír Binar ve skutečnosti vůbec nebyl takový, jakého jsem ho potkávala. Že to je jenom drnčící síť, kterou si spojuju ty jiskřivé hřeby hvězd, lhostejných k osudu mořeplavců. A přesto: jako jim hvězdy udávají směr, tak i já se budu pořád dívat.

PhDr. VLADIMÍR BINAR (1941–2016), prozaik, básník a literární vědec. Po maturitě pracoval jako papírenský a betonářský dělník, r. 1968 absolvoval bohemistiku a filozofii na FFUK. Tamtéž byl odborným asistentem na katedře české literatury, r. 1975 byl z katedry novým vedením vyhozen, znovu se vrací r. 1990. Působil jako editor, překladatel, v letech 1978–1983 spolu s Bedřichem Fučíkem vydal v edici Rukopisy VBF čtrnáct svazků Díla Jakuba Demla (na některých se podílel také Stanislav Vodička a Mojmír Trávníček), posléze v téže edici vyšlo i Dílo Bedřicha Fučíka. Jeho vlastní umělecká tvorba mohla oficiálně vycházet až po roce 1989 (Playback, 2001; Emigrantský snář, 2003; Hlava žáru, 2009; Číňanova pěna, 2011; Rty na sněhu, 2014), v roce 2012 za povídkový triptych Číňanova pěna obdržel Cenu Jaroslava Seiferta.

HERBERK No 10

31. ledna 2016

Herberksfotr: JAROSLAV KOVANDA

Šéfredaktor: TOMÁŠ LOTOCKI

Redakce: JAKUB GROMBÍŘ, FRANTIŠEK HORKA, MILAN LIBIGER, PETR ODEHNAL, PETR PUSTORYJ, JAKUB ŘEHÁK

Grafická úprava: PETR PALARČÍK

Výtvarný doprovod: TEREZA DAMCOVÁ

Jazyková korektura: TEREZA JANKŮ

Adresa redakce: lotocki@seznam.cz

Na tuto adresu, stejně tak jako na adresy dalších členů redakce,
uvedených na našich webových stránkách, mohou autoři zasílat své příspěvky.

Uzávěrka Herberku No 11 je 21. dubna 2016.

Redakce Herberku děkuje všem autorům, kteří přispěli do tohoto čísla.

www.herberk.eu